

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

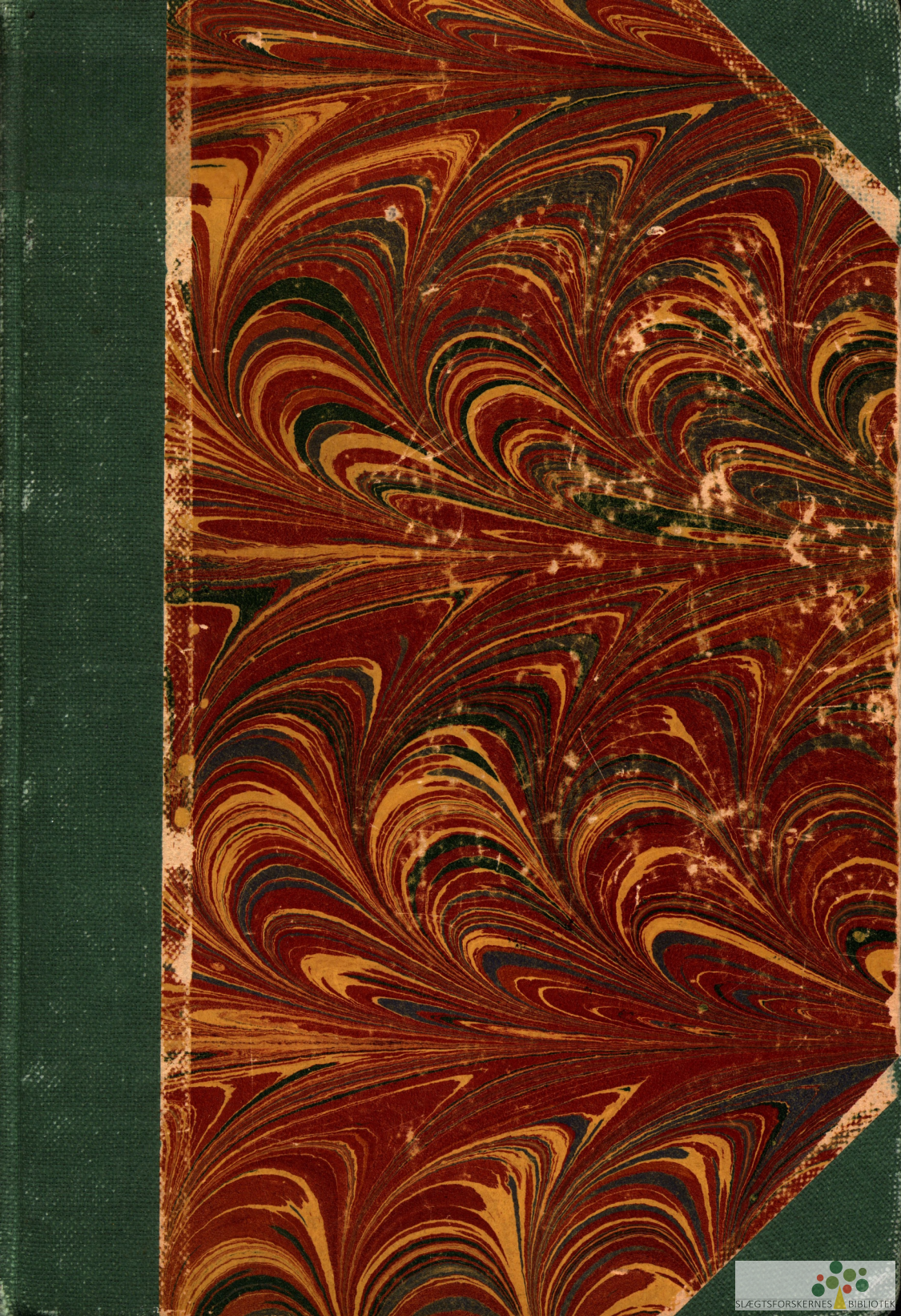
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

KONRAD UNDERSTRUP

SUNDS SOGNS HISTORIE

I KOMMISSION:
HENRIK ERICHSENS BOGHANDEL
HERNING

Konrad Understrup

Sunds Sogns Historie

HERNING
Herning Folkeblads Bogtrykkeri
1935

Sunds Sogn, nordøst for Herning, omgives af Simmelkær, Ørre, Sinding, Tjørring, Herning, Gellerup, Ikast og Bording Sogne i Hammerum Herred og Grove Sogn i Ginding Herred.

Sunds hører til de største i Herredet, lidt større er dog Sognene Bording, Rind, Skarrild og Ikast. Fladeindholdet er 17,072 Tdr. Ld. Det vil sige, det gamle Sunds Sogn med Skophus og Ilskov. I sidste Udgave af Trap siges, at Sunds Sogn er det største i Herredet, men saa er Munklinde og Agerskov i Bording Sogn regnet med. I kirkelig Henseende hører det ganske vist med til Sunds Pastorat, men i kommunal Henseende hører det fremdeles til Bording Sogn, saa det er urigtigt her at regne det til Sunds. Ilskov er jo for ca. 5 Aar siden blevet et selvstændigt Sogn, men har jo som saadant saa godt som ingen Historie og regnes som sagt her med til Sunds Sogn.

Hartkornet er 133 Tdr. Befolkningen var 1901: 1290. 1801: 452, 1840: 627, 1860: 824, 1890: 1141.

Sunds Sogn ligger paa Karupfla-

den og er virkelig meget fladt. Af Højdedrag, der rager op, er der snart kun en Del af Lindebjerg i Øst. I Vest er de smaa Højdedrag Brunbjerg og Lundebacker.

Af Aaer har vi Højris Aa, der længere i Vest kaldes Linaa og ender som Ansbjerg Aa; Mølleaaen eller Sunds Nørreaa, der kommer fra Sunds Sø og trækker Kværnen i Nybro Mølle. Nordligst har vi Rojen Bæk, der længere nede kaldes Talund Aa. Af Bække kan nævnes Møllebækken og Qvalsholms Bæk, der begge udmunder i Sunds Sø, Kølbæk og Malmbæk.

Alle Vandløb i Sognet haster i Vest mod Ørre, hvor Storaan tager vel imod dem og fører Vandene til Havet.

Gennem Sognet gaar 5 Engdrag med Vandløb, saa her har fra gammel Tid været megen Eng og Kærjord, som især før har haft stor Betydning sammen med det tørre Agerland.

Sognet med sine store flade Hedestrækninger har kun været lidt beboet i Oldtiden. Sidste Udgave af Trap siger, at der kun i alt kendes 7 Gravhøje i Sognet,

Konrad Understrup

deraf ligger 4, delvis stærkt beskadiget, i en Samling tæt nordøst for Sunds Sø, paa det gl. Stabskort ses 3. En femte Høj er den fredlyste Grønhøj, der ses allernordligst i Sognet, den ligger i selve Sogneskillet og kan ikke alene regnes til Sunds. 2 Høje findes Øst for Ilskov, men den ene er forlængst nedpløjet. Nord for Kildsgaard i Lindaa har der i alt Fald før været 3 Gravhøje. Man ser altsaa, at man skal se sig godt for, om man skal kunne paavise 10 Gravhøje i Sognet.

Sunds var fordum et ægte Hedesogn. Gaar vi 50 Aar tilbage, var Halvdelen Hede, nu er der maaske ikke mere end 3000 Tdr. Land tilbage. De største Heder ligger ude i Vest og gaar sammen med Ørre Hede. Her er rigtig Plads for Uhrfluglene, hvoraf der nu bliver mange. De fleste Byer og mange Gaarde har endnu betydelige Heder til Opdyrkning eller Beplantning. Egnens Folk sætter i Reglen ikke Pris paa HedensPoesi, det er fremmede Folk, der gør det. I gamle Dage, ja for 30 Aar siden, kunde Folk ikke godt tænke sig en Ejendom uden Hede; der blev den Gang gravet en Mængde Hedetørv baade til Brændsel og til Strøelse, derfor var Tørvestakke ved Hjemmene ligesaa sikre, som Husene var, og det var en Fornøjelse at se de smukke Tørvestakke, som Folk den Gang havde Øvelse i at sæt-

te. Lyngen var jo ogsaa et almindeligt Tækkemateriale og er det tildels endnu.

Særlig ude Nordøst i Sognet har vi de store Plantager; den største er Myremalmsplantagen paa over 1000 Tdr. Land. Ilskov Plantage, Anna Margretes Plantage, Haraldslund og Harietslund Plantager. Omkring i Sognet findes mange andre større og mindre Plantager. I Markskellene er der ogsaa plantet meget, saa enSundsbo, der f. Eks. har været mange Aar i Amerika, bliver sær ved det, naar han kommer til Sunds og nu ikke mere kan se flere Mile omkring.

Af gammel Krat er der kun ganske smaa Rester paa Lindebjerg og lidt et godt Stykke Vest for Sunds Sø.

I Sunds findes ikke Ler, Mergel, Sten eller Grus (dog er der en lille Undtagelse herfra, som vi siden skal se). Den nu afdøde mangeaarige Sogneraadsformand Jens Chr. Nørgaard sagde altid, at der i Sognet var 8 Mil Kommuneveje. Det var altsaa ikke saa nemt at holde dem istand uden Grus. Tillige var der 7 Broer at holde istand for Kommunen.

Ilskov—Karup-Vejen.

I de sidste 3 Maaneder af 1934 har der været arbejdet paa ovennævnte Vej. Der er arbejdet paa 2 Pladser, og til Flytning af Jord

Sunds Sogns Historie

er anvendt baade Hestekøretøjer og Tipvogne med Lokomobil. Det er et imponerende Arbejde. Vejen bliver snorlige og bliver plan som en Jernbane. Det bliver en Cementvej, hvortil Anlægsudgifterne er anslaaet til ca. 50,000 Kr. pr. Kilometer.

Foreløbig anlægges Vejen mellem Ilskov og Kølvråa, hvor der nu ingen farbar Vej er. Vejstykkerne fra Sunds til Ilskov og fra Kølvråa til Karup kommer først senere.

Naar Vejen fra Ilskov til Karup kommer rigtig istand, vil der blive en vældig Bilfart fra Herning til Viborg.

Ulve i Sunds.

Engang var Folk her paa Egnen meget plaget af Ulve. Der udkom da en Bekendtgørelse om, at enhver, der til Øvrigheden kunde levere en gammel Ulv, levende eller død, skulde faa udbetalt fire Rigsdaler, og for en Ulveunge betales en Rigsdaler. Nu var der en fattig Husmand i Tværmose, som en Dag vilde gaa ud i Sunds Kær der norden for og finde Ulveunger, for der var saa mange Risbuske, højere end en Mand, hvor Ulvene ret havde deres Tilhold. Han tog sin Ko med sig, for at den kunde gaa og græsse i Kæret, mens han ledte. Men da han havde gaaet noget, blev han søvnig og lagde sig ned ved en Busk, hvor han slumre-

de ind; da han vaagnede, havde Ulvene sønderrevet Koen, og der laa blot nogle Levninger og Ben der. Anden Dagen, som han gik til Sunds Kirke, talte Sognemændene, som havde hørt, hvordan det var gaaet ham, om det og skændte paa ham for hans Efterlædenhed og Ligegyldighed med hans eneste Ko, saa fattig, som han var. Dertil svarede han blot: „A klapper wal ve æ Ulvs Røw ijen“

Den næste Dag gik han atter ud i Kæret, og da han blev træt, lagde han sig som sidst ved en Busk. Efter at have faaet sovet ud, jager han lige en Ulv op fra sine Unger, idet han rejser sig, og benyttende sig af den gode Lejlighed fangede han fire smaa Ulve og løb i en Fart hjem med dem. Den Fangst var ikke saa gal, for der blev udbetalt ham fire blanke Dalere, og da paa den Tid en god Ko kun kostede 2, saa fik han sig en Ko igen, der var meget bedre end den, han mistede, og desuden en Tønde Rug til Hjælp til Føden.

Herude i Heden fandt man i Følge H. P. Hansen ved 1864 2 dybe Ulvegrave, som Folk endnu kaldte æ Uulgraww.

En Dag, da en Mand fra Sunds kørte til Mølle, kommer der en Ulv efter ham, og da den naar Vognen, sætter den sig paa sin Røw og tuder. Straks kommer der flere, og nu kunde Manden nok se, at det vilde blive galt. Han jager da

Bæsterne fra og faar den bedste af dem, det var en Klaphest, bundet fast til et af Forhjulene lige saa snart, som han kunde, og rider hjem ad saa stærkt han kan paa den anden.

Om Aftenen hen ved Midnattid kommer Klaphesten hjem, og den saa ynkelig ud. Tøjet var splittet ad, og Skummet klattede af den, men ellers havde den ingen Skade taget. Om Morgenen gik Manden og nogle flere hen for at se efter Vognen, og da finder de tre døde Ulve liggende ved den. Dem havde Hesten sparket ihjel, og de havde ikke kunnet angribe den for fra, da den var bundet saa nær til Vognen.

Ulvene var saa kloge, de vidste nok, hvordan de skulde faa Bugt med en Hest. Saadan stod der en tøjret i Søgrønningen omkring Sunds Sø, og den kom der en Ulv til. Men da den nu ikke kunde faa Hovedet op paa den for at faa den bidt i Struben, vadede den saa langt ud i Vandet, som den kunde bunde, og væltede sig bag efter omkring i Sandet ved Landingen. Saadan listede den sig hen imod Hesten og rystede sig med et, saa Sandet stentede hen i Hestens Øjne. Nu sprang den ind paa den, da Hesten løftede Hovedet, og bed Struben over paa den.

Ulvene kunde magelig, naar to fulgtes ad, tage hver i sin Ende af et Faar og rykke det midt over.

Den ene smed Bovene og den anden Bagparten op paa Ryggen, og saa lod de staa ad Heden til. Det gjorde de flere Gange. Faarene var jo smaa den Gang.

Ulven og Rokken.

En Kone fra Sunds gik en Dag et Sted hen for at spinde og havde sin Rok med sig. Saa kommer der en Ulv efter hende, men hun er snarraadig nok til lige at jage sig af sit Skørt, som hun hænger over Rokken, og saa lister hun af, mens hun lader den i Stikken. Derved frelste hun jo Livet, men om Morgenen efter, da hun gik hen at se efter Rokken, var baade den og Skørtet splittet ad saa smaat, som de havde været malede.

Troldkvinden.

Der var en Gang en Troldkvinde i Sunds, hun havde en Sønnesøn, en lille Purk, som lod sig leje af Byhyrderne til at passe Faarene Pinsedag, for at de kunde faa Fridag. Men i de Tider var Ulvene saa farre, at der nok kunde behøves nogle store og uforsagte Karle til at være Hyrder, og da Drengen tog sig denne Bestilling paa, gik det ogsaa derefter. Ulvene rev en stor Mængde af Faarene ihjel.

Da Mændene nu savnede dem, gik de til Drengens Aldemoder og klagede over det Tab, han ved sin Uduelighed havde foraarsaget

dem. Saa sagde hun: „Da skal Ulvene aldrig komme til at drive saadan en Spas mere, det skal a sætte en Pind for“. Siden den Dag svandt Ulvene ind saa mærkeligt, at man ikke kunde andet end give Troldkvinden Skyld derfor, og det varede ikke længe, inden de helt var forsvundne.

Jernbaner.

For nogle Aar siden gik Damholt—Hodsager Mergelbanespor gennem en Del af Sognet. Denne Mergelbane, der var 2½ Mil lang, er den første i sin Slags og har gjort megen Gavn i de Egne, den gennemløb; den udgik fra et større Mergelleje i Damholt, der hører til Bording Bakkeø. Vognene førtes frem ved Hestekraft og bragte aarlig omtrent 56,000 Kubikfod Mergel ud paa Hedejorden. Banen blev under Hedeselskabets Ledelse anlagt 1877—78 af et Interessentskab, som købte Gaarden Damholt. Banen kostede omtrent 117,000 Kr., hvoraf 100,000 Kr. ydedes af Staten som rentefrit Laan.

I Krigstiden, da Mergelsporet optoges, steg Jernet til fabelagtige Priser, saa Skinnerne indbragte en Mængde Penge.

I 1906 kom Jernbanen fra Herning til Viborg, og Sunds fik 2 Stationer, Sunds og Ilskov, og nu er der endda bleven en Holdeplads imellem Sunds og Ilskov.

Det var først, da Jernbanen kom, at der rigtig blev ført Mergel til Sunds, nemlig fra Kølsten Mergelleje, og nu skete der Forandring i Jordens Drift. Naar der kommer Øboere fra Fyn eller Sjælland herover til Sunds f. Eks., forundrer de sig især over saa mange gode Bygninger, som her findes paa denne i alt Fald ikke første Klases Jord. Derovre paa den gode Jord findes der en Mængde smaa og gamle Huse. Man siger derfor ogsaa, at Jyderne kan ikke have Penge de sætter dem i Bygninger.

Sunds Sogn for 300 Aar siden.

Sunds Sogn, nordøst i Hammerum herredtt. Kircken ved en pas mit i sognet, oc Præstgaarden synden der op till. Der østen forre en stor siø Sundszsiø. En gaard nest synden for, Kiærgaard. Nock en anden gaard synden, Stoere Holtingholdt. Derfra nordvæst it lidet bolig, Møllsted, oc en anden bolig nordvest derfra, Køllbeck. Nock en by der nordenfor, Linde, ½ mill vesten fra Kircken, 5 gaarde. Norden derfra ved ½ mill Rojen, 2 gaarde. Imellom Rojen oc Kircken it by: SynderVaaes; derhuos it buoll Siøgaard. Østen for Kircken en by Sundzby, 7½ gaarde oc it lidet mølle derudi. Nock 1 gaard nordøst derfra, nylig opbygget paa hieden Nygaard. Østen derfra it gaard Ildzhuod. Derfra synden it bolig, kaldis Tuærmuos. Vesten

derfra en by kaldis Torup, 5 gaarde som vaar 2 gaarde. Nock derhuos it gaard Qvalsholm. Der synden fore it lidet bolig Skinderholldt, for kort tiid siden opbyggt paa en hiede.

Rounebogstaffue heller sligt findes her intet, ej heller aar uden it lidet aff søen vesterpaa, Lille Ørret aae, norden sognet Rojen aae, ligesom i vester, begynder der strax huos i Rojenkiær. Derhuos nogle smaabierge, kaldis Rønbierge. Vesten for Synder Vaes nogle smaa bierge Brunbierge. Synden Sunds sogn er Giellerup oc Tiøring sogn, vesten for er Ørret sogn, norden er Ginding herredt, saa oc øster, østen er Ikast sogn.

Indberetning fra Pastor Anders Christensen i Sunds til Dr. O. Worm 1638.

Den nyopbyggede Gaard paa Heden, der kaldes Nygaard, er Skophus.

Sunds Sogn for ca. 200 Aar siden.

Sunds Sogn. Sunds Bye. Torup Bye. Linde Bye. Syndervaas Bye. Roien Bye. Hollingholt Bye. Prestegaarden. Skophuus. Qvalsholm. Skinderholm en Halvgaard, Mølsted. Kølbæk. Ildshoved. Kiergaard.

Kirken er liden og kuldet. Pulpituret 1744 bekostet af Justitzraad Lasson til Aakiær. Paa Klokken en ulæselig Inscription.

I Kirken er Fortegnelse paa Presterne siden 1513. Skaaphus, som siges i Førstningen at være bygt til et Faarehus for Herningsholm, er nu en Skatte-Tiendefrie Gaard af temmelig Anseelse. Den liden Bondegaard Qvalsholm, som ligger ved en stor fersk Søe, skal være bygt af en von Qvalen, der opgraves endnu Rudera af Mursten og Tegl. Roien Bye har leered Grund, som er rart (mærkeligt) i Hede.

Foruden ovenanførte Steder, nævner Matriklen til dette Sogn Søegaard og Tvermose.

Danske Atlas ca. 1770.

Sunds Sø.

„Og Søen blank og rolig staar med Himlen i sin Favn“, siger Ingemann om Søen ved Sorø. I klart og stille Vejr kan det samme siges om Sunds Sø, men i Stormvejr kan den se bister nok ud.

Det er et gammelt Ord, at Søen er 1 Mil omkring, og at dens Flade er 500 Tdr Land. Lars Olesen, der bor Nord for Søen, siger, at da vi for nogle faa Aar siden havde den haarde Vinter, var Isen over en Alen tyk. Der foregik den Vinter et Væddeløb paa Isen. Væddeløbsbanen maalte 7 km., men gik jo ikke helt mod Land, saa man kan godt regne med, at der er en Mil omkring Søen.

Det fejler næppe, at man i sin

Sunds Sogns Historie

Tid har tænkt: Havde der bare været en bred Engstrimmel i Stedet for denne faste, ufrugtbare Strandbred paa en hel Mil. Men nu har det jo vist sig, at denne faste Strandbred om Søen er lige det man i vore Dage sætter Pris paa; det faar man en levende Forestilling om, naar man en Sommersøndag i godt Vejr ser alle de Mennesker, der strømmer hertil for at bade eller paa anden Maade nyde Samværet og den friske Søluft.

Jeppe Jeppesen siger, at før var der en 12 Lodsejere ved Søen, men nu ca. 80, thi der er ved at være Rift om Strandbredden, særlig Herningensere er nu Lodsere.

Man kan nu tælle ca. 60 Sommerhuse og Villaer her med Navne som Søhus, Sommerly, Granly, Søfryd osv. I Sydsiden har vi den store Pavillon, hvorfra er en herlig Udsigt over Søen.

I Sydsiden skal være den bedste Badestrand, men smukkeste synes det mig det er at have Hus i Nord-siden med den herlige Udsigt til Sol og Sø, her er ogsaa allerede bygget mange Sommerhuse. Derimod er der ingen ved Østsiden, hvor Strandbredden er ringere og Søen flere Steder lumsk med dybe Huller.

Det sker jo ogsaa, at en eller anden drukner i Søen, men Folk i Sunds siger, at det er næsten al-

drig Folk fra selve Sognet.

Søen har kun Tilløb af Betydning fra Møllebækken og Qvalsholm Bæk, der begge kommer fra Øst. Og der er kun et lille Udløb, nemlig Sunds Nørreaa i Vest.

Fiskeriet i Søen var i gamle Dage for enhver, skønt Lodsejerne jo havde Retten. Særlig paa Isen blev der stangt mange Aal, det var kun enkelte af Lodsejerne, der ejede Baad, nu er der et stort Tal af Baade ved Søen.

I Legetiden gik særlig Skallerne op i Strømmene, og her kunde man let fange dem i Spande og Risløbe; en Mand har fortalt mig, at han har været med til paa den Maade at fylde 2 Vogne, endda med Sættefjæl, af Fisk. Men det var jo en stor Skam, da det var Fisk, der skulde udgyde Røgn til Yngel.

Gedderne legede i Søen kun lidt fra Land, og her var de lette at pulse ud i Garnene, som man vadede ud med og satte, og her er fanget Gedder til over 20 Pund, hvad man kan faa flere Historier om.

Knud Knudsen fra Torup, nu i Gullestrup, havde som „Send“ med til Præsten (det var Blom) 2 6 Punds Gedder, pæne pletteøre. Baade Præsten og Fruen syntes, de var smukke, de klappede paa dem og troede, det var Ørreder.

Søen er nu paa Regulativet, og Fredningsbestemmelserne maa jo

respekteres. Førstelærer Christensen er Formand for Fiskeriforeningen. Jeppe Jeppesen siger, at der for et Par Aar siden blev udsat en betydelig Fiskeyngel, nemlig 10,000 Ørreder, 20,000 Helt og 20,000 Aal, saa det maa jo hjælpe paa Fiskebestanden.

Sunds Sø med Omgivelser, som før ikke regnedes for noget, er nu blevet Egnens bedste Udflugtssted om Sommeren.

Engang var Kræ Larsen i Torup ude at stange paa Isen i Sunds Sø. Aalejernet traf paa noget mærkeligt, syntes han; det lykkedes ham at faa Genstanden op, det var et stort Fad af Messing eller Kobber, men hvor det blev af, ved man ikke.

Den nu afdøde Post Peder Jakobsen, som var født i Sunds Fatighus, fortalte ofte om et Fund, han gjorde i Sunds Sø; han skrev ogsaa derom her i Bladet. Det var et Metalfad med graverede Figurer, som forestiller den bekendte Kærlighedshistorie om Pyramus og Tisbe, der er fortalt af den romerske Digter Ovid i hans *Metamorphoser*.

Fadet findes i Herning Museum, og Storgaard Pedersen mente, at det var ført hertil fra Rom.

Det fortælles, at Søen i gamle Dage i Øst gik omtrent op til Sunds Mølle. Syd for, hvor Qvalsholm laa, har Søen ogsaa gaet længere ind. Søen har ogsaa gi-

vet Sognet Navn. 1340 kaldes det Sunzsæ, det vil sige Sundssø, sidste Stavelse er siden falden væk, som ved saa mange Stednavne.

Sunds Sø og Lindebjerg.

Der, hvor Sunds Sø nu ligger, har der en Gang været Mark og staaet en Gaard, som ejedes af en Mand ved Navn Ørnekle. Han var bestandig ude enten i Krig eller paa Jagt, for det var en vild og urolig Hedning, og saa skulde hans Frue bestyre Gaarden, men hun var en slet Kvinde, der bedrev Hor med Gaardens Karle.

Der var iblandt dem en Svend, som ikke vilde gøre hendes Vilje, hvorover hun blev meget fortørnet, og da Herren kom hjem, beskyldte hun ham netop for det samme, som hun havde havt i Sinde. Herren havde altid til et Ordsprog: Jeg skal flytte dig! og nu siger han ogsaa det til Karlen og flyttede ham en halv Mil øster paa, hvor han lod ham hænge i en Galge.

Det var i den Tid, da Kristendommen kom her omkring. Saa kom der en Munk hertil, som hed Asger, og han holdt en Forsamling der, hvor Sunds Kirke nu staaer, for han rejste som Missionær. Imidlertid kom Herremanden om ved Folkene, han havde været paa Jagt vester paa. Saa sender han en Svend derhen for at spørge om, hvad de var forsamlede for. Han kom tilbage med den

Sunds Sogns Historie

Besked, at de havde kasseret de gamle Guder, og der var en Mand derinde i Kredsen, som talte om en ny Gud, der allerede var død, efter hvad han kunde faa ud af det. Det ansaa Ridderen for vanvittig og bespottelig Tale, han rider i sin Hidsighed ind imellem Mængden og splitter Folkene ad; men Munken river han ned af Stenen, han stod paa, giver ham af Ridepiskan og siger: „Jeg skal flytte dig!“ Munken blev jo lidt betuttet over den Medfart; men da Ridderen derpaa red hen imod sin Gaard, kommer han til sig selv og raaber efter ham: „Ja, jeg skal flytte dig!“

Med det samme lagde der sig en blaa Taage over Ørnekløss Gaard, og man kunde begynde at høre Bølgeslag der inde. for da Taagen lettede var Søen fremkommen. Men til samme Tid var Lindebjerg bleven til, en halv Mil længere øster paa, netop paa det Sted, hvor Galgen var bleven rejst. Saaledes blev den vilde Hedning flyttet med, hvad hans var, for paa Bakken laa endnu nogle Sten af Ridderborgen; men ellers var Gaarden og Folkene helt forsvundne. Deraf kommer det, at man siger: Lindebjerg er kommen af Søen. Bakken skal holde det samme i Højden, som Søen i Dybden, hin har det højeste Sted i den østre Ende, og der er og Søen dybest. Der blev mange Hed-

ninger omvendte ved det Under og lod sig døbe i den nye Søes Vande.

Udskrift

af Folketællingsliste 1787 1. Juli for Sunds Sogn, Lundenes Amt (Ringkøbing Amt, Hammerum Herred) Ekstrakt:

S u n d s B y e.

1. Familie: Hans Adolph Høeg, 62, Sogne Præst, Christine Sophie Lihme, 57, Madmoder, begge i 1. Ægteskab.

Edel Cathrine, 22, Hans Adolph, 20, Erhard Wedel 17, Børn af 1. Ægteskab, ugifte.

Søren Svendsen, 46, gift 1. Gang. Christen Nielsen, 22, Juliane Marie, 21, Anne Cathrine, 24, ugifte, Tjenestefolk.

2. Fam.: Andreas Fritz, 62, Sogne Degn, Ingeborg Sørensdatter, 62, Madmoder, begge i 1. Ægteskab.

3. Fam.: Jens Christian Nielsen, 30 Aar, Vand-Møller, gift 1. Gang, Agnete Rasmusdatter, 46 Aar. Madmoder, gift 2. Gang, 2 Børn.

4. Fam.: Niels Christensen, 48, Sognefoged og Gaardbeboer, Mette Madsdatter, 48, Madmoder, 4 Børn, begge i første Ægteskab.

5. Fam.: Anne Christensdatter, 64, Enke efter 2. Ægteskab, Inderste og nyder Almisse af Sognet.

6. Fam.: Johanne Nielsdatter, 60, Enke efter 2. Ægteskab, In-

Konrad Understrup

derste og nyder Almisse af Sog-
net.

7. Fam.: Søren Petersen, 30,
Selvejer Bonde og Gaardbeboer,
Birthe Pedersdatter, 28, Madmo-
der, begge gift 1. Gang.

8. Fam.: Lars Pedersen, 42,
Selvejer Bonde og Gaardbeboer,
Anne Jensdatter, 44, Madmoder,
2 Børn, begge gifte 1. Gang.

9. Fam.: Peder Pedersen, 50,
Inderste og gaar i Dagleje, Bir-
the Kierstine, 40, hans Kone, 2
Børn, begge gifte 1. Gang.

10. Fam.: Christen Christensen,
44, Feste Bonde og Gaardbeboer,
Anne Christensdatter, 51, Kone, 1
Barn, begge gifte i 1. Ægteskab.

11. Fam.: Anders Pedersen, 51,
Feste Bonde og Boels Beboere,
Mette Sørensdatter, 53, Kone, 2
Børn, begge gifte første Gang.

12. Fam.: Søren Sørensen, 46,
Inderste, Giertrud Jørgensdatter,
44, Kone, 2 Børn, begge gifte før-
ste Gang.

13. Fam.: Christen Knudsen, 30,
Selv Ejer Bonde og Gaard Bebo-
ere, Karen Thøgersdatter, 28, Ko-
ne, 2 Børn, begge gifte første
Gang.

14. Fam.: Knud Christensen,
43, Festebonde og Gaard Bebo-
ere, Johanne Jensdatter, 40, Kone,
5 Børn, begge gifte første Gang.

15. Fam.: Peder Pedersen, 66,
Boelsfester, Maren Pedersdatter,
70, Kone, begge i 1. Ægteskab.

16. Fam.: Jacob Jensen, 30, Bo-

els Ejer, Anne Nielsdatter, 30, Ko-
ne, 2 Børn, begge i første Ægte-
skab.

Anne Christensdatter, 72, Man-
dens Moder, Enke 1. Gang, nyder
Almisse.

17. Fam.: Peder Nielsen, 66, In-
derster, Johanne Madsdatter, 70,
Kone, begge i 1. Ægteskab.

18. Fam.: Hans Peiter, 57, Boels
Ejer, gift 2. Gang, Anne Cathrine
Nielsdatter, 43, Kone, gift 1. Gang,
1 Barn.

19. Fam.: Jørgen Nielsen, 70,
Huusmand, Kiersten Marie, Kone.
62, begge i første Ægteskab, 1
Barn.

20. Fam.: Niels Jørgensen, 32,
Feste Bonde og Gaard Beboere,
Anne Jensdatter, 27, Kone, begge
i 1. Ægteskab, 1 Barn.

21. Fam.: Dynis Nielsen, 50, Fe-
stebonde og Gaardbeb., Maren
Knudsdatter, 46, Kone, begge i 1.
Ægteskab, 1 Barn.

22. Fam.: Maren Christensdat-
ter, 56, Enke 1. Gang, Inderst og
gaar i Dagleje.

23. Fam.: Niels Jensen, 38, Fe-
stebonde og Gaardbeboer, Ma-
ren Madsdatter, 28, Kone, begge
i 1. Ægteskab, 2 Børn.

Mette Nielsdatter, Mandens Mo-
der, 72, Enke efter 1. Ægteskab.

24. Fam.: Maren Pedersdatter,
53, Enke efter 1. Ægteskab, In-
derst og nyder Almisse. 2 Børn.

25. Fam.: Søren Lassen, 48, In-
derst og Smed, Else Pedersdatter,

Sunds Sogns Historie

40, Kone, begge i første Ægteskab, 2 Børn.

26. Fam.: Peder Christensen, 52, Inderst og nyder Almisse, Maren Olesdatter, 43, Kone, begge i første Ægteskab, 2 Børn.

27. Fam.: Bendt Jensen, 40, Enke Mand efter 1. Ægteskab, Huusmand, gaar i Dagleje, 1 Barn.

28. Fam.: Maren Christensdatter, 70, Enke efter 1. Ægteskab, Inderst, nyder Almisse.

29. Fam.: Niels Christensen, 30, National Soldat og Inderst, Anne Pedersdatter, 32, Kone, begge i 1 Ægteskab, 1 Barn.

T h o r u p B y e.

1. Fam.: Lars Jenssen, 37, Fæstebonde og Gaardbeboere, Johanne Sørensdatter, 47, Kone, begge i 1. Ægteskab.

Apelone Mouritz Datter, Mandens Moder, 68, Enke 1. Gang.

2. Fam.: Niels Christensen, 56, Festebonde og Gaardbeboere, Johanne Christophersdatter, 53, Kone, begge i første Ægteskab, 2 Børn.

Christopher, Konens Fader, 80, Enke Mand, første Gang.

3. Fam.: Christen Nielsen, 43, Boels Ejere, i 1. Ægteskab, Johanne Pedersdatter, 64, Kone, i 2. Ægteskab.

4. Fam.: Matthias Mathiæsen, 36, Boels Ejere, Anne Nielsdatter, 32, Kone, begge i 1. Ægteskab.

5. Fam.: Jens Jacobsen, 46, Fe-

stebonde og Gaardbeb., Anne Jensdatter, 47, Kone, begge i 1. Ægteskab, 2 Børn.

Karen Hansdatter, Mandens Moder, 66, Enke efter 1. Ægteskab, Mette Larsdatter, 72, Konens Moder, Enke efter 1. Ægteskab.

6. Fam.: Michel Knudsen, 40, Selv Ejer, Birthe Christensdatter, 49, Kone, begge i 1. Ægteskab, 1 Barn.

Anne Christensdatter, 64, Mandens Moder, Enke efter 1. Ægteskab.

7. Fam.: Anders Pedersen, 42, Festebonde og Gaardbeb., Wibke Grausdatter, 46, Kone, begge i 1. Ægteskab.

8. Fam.: Mads Jensen, 34, Boels Ejere, Johanne Michelsdatter, 36, Kone, begge i 1. Ægteskab.

9. Fam.: Christen Andersen, 36, Feste Bonde og Gaard Beboere, ugift. Edel Jensdatter, 71, Mandens Moder, Enke 1. Gang.

10. Fam.: Jacob Michelsen, 43, Boels Ejere, gift 1. Gang. Kiersten Nielsdatter, 66, Kone, gift 2. Gang.

11. Fam.: Peder Lassen, 63, Fæstebonde og Gaardbeb., Johanne Christensdatter, 60, Kone, gifte 1. Gang, 3 Børn.

12. Fam.: Laus Christensen, 28, Fæstebonde og Gaardbeb., Kiersten Nielsdatter, 26, Kone, begge i 1. Ægteskab, 1 Barn.

13. Fam.: Søren Pedersen, 49, Fæstebonde og Gaardbeb., Kier-

Konrad Understrup

sten Jensdatter, 41, Kone, begge i 1. Ægteskab, 1 Barn.

14. Fam.: Birthe Jensdatter, 60, gift 2. Gang, Inderst, 1 Barn.

15. Fam.: Bodil Marie, 65, Enke af 1. Ægteskab, Inderst og nyder Almisse.

16. Fam.: Johanne Nielsdatter, 60, ugift, Inderst.

17. Fam.: Maren Christensdatter, 50, Hyrdinde og Indsider, ugift.

18. Fam.: Anne Michelsdatter, 40, ugift, Inderst og vanfør.

S ø n d e r v a a e s B y e.

1. Familie: Mads Christensen, 59, Festebonde og Gaardbeb. Kiersten Chrestendatter, 56, Kone, begge i 1. Ægteskab.

2. Fam.: Maren Pedersdatter, 58, Inderst, Enke efter 1. Ægteskab.

3. Fam.: Johanne Madsdatter, 28, Inderst, Enke efter 1. Ægteskab, 2 Børn.

4. Fam.: Jens Jensen, 38, Festebonde og Gaardbeb., Anne Iversdatter, 36, Kone, begge i 1. Ægteskab. Eulalia, et Hittebarn, 1 Aar. Maren Jensdatter, 79, Mandens Moder, Enke efter 1. Ægteskab.

5. Fam.: Niels Olesen, 42, Fæstebonde og Gaardbeb., Anne Christensdatter, 43, Kone begge i 1. Ægteskab, 1 Barn.

6. Fam.: Knud Olesen, 40, Fæstebonde og Gaardbeb., Anne Larsdatter, 34. Kone, begge i første Ægteskab, 2 Børn. Maren

Knudsdatter, 70, Mandens Moder, Enke efter 1. Ægteskab.

7. Fam.: Christen Christensen, 53, Fæstebonde og Gaardbeboere, Maren Jensdatter, 49, Kone, begge i 1. Ægteskab.

8. Fam.: Søren Sørensen, 55, Inderst og gaar i Dagleje, i 1. Ægteskab, Birthe Nielsdatter, 81, Kone, i 2. Ægteskab.

9. Fam.: Maren Andersdatter, 65, Inderst, ugift.

10. Fam.: Ole Jensen, 68, Inderst og nyder Almisse, gift 2. Gang, Mette Jensdatter, 38, Kone, gift 1. Gang, 1 Barn.

11. Fam.: Søren Jensen, 73, Inderst og nyder Almisse, gift 2. Gang, Maren Jensdatter, 36, Kone, gift 1. Gang, 1 Barn.

12. Fam.: Svend Christensen, 54, Inderst og nyder Almisse, Maren Udesdatter, 53, Kone, begge i 1. Ægteskab.

13. Fam.: Maren Nielsdatter, 53, Vanfør og nyder Almisse, Enke efter 1. Ægteskab.

H o l l i n g h o l t.

1. Fam.: Niels Jensen, 32, Fæstebonde og Gaardbeoer, ugift, Anne Jensdatter, 72, Mandens Moder, Enke efter 1. Ægteskab.

2. Fam.: Anders Sørensen, 54, Fæstebonde og Gaardbeoer, i 2. Ægteskab, Kiersten Jensdatter, 27, Kone, i 1. Ægteskab, 2 Børn.

3. Fam.: Espen Thomesen, 57, Fæstebonde og Gaardbeoer, gift.

Sunds Sogns Historie

2. Gang, Kiersten Jensdatter, 51, Kone, gift 1. Gang, 3 Børn.

4. Fam.: Zidseel Jensdatter, 48, Inderst, ugift, 1 uægte Barn.

5. Fam.: Peder Pedersen Nørum, 34, Fæstebonde og Gaardbeoer, Maren Larsdatter, 38, Kone, begge i 1. Ægteskab, 3 Børn.

6. Fam.: Peder Madsen, 40, Inderst og nyder Almisse, Johanne Lausdatter, 40, Kone, begge i 1. Ægteskab, 2 Børn.

7. Fam.: Peder Adersen, 40, Fæstebonde og Gaardbeoer, gift 2. Gang, Anne Marie, 32, Kone, gift 1. Gang, 4 Børn.

I l d g a a r d.

1. Fam.: Jens Madsen, 46, Fæstebonde og Gaardbeoer, Anne Marie Jensdatter, 30, Kone, begge i 1. Ægteskab.

Mads Jensen 8, Friderich Jensen 6, Else Jensdatter 4, Jens Jensen 2, Børn af 1. Ægteskab.

Lars Bertelsen, 22, Rytter, Kiersten Pedersdatter, 28, ugifte Tienestfolk.

2. Fam.: Christen Jensen, 30, Fæstebonde og Gaardbeoer, Mette Larsdatter, 24, Kone, begge i 1. Ægteskab. Kiersten Jensdatter, 40, ugift, Tienest Pige.

3. Fam.: Peder Jensen, 58, Fæstebonde og Gaardbeoer, Birthe Knudsdatter, 54, Kone, begge i 1. Ægteskab. Dorthe Pedersdatter, 22, ugift, Knud Pedersen, 12, ugift, af 1. Ægteskab.

4. Fam.: Peder Hansen, 46, Huus Mand og gaaer i Dagleje, Johanne Villadsdatter, 44, Kone, begge i 1. Ægteskab, 3 Børn.

5. Fam.: Friderich Christensen, 30, National Soldat, Karen Christensdatter, 28, Kone, begge i 1. Ægteskab, 2 Børn.

L i n a a e.

1. Fam.: NielsSvendson, 38, Fæstebonde og Gaardbeoer, gift 1. Gang, MarenPedersdatter, 43, Kone, gift 2. Gang, 3 Børn.

2. Fam.: Peder Grausen, 48, Selv Ejer og Gaardbeoer, gift 2. Gang, Mette Christensdatter, 30, Kone, gift 1. Gang, 1 Barn.

3. Fam.: Jens Sørensen, 60, Fæstebonde og Gaardbeoer, Johanne Christensdatter, 58, Kone, begge i 1. Ægteskab, 2 Børn.

4. Fam.: Anne Marie Jonsdatter, 30, Inderst, ugift. 1 uægte Barn.

5. Fam.: Anders Henrichsen, 48, Huus Mand og Skoeleholder, Anne Madsdatter, 47, Kone, begge i Ægteskab, 2 Børn.

6. Fam.: Maren Nielsdatter, 37, Inderst, ugift, 1 uægte Barn.

7. Fam.: Christen Lausen, 60, Mand, Karen Madsdatter, 58, Kone. 4 Børn. Maren Andersdatter, 84, Mandens Moder, nyder Almisse.

8. Fam.: John Andersen, 74, Huus Mand, nyder Almisse, Mariane Pedersdatter, 88, Kone, begge i 1. Ægteskab.

Konrad Understrup

9. Fam.: Jens Svendsen, 71, Huusmand, Kiersten Lausdatter, 70, begge i 1. Ægteskab.

10. Fam.: Peder Pouelsen, 30, National Soldat, Inger Lausdatter, 28, Kone, begge i 1. Ægteskab, 1 Barn.

11. Fam.: Niels Sørensen, 39, Selvejer og Gaardbeoer, Kiersten Olesdatter, 31, Kone, begge i 1. Ægteskab, 3 Børn. Kiersten Christensdatter, 77, Mandens Moder, Enke 1. Gang.

12. Fam.: Anne Lund, 67, Inderst, Enke 1. Gang.

13. Fam.: Maren Hansdatter, 60, Inderst og nyder Almisse, Enke 1. Gang.

14. Fam.: GrausChristensen, 38, Huus Mand og gaaer i Dagleje, Anne Olesdatter, 34, Kone, begge i 1. Ægteskab, 3 Børn.

15. Fam.: Ude Svendsen, 36, National Soldat, Karen Christensdatter, 32, Kone, begge i 1. Ægteskab, 1 Barn.

16. Fam.: Mouritz Olesen, 43, Fæstebonde og Gaardbeoer, Christentze Pedersdatter, 41, Kone, begge i 1. Ægteskab, 6 Børn.

17. Fam.: Peder Nielsen, 62, Huusmand, Anne Christensdatter, 60, Kone, begge i 1. Ægteskab, 1 Barn.

18. Fam.: Jens Mortensen, 42, Inderst og gaaer i Dagleje, Kiersten Christensdatter, 42, Kone, begge i 1. Ægteskab, 2 Børn.

R o i n.

1. Fam.: Lars Lausen, 42, Fæstebonde og Gaardbeoer, gift 1. Gang, Maren Poulsdatter, 54, Kone, gift 4. Gang.

2. Fam.: JensLausen, 45, Fæstebonde og Gaardbeoer, Inger Sørensdatter, 32, Kone, begge i 1. Ægteskab, 4 Børn

3. Fam.: Laus Nielsen, 36, Fæstebonde og Gaardbeoer, i 2. Ægteskab, Johanne Larsdatter, 30, Kone, i 1. Ægteskab.

4. Fam.: Jesper Madsen, 44, Fæstebonde og Gaardbeoer, Anne Jørgensdatter, 40, Kone, begge i 1. Ægteskab, 2 Børn.

5. Fam.: Kiersten Jespersdatter, 58, Inderst, Enke efter 1. Ægteskab, 2 Børn.

6. Fam.: Peder Andersen, 48, Selv Ejer og Gaardbeoer, Anne Christensdatter, 48, Kone, begge i 1. Ægteskab, 2 Børn.

7. Fam.: Laust Nielsen, 30, Selv Ejer og Gaardbeoer, Johanne Sørensdatter, 34, Kone, begge i 1. Ægteskab, 3 Børn.

K i e r g a a r d.

1. Fam.: Jens Larsen, 38, Selv Ejer og Gaardbeoer, Maren Olesdatter, 34, Kone, begge i 1. Ægteskab, 3 Børn.

2. Fam.: Peder Andreas, 40, Inderst og gaaer i Dagleje, Kiersten Pedersdatter, 36, Kone, begge i 1. Ægteskab.

3. Fam.: Edel Grausdatter, 62,

Sunds Sogns Historie

Inderst, Enke 1. Gang.

4. Fam.: Lars Pedersen, 65, Selv Ejer og Gaard Beboer, Enke-
mand 1. Gang, 4 Børn.

S c h i n d e r h o l m.

1. Fam.: Ole Pouelsen, 39, Fæ-
stebonde og Gaardbeoer, Else
Andreas Datter, 28 Aar, Kone,
begge i 1. Ægteskab, 4 Børn.

Q v a l s h o l m.

1. Fam.: Peder Jensen, 36, Fæ-
stebonde og Gaardbeoer, Dorthe
Sørensdatter, 30, begge i 1. Ægte-
skab. Anne Chatrine, 2, af 1. Æg-
teskab.

K ø l b e k.

1. Fam.: Peder Knudsen, 66,
Selv Ejer og Gaardbeoer, Ka-
ren Thomasdatter, 54, Kone, beg-
ge i 1. Ægteskab, 2 Børn.

N ø l s t e d.

1. Fam.: Christen Knudsen, 76,
Fæstebonde og Gaardbeoer, Kier-
sten Thomasdatter, 50, Kone, beg-
ge i 1. Ægteskab.

T v e r m o s e.

1. Fam.: Christen Olesen, 57,
Selv Ejer og Gaardbeoer, Maren
Nielsdatter, Kone, begge i 1. Æg-
teskab, 3 Børn.

2. Fam.: Erhard Wardinghuus,
43, Inderst, gift 2. Gang, Marie
Kierstine, 39, Kone gift 1. Gang,
1 Barn (af 2. Ægteskab).

3. Fam.: Peder Andersen, 51,
Selv Ejer og Gaardbeoer, Jo-

hanne Christensdatter, 40, Kone,
begge i 1. Ægteskab, 4 Børn.

S c h a a f h u u s.

1. Fam.: Christen Hale, 44, Selv
Ejer, i 2. Ægteskab, Maren Jens-
datter, 42, i 1. Ægteskab. Christen
6, Jens 4, Anne Margrethe 2, af 2.
Ægteskab.

Peder Pedersen 50, Friderich
Hansen 13, Else Sørensdatter 15,
Tjenestfolk, ugifte.

— — —

Tilsammen i Sunds Sogn 424
Personer.

Saaledes rigtig bevidner.

Sunds Præstegaard, den 1. Julii
1787.

H. A. Høeg.

Andre By- og Gaardnavne end
de her anførte nævnes ikke.

Kun Husfaderens og Husmo-
derens Navne er nævnt her. Dog
er angivet Børnenes Antal, og
nævnt, hvis der var Aftægtsfolk.

Fra Præstegaarden, Skophus og
Ilskov er dog alle Beboere med-
taget.

Man synes ikke, der er stor
Rigdom paa Børn. Grunden er
vistnok, at der i gamle Dage døde
en Mængde Børn i en meget ung
Alder, hvad Kirkebøgerne ud-
viser. Man havde vist ikke Raad
for smitsomme Børnesygdomme.

Folketællingslisterne for 1787
ligger i Rigsarkivet i København.

Som det ses, er 1787 de fleste

Konrad Undersstrup

Fæstebønder. Det er jo lige før Stavnsbaandets Løsning og de gode Landboloves Fremkomst. Inden Aar 1800 er sikkert de fleste Bønder i Sunds Selvejere.

Saa gaar vi endnu en Runde i Sognet.

Præstegaarden.

Sunds gamle Præstegaard er jo nok mindst lige saa gammel som Kirken, snarest ældre. Og her har boet mange Præster fra Aar 1200 til 1821, men man kender kun Navnene paa dem fra 1513.

Af Præstehistorien ses, at Søren Christensen Svenstrup, som var Præst i Sunds fra 1716—36, Tid efter anden af Nyt opbyggede alle Præstegaardens Huse, saa han har sikkert bygget det Stuehus, som stod i Nordsiden af Gaarden til 1908.

Det nuværende Stuehus i Syd skal være bygget af LarsKongensholm for et Hundrede Aar siden. Det gl. Stuehus i Nord mener Jeppe Jeppesen var ca. 40 Alen lang og 10 vid. Muren var af Bindingsværk og stod jo i omtrent 200 Aar. Indvendig havde det svært Tømmer og brugtes i mange Aar som Lade.

Man har et godt Billede af Kirken og det gamle Hus i Nordsiden af Præstegaarden, hvorpaa der staar en Stork i Reden.

Døre og Girekter, og vel mere fra det gl. Stuehus, blev flyttet over i det nye, som jo nu er gam-

melt. Det er Fyldingsdøre med brede Girekter, de sidste er af rødt Fyr, der er uforgængeligt. Man kan nok se, at det ikke er kommen fra almindelige Bondehuse, man fortæller ogsaa, at de skal være 300 Aar gamle.

I Kostalden i vestre Hus ned mod Laden saas for ganske faa Aar siden en Sæsten, som siden var udhulet til Kattetrug. Under denne Sten skal en af Præsterne have nedmanet et Menneske.

Kirken ejede til for nylig ingen Jord udenfor Kirkegaarden. Nu har man da erhvervet et firkantet Jordstykke lige østen ind til Gaarden, for at Biler kan parkere her.

Før holdt Hestekøretøjerne 1 og udenfor Gaarden, her var jo Staldrum i østre Hus. Det skete, at der kunde komme indtil 20 Vogne.

I ældre Tid gik Holstebrovejen igennem Gaarden fra Nordvest til Sydøst. Da det nuværende Stuehus opførtes, blev Vejen flyttet lige Syd for det nuværende Stuehus, hvor der ogsaa er Indgangsdør. Og her havde Præsten et lille Værelse til at klæde sig om i i den Tid, Sunds var Anneks til Gellerup. For et Par Aar siden blev denne Vej nedlagt og flyttet Nord om Laden mellem denne og Kirkegaardsdigt, her er lige passende Plads til den.

Jeg kender ingen Præstegaard her i Herredet, der ligger saa nær Kirken som Sunds gamle Præste-

Sunds Sogns Historie

gaard. Og da Stuehuset laa i Nord, havde Præsten fra Vinduerne Oversigt over Kirkegaarden og Kirken, Samhørigheden var, som den skulde være.

Lars Kongensholm, der i flere Aar ejede Præstegaarden og døde her 1856, var gift med Maren Beck, der nok var en Søster til Herredsfuldmechtig Beck paa Højris. Hun døde vist nede i Sinding, hvor Sønnen, Hans Beck, fik en Gaard.

Antagelig er Niels Chr. Thøgersen kommen til Præstegaarden efter Lars Kongensholm.

1846 købte Thøgersen Annekspræstegaarden Haursnap i Sinding paa Auktion for 810 Rdl. uden Besætning. Man siger, at han fik lige saa mange Tusinde for Gaarden, som han gav Hundrede. Det siges ogsaa, at han i Førstningen var saa arm, at Peder Madsen i Ørregaard ikke vilde borge ham for en Ringkøbing Kardus. Th. var imidlertid en god Handelsmand, og her nede i Sinding lærte han Justitsraad Fjelstrup paa Sindinggaard at kende og blev hans Konsulent i Omsætning af Heste og Kreaturer, og det blev han tildels ved at være, ogsaa efter at han var kommen til Sunds. Fjelstrup kørte om og tog ham med, han boede jo ved Vejen, naar Fjelstrup f. Eks. skulde til Viborg for at købe en Hest.

Paa en saadan Færd, fortæller

Povl Kjærgaard, sad Niels Christian ved Kusken, Fjelstrup sad jo inde i sin Kaleche og var vranten. Endelig faldt han i Søvn, og da de kom til Skophus, vaagnede han op og var nu snaksom og sagde: Hør nu, Thøgersen! Hvad for en Gaard vilde De nu helst have, enten Sindinggaard eller Herningsholm? Ja, det vilde jeg ikke betænke mig længe paa, svarede Th. I hver Uge gaar der Kornlæs fra Sindinggaard, men hvad gaar der fra Herningsholm, ingen. Ja, der har vi Humlen, sagde Fjelstrup. --- Paa Markedet fik de godt nok en Hest købt, og Prisen saa langt ned som muligt.

Om det nu var den Gang eller en anden Gang paa ViborgMarked, at Thøgersen var inde hos Fjelstrup paa Hotellet og skulde have Penge. Fjelstrup tog da en gammel Høse frem fuld af Sedler og andre Penge. Ja, saadan skal man bære sig ad, sagde F., der er ingen, der venter at finde Penge saadanne Steder.

Der siges, at paa Auktionen i 1859 efter Etatsraad Fjelstrup købte Thøgersen hans Skatol, og **deri var et hemmeligt Rum** med Penge.

Det var nok ogsaa ved en Auktion, at N. Chr. Thøgersen kom i Besiddelse af Sunds Præstegaard. Søren Lonnebjerg skal først have købt Gaarden, men kunde ikke indløse den, saa fik Thøgersen den.

Konrad Understrup

Th. tjente mange Penge ved bl. a. at handle med Stude. Paa Foraaersmarkedet i Knudstrup købte han gerne op til 20 Smaastude, som en Dreng om Sommeren passede i Løsdrift i Kær og Eng. Siden solgte han dem til Trækstude, der var altid nok, der skulde have den Slags. Forresten handlede han med alle Slags Kreaturer, og hans Kone, som var fra Bordinggaard, skal have været udmærket til at hjælpe ham dermed. Engang, da han solgte det sidste Par Stude, sagde han til Køberen: Hur møj trovr du a tjent o dømm? Ja, det kunde denne jo ikke vide. A tjent, Fanden støde mæ, Skjelling o Skjelling, o let te!

Kort sagt, Thøgersen blev en rig Mand efter den Tid.

1880 byggede han den ny Gaard paa Marken, og Familien flyttede derhen, og her døde Niels Christian. Paa Mindestenen paa Sunds Kirkegaard staar:

Niels Kristen Thøgersen, f. i Sundsby 11. Juli 1819, død i Sunds Præstegaard 1. Juli 1890, og Hustru Sidsel Kristensdatter, f. i Linaa 19. August 1816, død i Gellerup 27. April 1901.

Det var nok i 1893, at Kristen Kristensen, da Forpagter i Gødstrup Præstegaard, købte Sunds ny Præstegaard, som han og hans Hustru Kirstine døbte om til „Søvang“, og tog dette som Slægtsnavn, Marken gik nemlig ned til

Sunds Sø. Det var et Par interesserede Folk, som tog stærkt Del i det grundtvigske Røre m. m. De plantede meget, saa Gaarden nu ligger herligt i Læ. Kirstine var især en stor „Havemand“. Paa Kirkegaarden staar en smuk Natursten over dem, nok den eneste af den Slags paa Kirkegaarden. Sønnen Ansgar Søvang har nu Gaarden, hans Hustru er Sønderjyde.

Niels Chr. Thøgersen solgte den gamle Præstegaard til Jens Peder Jepsen, der begyndte som Smed paa Præstegaardens Mark, men snart begyndte han at handle, det var nok i 1867. 1881 flyttede han og Maren op i Præstegaarden og fortsatte Handelen her til 1893.

Jens Peter og Maren var et Par dygtige og paalidelige Folk, der ogsaa gjorde gode økonomiske Fremskridt. Paa deres Gravsten lige inden for Kirkegaardsdiget staar: Jens Peder Jepsen, f. i Hvirvelgaard i Bølling 15. Juni 1833, død i Sunds Præstegaard 12. September 1915, og Hustru Maren, f. i Herning 13. Januar 1841, død i Sunds 13. Maj 1934.

Maren blev altsaa meget gammel og havde saa godt som aldrig været syg. Til det sidste kunde hun strikke de kendte varme Underbenklæder.

I flere Aar havde Sønnen, Jeppe, Præstegaarden. Han og hans Hustru er nu ved de 70 og bor i For-

Sunds Sogns Historie

ældrenes Hus ved Præstegaarden.

For et Par Aar siden købte et Par unge Folk, Ole Vestergaard og Hustru, Præstegaarden for 44,000 Kr. Men de har allerede solgt Byggegrunde for ca. 10,000 Kr. Her er saaledes bygget et stort Alderdomshjem, som tages i Brug til Foraaret, men der er ogsaa 3 Sogne om det: Sunds, Ilskov og Simmelkær.

Sunds Præstegaard er en ældgammel og meget interessant Gaard, ret et historisk Sted i Sognet. Et Sted, hvor man i Hundreder af Aar med dyb Ærbødighed har set hen. Endnu er der en egen Stemning over denne Gaard og dens Omgivelser. Dertil hjælper, at her staar mest gamle Bygninger, og at Veje m. m. ikke endnu er pudset op, som mange andre Steder.

Endnu kan man ogsaa høre gamle Tjenestekarle, som har tjent her i 4 eller flere Aar, med Stoltthed fortælle, hvad de har oplevet her. Og endda maa det have været meget mere spændende, da de gamle Præstefamilier boede her og satte Kulør paa Tilværelsen.

Sunds gamle Præstegaard skal i Lighed med de fleste Præstegaarde have haft et stort Jordtilliggende med megen Eng. Af Engnavne kan endnu nævnes: Donnerkjær, æ lille Løkk, Lille og store Præstehave, Longto, der som en Taa

gaar mod Aaen.

Det gamle straatækte Stuehus er endnu et rummeligt Hus, der er 12 Alen vidt og har store Stuer, men her var ogsaa Krohold indtil ca. 1880, da der byggedes Kro ved Landevejen ad Ilskov. I den store Stue i Sydøst var der Butik, Maren og Jens Peter Jepsen havde god Handel, en Tid handlede næsten hele Sognet her. I østre Hus har indtil nu været en lille Stald til 2 Heste. Det var tinglæst, at den altid skulde staa rede for Præsten, naarsomhelst han kom kørende; han boede jo i Gellerup.

De 5 gamle brede Egetræsfyldingsdøre med de brede Girkrekter i Dagligstuen har gamle solide Messing-Haandtag, hvori bl. a. Pastor Høeg har taget mangt et Tag.

I Blichers E Bindstouw læses bl. a.:

Hwitti war ed no, A kam te aa tien i Suuhns Præjstgoer? — De ka aasse væh de samm. A ku goe mæ e Hjølli, men hwo gammel A war, de ka A ett howw, for A vøhd ett saa nõww, hwo gammel A æ no. E Præjst war ælles en grunnme gue Mand, men Gud bewaahrs faa Kuen han had! Hun wa saa uen ve ham, som nown Kuen ka væhr, aa han had ett Hunds Ret ve hin. A haa redded ham tow Gaang aa hinne Kløer — faa han war en bette faapint Sperris, aa hun wa stuer aa stærk, men A war indda stær-

ker, aa ku majt hin. — Hun had faat isinn aa vil gjø Nød ve ham, A passer ett wal om aa sæjj, aa rennt ætte ham runnen om æ Goer mæ en Knyw i hinne Haaen, aa rovt, te hun sku gjø de hæhr ve ham. De kun A ett lih, aa saa tow A e Knyw fræ hin, aa trudd hin te aa væ skekkele — men de wa ejs ett de A vil sej. — Saa war A en-gaang, mens A tint dæhr uhd ad e Kjaer aa sie atter e Hoe. Aa saa komme de hæ Kompen — den samm Staahkelsmand staggrend hen ad e Wajjs imued mæ, aa han had tow Kvinner ifølle mæj, aa di had hwæhr aa dem en Ueg o e Røgh, aa et Baan i hwæ Ueg. „Goddaw skal I ha!“ saah A. „De ska Do sjæl ha“ saah han. „Hud-den haae di Kow ed? Haa Do ett læd hin go idøj sihn,“ — Aaae-nej!“ saah A, „aa I skal indda ha Tak jengaang inoh“. — „Tiene Do i den hæ Kon Præjstgoer?“ saah han. — „De gjør A“, saah A. — „Hø! vedd Do hwa“, saah han, „ku Do ett sie aa hæhl mæ di hæ tow Diller mæ dje Grumslinger en Daw øwr; for imuen ska dæ væ Jawt ætte wo Folk, aa A vil ett gjahn ha dihæhr i Viborrehuus; A ska nok hyt mæ sjæl.“ — „A ve sie hwa A ka gye“, swaahrt A; „læ dem komm hæ søhn let ætte Sengeti te de wæjster Huus dæhr. saa skal A fo en Stej tereh, aa hjælp dem op o e Hjøstaang — men haar I sjæl no Ehdels aa no

Drikkels?“ — „De haar ingen Nøe mæ de“, saa han, „aa no ve vi gi Dæ Faawal te æ Suel æ wal nier“. — Saa sluntred di aa hen o æ Wajjs te en Jenstægoer, aa om Awtenen kom di rehle nok, aa A hæll di hæ Kwinner aa di hæ Bøhn te den aahn Awten, aa saa lested di aa igjen. — Far A skeltes ve dem, saa æ Kompen: „A vil ælles gjahn faaskyll Dæ de hæhr Støk — æ dær ett Nød Do haa mød Løst te?“ — „Jah!“ saa A, „hwa sku de væhr? hm! — de jennest wa Muotens An-Kjestien dær i den Goer, hwor I gik te iahs. Men hinne Foræller vil ett la mæ fo hin, faa di sæjer A haa faa let, aa de haar A aasse“. — „Hm! Falle!“ sæje han, „Do sir ued te aa ha et Pa gue stærk Arrm; de ær en gue Arrepaæet, aa hun haa Skjel-linger — om et Par anne Daw ka Do jow faasøgh hudden den Gam-mel ka wæ tesinds. A ska spon te, de bæjst A ha laer“. — De lotted A ætter; faa Skam slaa dem di hæ Rakkere! di ær ett saa mød taav-vele. Di ka baade spoe aa vis igjen, aa di ka gjø baadde Unt aa Godt, lissom de ka fall.

A spekkelied o de hæhr en Pa Daww, aa nød aa e Nætter mej, aa saa den treddi Daw, da-sked a hen te Muotens. An-Kjestien stod aalljen udden for æ Puet, aa vænt æ Røg te, faa hun wa ve aa glodder en Væg; saa A kam bag po hin, innen hun vedst aa et.

„Jhøsses! er de Dæ?“ rovt hun, „hwo haa Do woer i all di manne Daww?“ — „A ha wo hjemm, aa ad æ Mark, aa i æ Hie, lissom de ku byh sæ. Aa no kommer A aa vil sie te Dæ“. — „A er ett waer aa si epo“, swaarht hun, aa jow hin ploddered Hinner nier i æ Doll, for aa skyl æ Læhwi a dem. „A æ lih glaae“, saa A, „entin Do æ guul elle groe, faa Do æ mæ den bejst Ven i denne Vahren; men A ska wal alle blyw værdig te aa ta Dæ ifawn i Tugt og Æhr“. — „De war ett got anned“, saa hun, „men kahænsæ te vi for aa bih let“. — „A ka ett bih sue lænng“, saa A, „faa mi Muer vil ha Ophold, aa enten skal A te æ Goer, eller aa en Søster; søhn æ de, aa de ka ett blyw annelum“.

Saa begynt hun aa snøwws, aa tart hinneØwn, aa sokked; men saa ett Nød. A had unt aa ed faa hin; men hwa Roe sku Jen het epo? — No! dæ kam indda Jen dæ ku kin wos Roe, aa de wa sgi de hæ samm Staahkelsmand. Han komme mæ den jenn aa hans Konner, aa had hans Glarkihst o æ Nakh, aa vil ind i æ Goer. Saa vænnt han sæ om imued wos, aa saah: „Si, si! hwa stor I hæhr aa besteller? Føl mæ mæ ind, bette Pigh! saa vil A si, om A ka laww et faa Jer; men blyw Do herudenfor saalænng, bette Kaal! saa vel A prøw hudden de ka goe“. — Di gik, aa A sat mæ po en Stien, dæ loe

dær, aa lo mi Hæner sammen — A war ett sue glaae. — A vedd ett hwo lænng A sad dær, faar A wa fallen isøwn; men saa wowned A ve de, te dæ wa Jen dæ kyst mæ, aa de war ingen Anner end An-Kjestien. „Sedde Do hæhr aa so-wer“, saa hun, „følle ind mæj, no ær ed som de ska væhr. Æ Rakker haa taal got faa wos ve wo Muer, aa da ett Annet ku omwenn hinne, saa saa han: „Dæ sedder en spot Kok o æ Raahn — I ku gjahn fo en røe jen te aa gaahl øwer Jer, hwes I ett gjø som A no sæjer“. Dærøwr bløw hun et bette kon baanng, aa saah: „De for aa væhr; men A seje Dæ. An-Kjestien! A wel beholl den suothjælmed Kow te mi Mjælken, aa A ve ha aal de Ophold A ka tekomm“. „De ær ett mier end rimmele“, saah A, „aa saa haah wi wal ett mier aa trækkes om. No ka Do læ lywws, nær Do tøkkes“. — „Hø! ved Do Hwa, An-Kjestien!“ sær A: „den hæ Stoeder han komme te aa ha en Kjennels, aa den vel A gi ham mæ en gue Villi; aa ka vi fo fat o ham, næ vi ska ha Gill, saa ska han aasse ha en Gryd Supp, aa en Høhn te sæ sjæl aa di hæ Kwin-ner aa di hæ Bøen“. — „De æ ret nok“, saa hun; „aa A skal indda aasse gi dem en Trewl elle let mier a mi halgammel Klæjemon“.

Noddeda: Mi Guemuer gjor et villele Gill, aa dæ wa fult op i aalle Maahder. E Staahkelsmand wa

der aasse mæ hiele hans laanng Haahl; men di fek da dje Løwmaahd for dem sjæl, I ka nok veed, ve de di war aa Rakkerslawet. Ham ga A en Ullenskjøt, aa An-Kjestien ga e Kwinner hwær en Luh aa et Kaasklæ, aa et Styk Væjmel te en Pigh te hwær aa e Unger, aa di wa faahle got faanøwed.

Mæ aa An-Kjestien vi had løwd en fir Oer got sammen, som vi gjør enno, aa i aal den Tid had vi ett sit nød te den hæ Staahkelsmand; aallywl vi had snakked om ham baade degang aa degang. Somti tinnt vi te han wa bløwwen øh, aa somti te di had sat ham ind i æ Viborrehuus. Noddeda: saa war ed, da wi sku ha wor annen Dreng i Kjerck — ham Saahren — A gik te æ Præjst faar aa fo de hær Værkerie gjør istand.

Som A kommer o æ Wajjs lihg po de sjæl samm Stej, hwor A soe den Staakelskompen føhst Gaang, saa sier A Jen, dæ legge ve den jen Sih aa æ Wajjs po hans Røgh i æ Lyng aa mæ hans Bien i æ Grobb. De wa sgi ham, A ku nok kinn ham. „Hwofaa legge Do hæhr aalljenn?“ saa A, „skaae Do nød?“ „A trowr A vel te aa døe“ saa han; men han hwæhst et ud, A ku knap faastoe ham. „Hwøer æ di hæ Kwinnfolk“ saa A, „Do plejer aa ha mæ Dæ? Haa di faalat Dæ, aa læt Dæ legg hæhr o æ Wajjs?“ — Han vrik-

ked mæ hans Howd, aa hvesked: „en To Wand!“ — „De skal A gi Dæ“ saa A, aa saa tow A nød aa de Rejnwand, dæ stod i æ Grobb, de tow A i mi Hatskyhgi, aa holt te æ Mund o ham. Men de war ingen Nøth te, faa han ku ett drekk længer, men han ga et Spjat mæ æ Bien, aa gawt, aa saa war æ Aan aah ham. — A had indda unt aa ed faa ham, aa da A kam te æ Præjst, ba A ham, te de hæ sølle Spøgels maat blyw kaast nier i æ Kjerrgoer. De ga han mæ Low te, aa saa hinnt A ham o mi ejen Wown, aa slow nø Fiel sammel om ham aa kyl ham nier i de nordvest Hjøn aa æ Kjerrgoer, aa dæh legger han.

Qualsholm.

Paa et lavt Næs eller Holm, der skyder sig ud i Sunds Sø lige over for Sunds Kirke, laa Gaarden Qualsholm, som blev bygget af Josva v. Qualen, som var holstensk Adelsmand, der bl. a. havde deltaget som Ritmester under den berømte Hærfører Daniel Rantzau.

Det vides ikke, hvornaar Qualen indgik Ægteskab med den jordgerrige og trættekære Oluf Munks og Fru Drude Rantzaus Datter, Magdalene. Oluf Munk døde imidlertid 1569, og endnu i 1573 nævnes Fru Drude Rantzau som Ejer af en Mølle i Sunds Sogn. Med Fru Magdalene blev Qualen Ejer af en betydelig Slump

Sunds Sogns Historie

Jordegods, baade her i Herredet og andet Steds.

I det Mageskiftebrev, som han 27. Marts 1579 udsteder til Kong Frederik den Anden, skriver han sig til Qualsholm, en Gaard i Sunds. Det er saaledes ubestrideligt, at han har opført denne Gaard, før han byggede Herningsholm, men hvor stor Gaarden har været, ved man jo ikke.

En Overlevering siger jo, at han byggede Qualsholm paa et Næs i Sunds Sø, og at man endnu skal kunne finde Murrester herude. En anden gaar ud paa, at han nedrev Bygningerne og lod Materialet føre til Vig, hvor det blev brugt til at opføre Herningsholm. Jeg har flere Gange været ude paa det lave Næs i Sunds Sø. Jorden er fast og har været pløjet, nu ser den ud til at have ligget i Græs i flere Aar. Der er nu ikke Spor at Bygningsrester at se, og Folk her i Nærheden mener heller ikke at have set nogen. Men paa en Græsmark er det ogsaa umuligt at skelne den Slags, det er lettere paa en pløjet Mark.

I „Danske Atlas“ fra ca. 1770 siges: „Den liden Bondegaard Qualsholm, som ligger ved en stor fersk Søe, skal være bygt af en von Qualen, der opgraves endnu Ruderne af Mursten og Tegl“.

Den liden Bondegaard maa altsaa have ligget paa den gamle Borgplads ved Søen. Det nuvæ-

rende Qualsholm er flyttet en 300 Meter i Sydøst, og man kan ikke nu sige, at det ligger ved Søen.

For at befæste laa Qualsholm jo et udmærket Sted. Ikke alene gaar Næsset noget ud i Søen, men ved nordre Side af Borgpladsen løber Qualsholms Bæk ud i Søen, og den kom jo lige tilpas at sætte ind i østre Voldgrav. At her har været en saadan Grav, bærer Jorden godt nok Mærker af.

Hvor meget Josva von Qualen fik bygget ved Sunds Sø, ved man altsaa ikke, men det har jo nok været mere end „den liden Bondegaard“ har haft Brug for, saa det kan vel nok passe, at en Del er revet ned og ført til Vig.

Grunden til, at von Qualen flyttede denne Mil fra Sunds til Vig i Herning Sogn, maa søges i, at her laa han midt i sit Jordegods i de forskellige Sogne. I Sunds laa han i den nordre Side. Men han har jo nok savnet de gode Befæstningsmuligheder ved Sunds Sø.

Qualsholm er nu en Gaard til 12 Køer; den drives skrappt af Lars Østergaard. En Del af Stationshyen ligger paa Gaardens Jorder. Det omtalte Næs hører fremdeles til Gaarden. Og jeg kan svært godt lide, at man har beholdt det gamle ejendommelige Navn og ikke f. Eks. døbt den om til Sølyst.

I Trap staar der: Qualsholm (Qualsholm) var fordum en Hovedgaard, der havde Navn efter

Konrad Understrup

Josva v. Qualen. Ved 1660 ejedes den af Grev Chr. Rantzau. 1804 var den (6 Tdr. Hartkorn) en Bondegaard under Herningsholm. 1759 laa den (8 Gaarde, 11 Tdr. Hartkorn) under Skaaphus.

Sunds By.

Sunds By ligger ganske lidt Øst for Sunds Sø, det var den største Landsby i Sognet. Da Præsten for et Par Hundrede Aar siden vil betegne, hvor Kirken ligger, siger han, at den ligger ca. 1 Fjerdingvej fra Sunds By. I ældre danske Arkivregistrarer staar der, at Gammel Sunds er rebet 1530; dog havde Præstegaarden her sin Jord for sig selv.

I Hammerum Herred var 1683 de største Landsbyer Gellerup og Sunds, den første havde 12 Gaarde og 1 Hus med ca. 53½ Td. Hartkorn og ca. 336½ Td. Land Agerjord. Sunds havde 8 Gaarde og 1 Hus med ca. 45 Tdr. Hartkorn og 337¾ Td. Land dyrket Jord, og til Byen hørte jo store Hedestrækninger. Ved Folketællingen 1787 ses jo ogsaa, at det er Sognets folkerigeste By med 29 Familier.

De fleste Gaarde laa i en Klump omkring Dynes Christensens Gaard, nogle ganske tæt sammen. Flere af Gaardene er nu udflyttede eller nedrevne. Henimod Vandmøllen ligger nu kun et Par Huse, før var der mange flere.

Sunds Vandmølle er jo sikkert en ældgammel Mølle; den nævnes da for 300 Aar siden. Og alle Mænd i Sunds, der er noget oppe i Aarene, kan fortælle Historier herfra. De var jo otte til Mølle her, for det meste kørende med Stude; for en 40 Aar siden var der mange flere Studespænd end Hestespænd. Møllegaarden kaldes i gamle Papirer for Nørre Elgaard.

1573 ejede Josva v. Qualens Svigermoder en Mølle i Sunds Sogn, det maa være Vandmøllen.

Møllen havde en mægtig Søgning. Henimod Jul gik Møllen baa-de Dag og Nat, og Kornsækkene kunde ikke være i selve Møllen, men blev baaret ind i Udhusene.

En Vinter henimod Jul var det saa haard Frost, at Vandet frøs, saa Vandmøllen ikke kunde gaa, og da det tillige var stille Vejr, kunde Vejrmøllen heller ikke. Der kom saa meget Korn, at meget maatte lægges ude ved Mølledæmningen, og det saa slet ikke ud til, at det skulde blive malet i rette Tid. Saa med en Gang slog Vejret om til stærk Tø og Blæst, saa man naaede lige omtrent at redde Julebagningen. Hen efter Jul blev der hvert Aar lavet mange Boghvedegryn, det havde man ikke Tid til før Jul.

Møllevognene kom helt ude fra Gellerup og Ikasi. Folk fik jo Mølleledram, og den, der var længst ude fra fik fri Fortæring.

Sunds Sogns Historie

Den gamle Thomas Laursen, gerne kaldet Thamas, var godt ved det; hans Kone var fra Hagenskjær. Thomas byggede i sin Tid en Vejrmølle, som stod paa Brinken Nord for Vandmøllen, men Laust Thomsen solgte den til Timring.

Til Møllen hørte over 100 Tdr. Land, saa der var jo flere Karle. Kristian Lyngholm var saaledes Møllersvend her i 8 Aar. Johannes Thomsen, som der blev bygget en Gaard til paa Marken Sydøst for Møllen, siger, at hans Fader, Thomas Laursen, oprindelig var Spillemand og havde spillet til mange Gilder; saa kom han ned til Niels Povlsen i Najbjerg, og her blev han omvendt, lagde Fiolen til Side og sluttede sig til Indre Mission, og i Møllen blev holdt mange Missionsmøder af Anders Stubkjær og andre. Dette er ogsaa omtalt i A. Stubkjærs Erindringer. Ogsaa i Sønnen Laust Thomsens Tid blev der holdt Møder i Møllen.

Vandmøllen laa paa et godt Sted, Aaen eller Møllebækken har godt Fald, den høje Mølledæmning stemte Vandet højt op, helt Øst for den nuværende Bro. Møllebækken kommer helt oppe Øst for Tværmose, og Vandet fra Højris Aa eller en Del deraf kunde ledes ind i Bækken.

Der er ingen Tvivl om, at her godt kunde have været Mølleri

endnu, selv om Vandet nu er mindre, end før den stærke Udgrøtning af Markerne.

Laust Thomsen ejede ikke Faderens Energi, og nu kom vi jo til den Tid, da der byggedes Vejrmøller rundt omkring og Folk fik Husmøller og Motorer. Og Laust Thomsens gl. Møllersvend byggede for en 40 Aar siden den nuv. Vejrmølle ved Sunds Mejeri, det var det haardeste Stød for Vandmøllen.

Laust Thomsen byttede Møllen væk og døde i Herning for et Aars Tid siden. Møllen med Jorden kom i Ejendoms Kommissionærers Hænder og forfaldt aldeles. Det var nok i 1916, at Mølleri et hørte helt op, og Marken groede til i Lyng m. m. Siden købte Dynes Christensen Ejendommen og satte Skik paa Marken. Det meste af Møllegaardens Bygninger faldt ned af sig selv. Endnu ser man tydelig Grunden af de 4 Huse og Møllebygningen. Den gamle Viborgvej gik over Broen Nord for Møllen over Mølledæmningen og igennem Møllegaarden. Siden er Vejen og Broen flyttet et Stykke i Øst. Ved den gamle Bro fangedes mange Aal i Aalekisten. Her ser man Omridsene af et stort Baghøl, som skal have været meget dybt, men nu er det skyllet til med Sand. Det samme skete tildels med Mølledæmningen.

Fru Minna Fledelius skriver i

„Hjemliv og Trosliv“: „I den gamle Sunds Vandmølle, som laa tæt ved Præsteboligen, med Bækken og Mølledammen udenfor, var de første gudelige Forsamlinger der paa Egnen i sin Tid bleven holdt af Anders Stubkjær, Kr. Jakobsen og flere. Ogsaa i vor Tid blev der jævnlig holdt Samtalemøder der hos Laust og Karen i den hyggelige Møllestue med de blaamalede Alkovedøre ...

De rare Møllerfolk i den gamle Vandmølle, hvis Brusen hørtes over til os, var de nærmeste af vore Naboer“.

Jorden til Præsteboligen, 5 Skpr. Land, var skænket af Møllerer, Laust Thomsen.

Johannes Thomsen siger, at Pastor Augustsen havde set et godt Maleri af Sunds Vandmølle i København. Johs. fortæller ogsaa, at en Kunstmaler sad her og malede Dalen og Vandmøllen; han var her en hel Maaned. Men Maleren sagde, at saadanne Billeder købte de ikke herhjemme, de gik til Ulandet.

Forh. Landpost i Aulum Niels Madsen fortæller: Engang, mens Moder tjente i Sunds Mølle, var det nok glemt om Aftenen at trække et Stigbor, saa Vandet gik ind i Stuerne helt op til Sengekanten. Thomas Møller sagde da til Moder: Kan du ikke faa Bagdøren op. Det fik hun tildels, men den stærke Strøm ud af Døren tog

baade hende og et Par af Børnene. Moder fik fat i Brøndkarmen og frelste herved sig selv og Børnene, ellers havde de let havnet i Baghølet.

Men den gamle Vandmølle, det mest interessante Sted i Dalen og Landsbyen, er væk, og om nogle Aar er de fleste Historier om Livet i Møllen glemt.

Lige nedenfor Møllen har Dynes Christensen gravet flere Fiske-damme og sat Ørredyngel heri, her er jo udmærket rindende Vand. Nu er her imidlertid ingen Fisk; vanskeligt var det at komme af med Ørrederne til ordentlig Pris. Og ved Dammen holdt Kragerne Vagt og tog mange Fisk. Saa kom Maagerne i store Flokke, sad og skreg og huggede Ørrederne, selv om de vejede $1\frac{1}{2}$ Pund.

Skolen laa i sin Tid i Nærheden af Vandmøllen. Gl. Jens Andersen fortæller, at hans Fader gik i Skole der, men Degnen sad ofte nede i Møllen, hvor der jo somme Tider vankede en Punsch. Saa satte han sine 2 Sønner til at passe Undervisningen, men de skulde ogsaa binde, saa naar der nu f. Eks. blev undervist i Regning, saa gik Bindehosen rundt, Børnene var alle vant til at binde, imens saa hjalp Sønnerne med at sætte Stykkerne op paa Tavlen. Min Fader var bedst til at regne i Hovedet, og binde det kunde han, mens Regnestykket blev sat op.

Sunds Sogns Historie

Ja, Tiderne skifter, Sunds By, der før var Sognets største, er nu omtrent den mindste. Der, hvor flere Gaarde laa samlede, ligger nu kun 1 Gaard med det forholdsvis nye Navn „Dalsgaard“, før kaldtes den gerne Jespers Gaard, men denne Gaards sidste 30-aarige Historie maa vi standse ved, den er ikke helt almindelig.

Gaarden overtoges 1904 af Dynes Christensen fra Tværmose og Hustru Lene Katrine Jespersen fra Dalsgaard. Arealet var 180 Tdr. Land, hvoraf de 70 var kultiverede. Udbygningerne var gamle, Besætningen var 10 Køer, 10 Ungkreaturer, 2 Heste, 10 Svin, 2 Grisesøer, altsaa en almindelig Besætning den Gang.

Siden er der til Gaarden købt 70 Tdr. Land forskellige Steder, Sunds Vandmølle var de 50 Tdr. Nogle af de gamle Gaardes Grunde maatte betales ret dyrt. Lige vesten ind til Gaarden betaltes saaledes 500 Kr. for 2 Skpr. Land.

Efter 1921 ejede Dynes Christensen ialt 250 Tdr. Land. Deraf er opdyrket 100 Tdr. Ld. Hede, foruden de 50 Tdr. Land fra Vandmøllen, der var i høj Grad kalktrængende og ude af Drift. Der er merglet 220 Tdr. Ld., hvoraf noget endda er merglet 2 Gange.

Gaarden er smukt opbygget, og Besætningen stor. Men hvad der snart er det mest imponerende er, at der er bygget 3 smukke nye

Gaarde paa de opdyrkede Heder ude i Nord og Øst; her bor 3 Sønner.

Den 5. December 1934 holdt Landboforeningen og Husmandsforeningen en Fest i Sunds Forsamlingshus, hvor Landhusholdningsselskabets store Sølvbæger overrakte Dynes Christensen og Hustru.

Dynes Christensen og Hustru har 7 Sønner og ingen Døtre, de 3 bor altsaa ude paa Marken, i læser paa Silkeborg Seminarium, 3 er hjemme, og her bliver noget bestilt, al Ting laver de selv. I Efteraaret har de plantet en stor ny Frugthave øst for Gaarden, da den gamle Have er for sur til Frugttræer. For Tiden bygger de et stort Hønsehus af Træ fra Lindbjerg. Til Gaarden hører en stor velholdt, gammel Have, der ligger godt i Læ af Banedæmningen. Viborgbanen gaar nemlig lige forbi Gaarden. Dæmningen tager imidlertid Udsigten til Søen.

I det stenfattige Sunds undres man i Førstningen over, at her i Dalsgaard er en Mængde store Sten sat op paa forskellig Maade. Ikke alene Natursten, men lange, kløvede Sten ses ogsaa. Det er Sten fra Vandmøllen og gamle Broer derved. Der har været en Mængde Læs og de fleste er ført derhen paa Slæde.

Det er fornøjeligt at følges med Dynes Christensen og høre ham

Konrad Understrup

paa sin klare, men bramfri Maade fortælle om Tingene, for Eks. om da han for en 40 Aar siden kom til at tjene i Gaarden, da brugtes der en urimelig Masse Træk (Tørv) i Gaard og Mødding m. m. Jorden fik ogsaa et ordentligt Lag Gødning, der mest var Jord. En Ager heroppe paa den høje Jord paa knap 200 Favne lang fik ca. 80 Læs Gødning. Man læssede kun af et Sted, og Vognstjerten naaede hver Gang lige til næste Roge (Møgdyng). Man saaede saa Byg efter den gode Gødning, men Tørken kom næsten altid og atsved denne, dertil hjalp jo den skrappe Gødskning paa en Gang.

Dynes kan jo ogsaa fortælle om de forskellige Præster, som i over 20 Aar boede her ved Vandmøllen. Man kunde nu med god Grund spørge: Hvor er bl. a. Beboerne i Sunds By bleven af? De bor paa Byens store Udmærker. Medens Sunds By nu kun har 7 Skatteydere, saa har Sunds Nørre-mark og Sunds Østermark tilsammen 30 bosiddende Skatteydere.

I gamle Dage laa Nørsgaard nede i Sunds By, dog Nord for Bækken, vel sagtens i Nærheden af Bækgaard. 1818 flyttedes den op paa Sunds Østermark. Slægten skal være ca. 300 Aar gl. i Gaarden. Nu bor Jesper Nørsgaard her, hans Hustru er en Datter af Lars Andersen i Herning. De holder Mark og Have i fortrinlig Orden,

og Jesper holder Markhegnene af Gran rene, hvorfor de gror dobbelt godt. De avlede en Mængde Frugt i 1934, selvom Jorden var meget tør. Jesper avler paa den sandede Mark 400 Tdr. Runkelroer pr. Td. Land.

Hans Bedstefader, Jens Knudsen, byggede i 1872 det nuværende, stærke Stuehus (40 Alen lang) for 800 Daler. Bedstefaderen kostede mange Hundrede Daler paa at jævne Klitter og Høje med Lyng og Mørhalm ved Møllebækken. Daglønnen var den Gang 50 Øre. Nu vilde det samme Arbejde have kostet mange Tusinde Kr.

Jespers Fader var den meget kendte Jens Kristian Nørsgaard, hvis Moder var en Søster til Amtsraadsmedlem Chr. Overgaard i Gullestrup. Jens Kr. Nørsgaard var bl. a. i mange Aar Sogneraadsformand i Sunds og i nogle Aar Formand for Landboforeningen. Forfatterinden Fru Minna Fledelius skriver i „Hjemliv og Trosliv“: „En anden af vore gode Naboer var Jens Kristian Nørsgaard med det smukke, lyse Ansigt og hans lille, travle Hustru, Hanne, i Sunds Nørsgaard. De havde et gæstfrit Hjem, hvor der ofte blev holdt Møder. For nylig har de to gamle Mennesker fejret deres Guldbryllop, og der blev ved den Lejlighed sagt, at de havde været til timelig og aandelig Hjælp for mange“.

Som vi har set, var Sunds By

Sunds Sogns Historie

i gamle Dage Herredets næststørste Landsby og den største By i Sunds Sogn. Lad os nu lige se, hvad der meldes om Byen i 1704:

Sunds By: Niels Christensen 5. 3. 3. 1., Lars Jespersen 5. 7. 1. 1., Peder Lillelund 6. 1. 0. 2., Christen Erichsen 6. 1. 3. 0., Peder Jensen 6. 0. 3. 1., Olluf Christensen 5. 5. 2. 0., Niels Holling 5. 6. 0. 1., Niels Vestergaard 3. 2. 2. 0., Nock et Boel 0. 1. 1. 2.

Sunds Mølle: Thomas Jensen 2. 1. 0. 0.

Tallene betegner Hartkornet.

Vi gaar nu halvfjerde Hundrede Aar tilbage i Tiden.

Nogle Fæstere er samlede ved et Skifte i Niels Knudsens Hus i Sunds By, det maa Sigfrid Rindskat rimeligvis vide. Han har nok sat sin Ridehest eller sit Køretøj ind i Qvalsholm og kommer saa gaaende hen for at tale med sine Fæstere, som beskyldes for adskilligt. Udskriften af Landstingsdommen giver et levende Indtryk af Forholdene. Og med lidt god Vilje kan de fleste klare Navnene paa Folk og Byer og Meningen i det hele i denne gamle Stil.

Viborg Landstings Dom

i en Sag angaaende en Herremands Klage over hans Bønder for Ufetterrettelighed i at erlægge Landgilde og for Ulydighed, samt

Paastand, at de skulde betale Kost og Tæring:

Niels Kaas till Thorupgaard, Cantzler — Peder Gyldenstiern til Timb Marsch — osv. osv. — — gjøre Alle vitterligt, attAar epther Gudzs Bjurd 1587 den 12. Julii for oss udi Viburg vor skickit Erilig oc Velbiurdig Mand, Her Siegfriid Rindschatt thil Viig (nu Heringsholm) paa denn ene, oc hagede i Rette steffnitt Jep Niellssenn i Kjergaardt, Jens Oluffzenn i Holtingholt, Lauge Niellssenn, Lass Jennssenn, Lass Olluffzen, Anne Olluffis ibid, Karin Søffrenns i Trylund og hindis Laugeverie paa den anden Side oc beskyltte oc tiltalett for the skulle lade thennom findis gjenstridig oc moduillig oc icke udi lange Tide theris Landgille att ville udgiffve, ey heller vere hannem hørig oc liudige som Thienner theris Herschaff pligtig er. Først Jep Niellssenn for Offuerhørigheet for hand icke ytte sinn Skouff Suin til rette Tid, som Her Siegfried hafde ladet hannom tilsige, och for tho Egtter, hand icke ville gjøre till Horsens; disligeste for hand forholte Her Seifritz's Breff hoes sig i 14 Dage, som var schreffuet till Horsens, som Her Seifriid hannom sielf haffuer hannom paateedt (overgivet); disligeste for Offuerhørigheet thoe Gange Her Seigfriedt haffuer ladet hannom tillsige mett hans egenn Karll, oc icke Jep Nielsen

Konrad Understrup

ville komme oc tale mett hannom; item for enn Egt, han var tilsagt at gjøre till Volstrup epther 4 Tønnder Hauffre; item Jenns Olluffssenn, Lass Niellssenn, Lass Olluffsen i Hollingholt — osv. osv. for de icke ville yde dieris Skouffsuin — — for Overhørrighet for thoe Egtter til Horsens — til Wolstrup at hente 4 Tønner Hauffre osv. — —; item Jep Nielsen og Jenns Olluffssenn at være dielt (stævnet) bleffuenn for Offuerhørrighet for de icke ville laane Her Seigfridt huer af dennom en Vogenn fra Qvalholm oc til Vieg, som Her Sigfridt haffde dennom selff mundtlich ombedet i Sunds kircke, disligeste ladet dennom si-ge af Predickestolene, sammeledis Karene Sørenns y Trylund at være fordelt (stævnet) for Offuerhørrighet, att hun icke haffuer ytt hendis Skouffsuin udi rette Tide — — disligeste for tho Egtter thill Horsens osv. osv. — — for hun icke ville laane Her Seigfridt een Dreng att løbe vid hanns Vogenn fraa Tryllund oc till Qualholm. Dernæst Jeppe Niellssenn, Jenns Olluffssenn oc Lass Jenssenn for de ikke ville biide oc tale mett Erlige och Velbiurdige Frue Magdalene Munck y Hadersløff; — — Jep Nielsen for hand icke ville tage itt Støcke Klæde mett sig fraa Koldingh oc thill Vieg, som Fru Magdalene Munck loed hannom tilsige med Frue Drudis Løber

schulle tage samme Klæde mett sig oc andtuordett Her Seigfridtt dett paa Viig.

Saa møtte Jep Nielsen oc berette, att enddog hand icke paa Sancti Michelsdag hanns Skouffsuinn schulde have ytt, da schulde hand alligevell dett strax derepther at have ytt ville, oc dett tilbødet, och icke hand kunde bliffue aff dermett; dertill suarade Her Seifridtt, att dett Suin, hand epther Tiden bød, icke skulle haffue veritt ytt føre; oc fremlagde itt Tingsuinde aff Hammerumherritztingh sidst forgangen Aar Løfuerdagenn nest epther Sancti Sørenns Daug udgiffuit, Her Christenn Niellssenn i Gjøstrup, Jenns Anderssenn i Hal-ling, Jep Pederssenn ibd och Scharris Madzenn i Sønner-Agger for 8 Mend att haffue vunditt, att de var i Viegh oenn Søndagh, Jep Niellssenn i Kjergaardt haffde senndtt XVI. Suin did till Viigh oc ville ytt sinn Hosbonde theratt, tha kjennde de icke, att der var nogenn iblant samme Suin, som Mand kunde yde sinn Hosbonde for Skouffsuin, udenn itt Suin, som Jep Niellssenn haffde ytt i forgangen Aar for hans Skouffsuin.

Dernest berette Jep Niellssenn, saa oc Jenns Oelssenn y Hollingholt, att de formeente dennom icke att schulde haffue verit Her Seigfridtt offuerhørrig for huiss (hvad) de burde for hannom at gjøre, oc var loulig tilsagdt, hvoremod Her

Seigfridtt y Rette lagde itt Hans Madzenns y Rønnekilde, Niells Christennssenn y Sundsbye, Niells Knudssenns, Christenn Sundzs och dieres Medbrødriss X Mendis obnne Breuff, som finndis mett 8 Seigle at være forseiglett, udi huilcket de bekiender, att de vore forsamlede udi Niels Knudssenns Hus y Sundbye offuer enn Skifft emellom hannom oc hanns salige Høstruis Arffuinge, da komb Seifridtt gaaendis ind thil thennom i Niells Knudssenns Huuss; der sad Jenns Olluffssenn y Hollinghitt ved Bordet hoes thennom; da tilspurde Her Seifridtt hannom, hvi hannd icke hafde ladett sinn Vogen fremkomme till Volstrup ephther de 4 Tønnder Haufre, ephthersom han haffde hannom ladett tilsige att schulle der hentte oc uden ald Forsømmelse ytt udi Viegh, huilcket hand oc sielff schulle haffue befalett hannom mundtlichenn paa Vieg denn Tid, hannd der komb til hanom mett Madzs Pederssenn i Sundz, tha de komb fraa Peder Gyldennstiernn, som skulle haffue veritt tho Dage førend Her Seifrid droeg scelff offuer till Sunds till Niells Knudssenn, oc icke enndda var fremkommen, oc Her Seigfridtt ydermere att schulle haffue sagdt till hannom, att de vist gjorde thennom Skade og dieris egenn Forderffuelse, om de altid saed hannom offuerhørig fore, oc mett Tradzig-

hed satte dennom op emod hannom, oc intett de ville skjøde (skjøtte = bryde sig om), huad enten hand eller hanns Fougder sagde thennom till, saa hand nødiss till att gjøre anddett dervidtt; — da suarede JennsOlluffssenn och sagde, att hanns Vogen schulle vel komme frem, da sagde Her Seifridtt, att hand schulle gaae hjem oc lade hanns Vogen strax komme afstedtt, da sagde Jens Oluffssenn: Ja, og stod strax op oc gick ud, som dett Breff viidere bemelder.

Derephther berette Jep Niellssenn og Jenns Oelssenn paa deris egen og derris Medfølgeres Vegne til Kost, Tæring oc Forsommilsse, — — — som the meente thennom icke pligtigenn att vere att giffue.

Tha ephther Tiltale, Giensuar oc Sagsens Leilighed, bleff der først om samme Skiulde (Skyld) Landgille oc Offuerhørigheid saa omsagdt, att huis forannævnte Tienner icke i rette lange Tid haffde yt dieris Skyld oc Lanndgille, oc icke tilbørligen verit deris Hossbonde hørig oc liudig, da bør de derfor att stande til Rette ephther Recessens Liudelse; men om Kost oc Tæring bleff saalediss kiendtt, att de bør for Her Seifridtz Tiltale quitt oc angerløss at vere.

Naar man nu har læst Herremandens Klager over sine Fæsteres Uefterretteligheder, maa man

erkende, at det ikke er uden Grund, naar de f. Eks. beholder et Brev i 14 Dage. Josva von Qualen har rimeligvis været for godmodig overfor dem. Rindskat faar da ogsaa Medhold af Landstinget uden i dette med Kost og Tæring.

Siden gik det ikke saa godt for ham. Retten blev klar over alle hans Urimeligheder, og tilsidst maatte han henleve mange Aar i Fangenskab paa Dragsholm.

Torup.

Torup By, syd for Sunds By, er som denne en ældgammel By, der for 300 Aar siden havde 5 Gaarde, der 1704 havde lige meget Hartkorn, nemlig ca. $5\frac{1}{2}$ Td. hver. Den rigtige Torup By har fremdeles 5 Gaarde, men lige øst for ligger 3 Gaarde, som kaldes Lille Torup, længere ude har vi saa Øster Torup.

Torup med de 8 Gaarde er en hyggelig Landsby med nyopbyggede Gaarde, det var vist i 1901, at 4 af dem brændte. Kun 1 Gaard ligger syd for Landevejen, men den har Stuehus i Nord ud mod Vejen. De andre Gaarde ligger Nord for Vejen, men alle Stuehuse vender mod Syd. Foran Gaardene ud mod Vejen er Haver. Gaardene ligger ret tæt sammen, Folk kan staa hjemme og tale med 2 Naboer, een ved hver Side, saa man kan jo ikke have Marken lige ved Døren.

Fra Torup har der ført en gammel Drift paa 50 Alens Bredde ned mod Sunds Sø, for at Folk kunde drive Kreaturerne ned til Søen for at drikke. Den Ret var optaget i Folks Skøder. De sidste Rester af Driften er nu forsvundet. Den nye Præstegaard skal tildels ligge paa den gl. Drift.

I Skellet mellem Torup Mark og Sunds By gaar Qualsholm Bæk, der længere øst paa kaldes Malm-bæk, hvor over gaar Rødvejs Bro. Vandet er noget rødt af Myremalm og Okker. Paa begge Sider af Broen er noget Grønne, hvor ingen Hest kan staa tøjret nogen Nat. Om Mørgenen er de altid løse, siger et Sagn, og det fortælles endnu, at det er galt med den Slags her.

Skønt de altsaa boede tæt sammen i Torup kom de altid saa godt ud af det, fortalte bl. a. en Kone. Der var dog en Nabokone i min Ungdom, der var noget hastig i det somme Tider. En Gang sagde hun til Moder: Ja, det er jeg ligeglad med, om du saa var Sogneføgedkone 2 Gange! Dertil sagde vor Karl: Ja, det var hun ogsaa. Moder havde nemlig været gift med 2 Sognefogder.

I Torup Enge findes Okker, som ofte køres hjem i Skur; naar det er tørt leveres det i Jernbanevogne til Gasværker, og er en ret god Indtægt for flere. I Kær og Enge findes ogsaa Myremalm, der

ogsaa bruges paa Gasværker, men man mangler her Knuseværker, som de f. Eks. har i Ikast.

Paa Torup Mark ligger 2 Skoler, Hovedskolen ved Kvalsholm, yderst paa Marken i Nord. Denne Skole søges nu mest af Børnene fra Stationsbyen. Den anden Skole ligger henad imod Tværmose.

Sunds Jernbanestation ligger ogsaa i Torup. Ligeledes Sunds Kro, der ligger, hvor Vejen drejer om ad Ilskov. Her var Krøhold i 50 Aar, fra ca. 1880—1930. Stuehuset ligger her endnu. Kørestalden er derimod bygget om til en lille Kostald og Lade. Øst ind til Kroen er et lille Klitparti med Bjergfyrr, der hører til Kroen.

I Torup By er ogsaa fra 1901 Sognets Fattiggaard, nu Alderdomshjem, som til Foraaret ophæves, naar det ny Alderdomshjem ved Kirken tages i Brug.

Den ældste Torupbo er vel nok Jens Andersen, der nu bor ved Landevejen. Han er 82 Aar, og hjemme hos ham og hans Hustru, hænger et smukt Soldaterbillede af ham og hans 7 kraftige Sønner, der alle har været Soldater, 5 af dem ved Sikringsstyrken. Jens Andersen er gammel Sogneraadsformand og kan fortælle mange Ting om Sunds. I det tørre Aar 1868 var det meget sløjt med Avlen i Sognet. Kartofflerne stod i Bløst (Bløms) ved Mikkelsdag, 29. Septbr., og snart kom Frostene, saa

Avlen blev ussel. I hans Faders Tid merglede de en lille Ager og satte Kartoffler i den. Ved Siden af var ogsaa en Ager med Kartoffler, men den merglede Ager gav lige dobbelt saa meget som den anden. De prøvede ogsaa at saa Kløver i den merglede Jord, og det groede udmærket, og Jens sagde: Hvad om hele Marken saa saadan ud. Ja, Gud bevar os! udbrød Faderen, hvor skulde vi saa sætte Køerne om Formiddagen. Køerne kom altid om Formiddagen paa det ringeste Græs.

Gdr. Knud Knudsen i Gullestrup er fra Torup, han var en meget opvakt Dreng og i Skolen satte Degnen ham ofte til at under vise de smaa. Jens Andersen fortæller, at han og Knud sad sammen i Kirken, de var jo Naboer. Knud fulgte altid levende med og Præsten maa have sagt noget, som Knud syntes om, thi han udbryder højt: Ja det er rigtigt!

Knud, der er fyldt 70, er opnævnt efter Bedstefaderen i Torup, der ogsaa hed Knud Knudsen og var Sognefoged, og han var af de gamle Høsehandlere, der samlede Bindtøj. Om Efteraaret kørte han somme Tider indtil 9 Læs Uld hjem fra Holstebro, og Læssene var som smaa Hølæs. Folk dér omkring fik saa Uld efter som de bandt til, og Knud Knudsen fik Bindtøj. Ved Juletid kom saa Holstenerne og købte Bindtøjet. De

Konrad Understrup

gamle Strømpehandlere havde ogsaa lidt Handel med Sæbe, Sukker Tobak, og Kaffe, vist ogsaa Brændevin, det var nemlig lovligt.

Det gik godt nok med den Handel, men engang, vist i 1877, opkøbte Bedstefader, Anders Degn og een til mange gode Stude, en Mand sønder fra skulde komme en bestemt Dag og tage imod dem, men han udeblev. Studene stod i Torup i et gammelt Udhus vist i 3 Maaneder. Og paa den Studehandel tabte de 3 10,000 Kr.

Naar de tog Tag af i Torup blev det gjort meget godt. Man satte en Hegle i Væggen, som Halmen gik over nogle Gange. Saadan Sandjords-Tag kunde ligge i 20 Aar.

Kn. Knudsens Fader, der ogsaa var Sognefoged, døde, da han var 40 Aar, men hans Moder blev gift igen med N. P. Larsen, der ogsaa blev Sognefoged. Knud siger, at om Søndagen gik ingen fra Hjemmet, før der var læst en Prædiken og sunget et Par Salmer.

Knud var jo med til Bindestuer; i den tætte By var det jo nemt at komme sammen. Der blev jo nok fortalt Historier og sunget Viser, der ofte endte sørgeligt, men Folk skulde have „djer Bennen“. Kun Lørdag gik det ikke saa nøje til, da fik de ogsaa gerne en Dans. Men Knuds noget ældre Broder siger, at deres Stedfader, der var en god Mand, forlangte, at de

skulde være hjemme Kl. 9, saa de fik sjældnen nogen Dans.

Kn. Knudsen siger, at i Torup var de altid færdige med alt Udearbejde til 1. November, saa var der Tid til at passe Bindehosen.

Jeg sagde engang til Knud, at det var ikke nemt at faa bygget i Sunds, naar der ingen Ler eller andet Byggemateriale fandtes. Man byggede heller ikke, sagde Knud. De gamle Huse med Tavlmur og Egestolper blev ved at staa. Folk klarede sig godt, før de kom til at mergle og blive moderne, mange blev ligefrem rige efter den Tid.

Sønderos.

Lidt Nord for Sunds Kirke ved Aaens Udløb af Sunds Sø ligger Landsbyen Sønderos, 1507 Søner Oesy, ofte i Skrift forvansket til Sønderaas eller Søndervaas. En af Gaardene ligger syd for Aaen og to tæt sammen Nord for, men tæt Vest for laa Vestergaard, som i 1864 flyttedes et godt Stykke ud i Nordvest, saa den ligger bedst for Marken.

Længere tilbage nævnes der en femte Gaard, som rimeligvis ogsaa har ligget i Byen.

1787 er der 13 Familier i Sønderos, men flere er Indsiddere og nogle Husmænd.

Vestergaard er en af de allerbedste Gaarde i Sognet, og den drives udmærket. Sikken en Kartoffelavl her var sidste Aar, for

Sunds Sogns Historie

at nævne en Ting. Ude i Vest paa nyopdyrket Hede staar Vinterrugen saa kraftig, saa man skulde tro, man var i Landets bedste Egn.

Anders Vestergaards Kone er Martinus' Datter i Ilskov. Anders Vestergaards Bedstefader var Anders Nielsen fra Høgild i Resen Sogn, Nord for Karup. Han blev gift med A's Moder, der var Enke i 1851. Han var Soldat i 6 Aar, 3 Aar som Fodgarde, saa 3 Aar i Krig. Anders' Fader, Ole Vestergaard, er fra Vestergaard i Lindaa og er 83, Moderen døde i 1914.

Hittebarnet.

For halvandet Hundrede Aar siden skete der en mærkelig Begivenhed i Sønderos, hvorom Sunds Kirkebog melder følgende:

„Fastelavnssøndag 1787: efterat et Hittebarn med Paaskrift paa Brystet ved en Seddel paahæftet. Dette Barn er ikke døbt, og Optageren, Jens Jensen i Søndervaas havde anmeldt sig, at han Tirsdagen den 11. Februar havde fundet det paa sit Gaards Rum imellem hans Naboe Hans Christensen og sig liggende usvøbt og ubehandlet efter al moderlig Forsorg, anmeldte sig hos Præsten, lod Præsten Herredsfogden det vide, og Herredsfogden Amtmanden, men eftersom bemeldte Barn Dagen efter d. 12. dito formedelst befindende svagelige Omstændig-

heder blev hidbragt til Inddaab, blev det og paa Forlangende inddøbt med Navn af Dagen Eulalia; blev samme Barns Daab publice-ret i Sunds Kirke. Fadderne vare Ingeborg Pedersdatter, lille Chr. Madsen, Anne Hansdt., Chr. Holing og Hustru Maren Jensdt., som bar Barnet, alle af Søndervaas“.

Af disse og andre Oplysninger i Sagen ses, at Jens Vestergaard fandt Hittebarnet imellem sin Gaard og Nabogaarden, de laa jo tæt sammen. Barnet blev døbt af Pastor Høeg og kom til at hedde Eulalia. Og slaar vi op i Almanakken staar der ganske rigtig det Navn ud for den 12. Februar. Det var altsaa i sin Orden. Men hvis var Barnet, og hvor var det kommet fra? Ja, det var det baade Folk og Øvrighed spekulerede paa, og det er der sikkert talt meget om i Bindestuer og andre Steder.

Da Sagen omsider klaredes, viste det sig, at Forældrene var en Bondekarl og en adelig Dame, der tjente eller ialfald havde tjent sammen paa Møltrup, og de blev siden gift.

Forfatteren Thyregod har skrevet en længere Historie, der hedder „Eulalia“. Th. var jo ved 1850 Lærer i Tulstrup og Tværmose, og maa have hørt Sagnet om Hittebarnet. Men hos Thyregod finder Forældrene først Eulalia, da

hun er 32 Aar. — Denne Historie blev læst højt hjemme, mens jeg endnu gik i Skole, og jeg syntes snart, det var den interessanteste Historie, jeg havde hørt; i sig selv var den spændende. Og meget foregik i min Hjemegn. Hittebarnet blev saaledes fundet af en Kjeltring ved Visgaard, som næsten var vor Nabo.

I Timringbogen, der udkom 1929, er Hittebarnets virkelige Historie opklaret.

Rojen.

Rojen har sin Jord fra Ørre Sogn i Vest langs med Rojen Bæk helt op til Landevejen fra Sunds til Simmelkjær. Vandløbet kommer oppe fra Ilskov og Jorderne ved den deroppe kaldes Rojenkær.

Rojen By laa nede i Vest ved Bækken Øst for Sneftrup Gaard. Østergaard og Vestergaard ligger der endnu. Her boede de 2 Brødre Jens og Kræ Thøgersen, Brødre til N. Kr. Thøgersen i Sunds Præstegaard. Den 76-aarige Kristian Lyngholm i Rojen, der i Efteraaret holdt Guldbryllup, kan huske 6 a 7 Gaarde i Rojen, nogle laa saa tæt sammen, at der kun var en Smøge imellem dem. I en af dem boede Niels Christian unge Buur, som han altid kaldtes, Gaarden hed nok Buur.

Morsomt er det at se flere af de gamle Hustomter og her er en Del lave Diger fra den Tid. De fleste

af Gaardene laa imellem Vejen og en Forhøjning i Jordsmonnet i Syd. Markerne strakte sig meget langt fra Byen, men langt det meste var jo Hede i den Tid. Til mine Forældres Sted i Byen, siger Lyngholm, hørte 11 Parceller, og saa havde man endda ondt ved at føde og græsse 4 Kreaturer, 2 Køer og 2 Kørestude. I det tørre Aar 1868 flyttedes vort Hjem over en Fjerdingsvej herop i Øst og lagdes paa en Hedelod ved en Eng, og saa blev der mageskiftet med andre Parceller. Vor Gaard i Byen laa lige ved en anden Gaard, som brændte ved Lynild. Det gamle Stuehus i Østergaard ligger der endnu, men er oppudset. I det Stuehus har Lyngholm gaaet i Skole hele sin Tid, og Niels Uglsø var hele Tiden Lærer.

Kr. Lyngholms Bedstefader, Kræ Lyngholm, der døde ved 1880 og var 93 Aar, gik paa sin Fod fra Rojen til Frankrig og var med i Krigen og sad i Fangenskab. Da han kom herhjem, kunde Familien ikke kende ham.

Bedstefaderen købte det gamle Stuehus i Krøjgaard og opbyggede det i Rojen By. I 1868 flyttedes samme Stuehus herop. Siden blev Tømmeret her brugt i Hestestalden og er først nedbrudt 1930. I 1868 tjente Kr. Lyngholm i Sunds Præstegaard. Da han blev ældre, var han i 8 Aar Møllersvend i Sunds Mølle. Han siger, at Tho-

mas Lørsen havde bygget Vejr-
møllen 1858.

Christen Lyngholms Hustru er
Søren Lunds Datter i Gullestrup.
Hendes Farbroder var den kendte
Anders Degn.

Kr. Lyngholm og Hustru holdt
altsaa forleden Guldbryllup, og
der blev vist dem stor Opmærk-
somhed.

I Rojen er der nu 22 bosiddende
Skatteydere, men langt de fleste
bor nu langt i Øst fra den gamle
By; her er jo ogsaa en Skole.

Syd for Torup boede Poul Jes-
persen hos en Søn. Poul er nylig
død, ca. 90 Aar gl. Han stammede
fra Rojen.

En fornøjelig Mand var Mikkel
Havner fra Rojen, som hen sidst
paa Vinteren var ude at tigge Fo-
der, som han paa en nem Maade
kom om ved. Folk vidste, hvad
hans Ærinde var, og de byttedes
til at køre Foderet op til Rojen.
Mere end en Nat har han ligget
hjemme, og det var en stor For-
nøjelse, naar han kom og om Af-
tenen fortalte om København, hvor
han i flere Aar havde været Tje-
ner, deraf Efternavnet Havner.
Mikkel var meget rask i Vendingen
og fortalte bl. a. om Thorvald-
sen og Oehlenschläger, som han
tit havde set. Han fik imidlertid
sin Hustru i København og rejste
med hende igen her over paa He-
den, og man sagde, at da hun skulde
begynde at malke, tog hun Ko-

en i Hornene i Stedet for i Pat-
terne. Jeg kendte da 2 af hans
Børn, som var meget høje, men nu
er de døde.

For nogle Aar siden, da jeg var
inde paa Assistents Kirkegaard i
København for at se Søren Kierke-
gaards Gravsted, forundrede jeg
mig over, at hans Stedmoder havde
Roien til Efternavn. Men hun
var jo nok kommen herover som
Pige hos den gamle Hosehandler
Michael Pedersen Kierkegaard. Og
der er vel næppe Tvivl om, at hun
som Mikkel Havner er kommen
derover ved de ikke faa Forbin-
delser, der var imellem de gamle
Hosehandlere her i Sognene og
København.

Lindaa.

Landsbyen Lindaa ligger tæt
ved Engene ved Lindaa. Byen havde
en Mængde Eng baade ved
Højris Aa og SundsNørreaa. Hjem-
engen blev mest afgræsset, men
ved den anden Aa bjergede man
Hø. Den høje Mark er jo den sæd-
vanlige skarpe, men nu gøder man
jo godt og pløjer dybt og alting
gror godt.

Byen ligger i 2 Hold eller 3, om
man vil. Endnu ligger de 2 Øster-
gaarde tæt sammen. Vestergaarde
laa ogsaa tæt sammen, men er nu
skilt noget ud fra hverandre. I
gamle Dage gik Vejen igennem
Gaardene, som Skik var.

Midt i Byen ligger Kildsgaard
med meget stort Areal, men her-

fra er skilt Lille Kildsgaard. I Kildsgaard boede Jens Mikkelsen og Hustru i mange Aar. Hans Forældre flyttede fra Ilskov hertil, da Jens var 12 Aar. Jens Mikkelsen og Maren havde 15 Børn, endnu lever der 9 af dem, og de er alle over 50 Aar. Kr. Kildsgaard er Fabrikant i Linnedvarer i Herning, en anden Broder er Tricotage-Fabrikant i København. Søren Kildsgaard bor i Øster Bordinggaard. Den yngste Mette Kildsgaard er gift med Pastor Krogsøe. Jens Mikkelsen var den første, der begyndte at plante herude efter Hedeselskabets Anvisning. Nu er der i Lindaa som andre Steder skilt Ejendomme fra den gamle By.

Saa har vi de 2 Bordinggaarde, som ligger Syd for Aaen, men alligevel hører til Lindaa By. De 2 Gaarde laa oprindeligt henne tæt ved Broen over Aaen, eller man kan ogsaa sige 1 Gaard, men 2 Familier boede her under samme Tag. Det var nok kort efter Stavnsbaandets Løsning, at Gaardene blev opbygget paa deres nuværende Pladser. Den første Bro her blev slaaget af Kristian Skree, og han havde digtet en Vise, som han sang, naar de nedrammede Bropælene, saa gik det lettere; det var nok i 1870erne.

Engang var de 2 Mænd i Bordinggaarde kørende hver med sit Spænd til Horsens. Om Aftenen, da Manden i Vester Bordinggaard

var kommen i Seng, fortalte han, at den anden Mand paa Vejen havde købt 2 Dramme og havde givet en Lybskskilling i Horsens for at faa sit Korn aflæsset samme Dag, som de kom til Horsens. Og det var Manden og Konen enige om, at det kunde aldrig gaa at sætte saa mange Penge til. En saadan Rejse tog naturligvis 2 Dage.

I mange Herrens Aar var Vester Bordinggaard i samme Slægt. Da Søren Bordinggaard døde, gik den paa andre Hænder. For ca. 20 Aar siden brændte Gaarden ved Lynild. Johannes Nielsen bebor nu Gaarden.

Ved Auktionen efter Fielstrup paa Sindinggaard købte Søren Bordinggaard en stor Kurv fuld af Papirer for 4 Skilling. Det viste sig, at Papirerne var gamle Skøder m. m., nogle paa Pergament, saaledes det Skøde om, da Herremanden paa Sindinggaard 1603 købte et mægtigt Jordstykke fra Ørregaard. Dette Dokument har Evald Tang Kristensen i sin Tid faaet trykt i et Tidsskrift. Ved Bordinggaards Brand gik imidlertid mange af de omtalte Papirer til. E. T. Kristensen kom Dagen efter Branden tilstede for at redde de gl. Papirer, men da var det jo for sent.

I den anden Gaard boede Jens Chr. Jensen, gift med Chr. Overgaards Søster. De havde bl. a. en Søn, Søren Jensen, der som ung

Sunds Sogns Historie

kom til Norge at handle med Uldtøj. Han var en smuk Mand og gik meget almindelig deroppe under Navnet Smukke Jensen. Han havde en stor Butik i Tromsø, da jeg i 1887 besøgte ham der. Han var da lige ved at skulle giftes med sin Butiksfrøken, men han levede ikke mange Aar efter.

Fra Sunds gl. Præstegaard gik den gamle Adelvej forbi Lindaa mod Nybro Mølle osv. Christen Sørensen Bordinggaard, som nu bor i Herning, siger, at Folk sagde, at denne Vej gik helt til Gertrudbæk. Og i Ørre har jeg hørt Folk sige om samme Vej, at den skulde gaa helt til Tvis Kloster. Begge Udtalelser passer godt nok, thi Gertrudbæk var den Gaard i Tvis, som man nu kalder Lauralyst, og som ligger i Nærheden af Tvis Kloster, og Vejen gik engang forbi disse 2 Steder ad Holstebro.

Kr. Sørensen siger ogsaa, at Assing Sogn havde et Stykke af Adelvejen neden for Lindaa at holde istand. Det skulde man synes var mærkeligt, men Kr. Sørensen er godt kendt med Forholdene heromkring. Han siger ogsaa, at der var mange Ræve heromkring, men naar Jægerne kom efter dem, skulde Mikkel nok saa vidt muligt sørge for at komme hen i de gamle, dybe Vejspor i Heden, hvor det næsten var umuligt at skyde ham.

Hollingholt.

Holt betyder den lille Skov.

For godt 300 Aar siden nævnes en Gaard Syd for Kjærgaard for Store Hollingholt. Hollingholt By har ligget ved Aaen lidt Vest for Svend Hansens Gaard, det ses endnu i Jordsmonnet. Siden maa Gaardene være flyttet ud paa Marken. I 1787 er der 5 Fæstegaarde i Hollingholt og ingen Selvejere.

Nu er der Skole og mange Beboere i Hollingholt. Svend Hansen har en pæn Gaard, der ligger godt i Læ. Han har 73 Tdr. Ld., som ikke er noget stort Areal i Sunds, dog er han den største Leverandør til Mejeriet i Sunds.

Sv. Hansen har i mange Aar været Formand for Vandsynet. Da man i Ikast uddybede Aaen, vilde man have Sundsboerne til at gøre ligesaa. Men Svend Hansen sagde, at det vilde være en stor Skam at ødelægge de gode Enge ved at afvande dem saa stærkt, at de til dels skulde pløjes. Men de skulde nok i Sunds skære saadan i Aaen, at Ikast ikke skulde faa noget at klage paa. Og omsider højede man sig for Sv. Hansens Argumenter.

Skinderholm.

For 300 Aar siden (1638) nævnes der „it lidet bolig Skinderholldt, for kort tiid siden opbyggt paa en hiede“.

I 1770 er „Skinderholm en Halvgaard“. 1787 bor der kun 1 Fa-

Konrad Understrup

milie i Skinderholm. Fæstebonden hedder Ole Poulsen. Den gamle Gaard ligger tæt ved Aaen. Nu er der 3 Gaarde i Skinderholm. Mændene hedder Jens Andersen, Jens Chr. Søndergaard og Chr. S. Svendsen.

Tæt ved Skinderholm ligger den Eng, som for flere Hundrede Aar siden blev skænket til Præsteembedet til Udgifterne for Vin og Brød. Engen er udlejet, men hører fremdeles til Sunds Præstekald.

Der er somme Videnskabsmænd, der mener, at Ordet Skinder peger hen paa et Sted med hedensk Gudsdyrkelse.

Kølbæk.

er en gammel Gaard, der ligger ved Udløbet af Bækken Kølbæk. Det har før været en ret stor Gaard, nu er der megen Jord skilt derfra. Der er ikke faa her paa Eggen, der har Kølbæk til Efternavn. Saa vidt jeg kan forstaa, stammer de fleste fra denne Gaard, hvor nu Anders Ø. Pedersen bor.

Mølsted.

Gaarden Mølsted imellem Holtingholt og Kølbæk nævnes 1638, saa allerede den Gang maa her have været en lille Vandmølle. Den nuværende Ejer, Anders Mølsted, mener, at Mølleriet først blev helt nedlagt i Mads Mølstedes Tid ved 1860. Han mener, at Vandet har skyllet en Del af Mølledæmningen ud og ødelagt Møllen. Man ser

endnu tydeligt, hvor Mølledammen var. Vandet lededes fra Højris Aa gennem en Kanal, der var mindst 100 Favne lang. Igennem et Højdedrag skal Kanalen have været en 7 a 8 Alen dyb. Endnu er den her 3 Alen dyb. Man kan endnu se, hvor man fra Aaen ledede Vandet ind i Kanalen.

I Nærheden af, hvor man tog Vandet i Aaen, er der noget, man kalder Timandsende, hvor mange Skel gaar sammen fra begge Sider af Aaen. 1876 købte Anders Mølstedes Bedstefader af samme Navn Stedet her for 4000 Kr.

1913 fik nuv. Ejer Mølsted med ca. 50 Tdr. Ld. og 8 Køer. Ca. 40 Tdr. Ld. blev købt fra Kølbæk. Siden 27 Tdr. Land Hede fra Kjærgaard. Ialt er her nu 138 Tdr. Ld., hvoraf de sidste 11 Tdr. Ld. Hede lige er merglet. Her er nu 25 Køer og en Snes Ungkreaturer, og Gaarden er helt ombygget. Da Jorden fik Mergel med Banen fra Kølsen, forandrede den aldeles.

Som vi har set, er det en gammel Snak, at i Sunds findes hverken Ler eller Mergel, Grus eller Piksten. Men dette gælder dog ikke for Jorderne omkring Mølsted. Her er gamle Mergelgrave paa ca. et Par Tønder Land, selv om Mergelen har været besværlig at komme til. Her er ogsaa brændt en Del Teglsten, da der et Par Steder er godt Ler. Her opløjes ogsaa Kampesten.

Sunds Sogns Historie

Kjærgaard.

For 300 Aar siden nævnes kun 1 Gaard af dette Navn. Det er jo nok Poul Kjærgaards Gaard lidt Nord for Bækken Kølbæk. 1787 er der 2 Gaarde i Kjærgaard, og begge Mænd er Selvejere. Nu er der 5 Ejendomme i Kjærgaard. De bedste af dem tilhører Jakob Kjærgaard og Poul Kjærgaard. Den sidste, der er en udmærket Fortæller, siger, at hans Bedstefader, som var fra Fastrup, købte Gaarden for 200 Rigsdaler og 50 Rdl. til Fuldmægtigen; det var Taksten for Gaarde efter Statsbankerotten.

Poul har en udmærket Hukommelse og kan fortælle Historier om gl. Fjelstrup, Præster osv.

Tværnrose.

Ca. 5 km. Øst for Sunds, ud imod Ikast Skel, ligger Tværnrose. Det er tydeligt endnu, at her har været megen Mose. Det er ikke det ringeste Parti i Sognet.

For 300 Aar siden nævnes kun 1 Gaard i Tværnrose. 1787 bor her 2 Selvejere. Gaardene laa da tæt sammen Nord for Landevejen, de er siden flyttet til deres nuværende Pladser og hedder Østergaard og Vestergaard. Fra Østergaard er der skilt flere Ejendomme, saa der nu er 9 Hjem i Byen. Østergaard er den største med ca. 150 Tdr. Ld. Der er det ejendommelige ved Gaarden, at godt Halvdelen af Marken ligger i Ikast

Sogn, Stuehuset ligger dog i Sunds, men en Del af Udbygningerne ligger i Ikast. Her er gode Bygninger, 26 Køer foruden Opdræt. Nuv. Ejer, Jens Østergaard, er fra Vestergaard. Han har været ude i sine unge Dage. Var saaledes Kontrolassistent i Nr. Broby og Omegns Kontrolforening paa Fyn, og til hans Bryllup forærede man ham derovre fra et Skrivebord, som en Sølvplade vidner om.

Østergaard har i mange Aar været Formand for Sunds Mejeri.

Øst for Gaarden er en malerisk gl. Bro over Møllebækken, som fordem trak Sunds Vandmølle.

I sidste Udgave af Kraks blaa Bog nævnes 9 Mænd i store Stillingen med Navnet Tvermoes. De stammer herovre fra, og er nok oprindelig kommen til København som Hosekræmmere. 1813 optoges følgende Hosekræmmere i Lavet med kgl. Bevilling: Mads Tvermoes og Michael Pedersen Kierkegaard (Søren Kierkegaards Fader). Af og til kommer der en af Slægten herover for at se Slægtsgaarden. Jens Østergaard har ogsaa efter Indbydelse været i København at besøge nogle af Slægten Tvermoes.

Stuehusets Indre, Døre m. m. i Vestergaard vidner om, at det er et gammelt Hus, men nuv. Ejer Jens Vestergaards Bedstefader lettede Ovret og satte Grundmur under Huset, der har 12 Karme Vin-

Konrad Understrup

duer i Syd. Gaarden skal være brændt engang, det kunde man bl. a. se af forkullet Tømmer i Husene.

Nuv. Ejer Jens Vestergaard er en ung Mand. Han er gift med en forh. Sygeplejerske fra Taasinge. Den Dag i Efteraaret, som jeg var der, var hendes Fader herovre paa Besøg. Han og Jens Vestergaard var paa Jagt og kom hjem med en Ræv.

Forfatteren Thyregod, der en Tid var Lærer i Tulstrup, fik sin Hustru fra denne Gaard. Hendes Fader var Søren Tværmose, han havde mange flotte Døtre. For faa Aar siden logerede en Søn af Thyregod med Familie her i Gaarden, for at Børnene kunde se deres Bedstemoders Fødegaard.

I Gaarden Syd for Vestergaard holdt C. C. Boel for nogle Aar siden Skole. Han er nu Viceskoleinspektør i Horsens, men stammer fra Munklinde.

Fra Tværmose har man en herlig Udsigt til Lindebjerg.

Skophus.

Skophus, der i mange Aar har været en almindelig Bondegaard, ligger Syd for Ilskov St., og var i ældre Tid Egnens mest kendte Sted. Fra 1755 havde Gaarden Krohold, da den var et Knudepunkt i Datidens Samfærdsel. Med sine henved 3000 Tdr. Land var

den Danmarks „største, men daarligste Gaard“.

Skophus blev oprettet kort før 1638 af Grev Chr. Rantzau til Herningsholm til Faarehold, deraf antagelig Navnet (Schafhaus-Skaaphus). Gaarden havde for det meste Ejer fælles med Herningsholm til 1779, da den blev selvstændig Hovedgaard med komplet Gods.

1754 stilles den til Auktion med en Hovedgaardstakst af 12 Tdr. 4 Skpr., og Bøndergods til mere end 200 Tdr. Hartkorn. 1779 solgte Birkedommer Peder Grønlund Skophus for 8000 Rdl. til Peder Obel til Kjærgaardsholm. Han skødede 1779 S. for 9400 Rdl. til Jens Holmarch, der 1782 solgte S. (13 og 51 Tdr. Hk.) for 2315 Rdl. til Forpagteren LaugeNissen. 1800 skødede Christen Hahle S. (10 Tdr. Hartk.) for 3000 Rdl. til Jens Andersen af Laasby. Godset var solgt 1784. 1795 fik Ejeren Lov til at udparcellere Skophus i 43 Parceller, og 1800 skødedes 28 af disse bort. 1811 solgte Jens Madsen Ildsgaard Skophus til Jens Harredskov for 2500 Rdl.

Af senere Ejere nævnes 1847 Politikeren J. M. Blach og som Medejer Grosserer Hage.

I 1759 tænkte Regeringen paa at købe Skophus til de tyske Kolonister. Da det første Hold Tysskere, 9 Familier, ankom 1759, mødtes Hedekommissionen med disse Mennesker i Knudstrup. Ko-

Sunds Sogns Historie

lonisterne valgte imidlertid Frederiks Sogn.

Livet har pulseret i Skophus, der „laa paa tvende store Landeveje“ og havde kgl. Kroprivilegium. Wilse fortæller, at der er paalagt Gaarden at modtage Rejsende og befordre dem til Holstebro og Nr. Snede. „De, som mest passerer her, er hele Caravaner af dem, der kommer norden fra med Heste og hele Vognsles medrøgede Aal og tørre Havfisk, og af dem, som kommer fra Sønden med lange Rækker af Hjul, Træsko og lidt Alenkram samt Humleførere, hvis Læs er som smaa Huse. — I Skophus kunde man faa baade Vildt og Fisk“.

I en Indberetning om Sunds fra 1638 staar: „Nock 1 Gaard nordøst derfra (Sundsby) nylig opbygget paa Heden Nygaard“. Saadan kaldes den altsaa ogsaa i Førstningen. Gaarden er altsaa i hvert Fald sine 300 Aar gammel.

Skønt Skophusgaard kaldtes „den sidste Gaard i Marklandet før Heden rigtig tager fat“, fandt Svenskere og andre godt nok herud for ca. 300 Aar siden.

Paa Skophus sad under Svenskekrigen ikke en almindelig Fæster, men en Forpagter Christen Lassen, og han tilsendte Christian Rantzau en egen Klage den 31. August 1661. Han fortæller blandt andet, at nogle svenske Soldater en Nat uventet overfaldt Gaarden,

trak ham af Sengen ud paa Marken og pinte ham, til hans Hustru betalte Løsepenge for ham, og senere plyndrede en svensk Ritmester ham for 40 Rdl.

Da Brandenburgerne kom, maatte han skatte til dem lige med en Herregaard, og de stjal desuden hans Høj og Halm. Da endelig den store March gik an, det vil sige, da Jylland blev rømmet igen af de Allieredes Tropper, afløste det ene plyndrende Parti det andet. Nu har han ingen Vaarsæd avlet, og har heller ikke kunnet faa Hoveri af de Bønder, der er blevet lagt til Gaarden, og i det foregaaende Aar har de heller ikke ydet ham noget videre Hoveri, for Eksempel ikke Møgagning, hvad der selvfølgelig har været til Skade for Jorden. Bønderne kan heller ikke betale ham for en Hoppe, han har solgt dem, og for en Sauvegarde, han holdt for at beskytte dem. Han har skullet yde meget til de danske Tropper, og nu har han maattet reparere de medtagne Bygninger paa Gaarden for 30 Rdl. Fogeden paa Herningsholm har lovet ham Grevens Naade, og nu beder og bønfaller han om Fritagelse for „Hyre“ (Forpagtningsafgift) og om Godtgørelse for Reparationerne, og til Gengæld vil han forpligte sig til at forpagte for 5 Aar til.

En anden Beretning siger, at i Krigens Tid 1659 blev Faarehol-

Konrad Undersstrup

det (Schæferiet) ødet, og ej siden igen oprettet. Yngelen var ganske udartet og ringe. Modelbogen for Landmaalingen 1681—88 siger om Skophus, at dets Græsning bestaar i en vidtløftig Hede til 40 Høvder.

Den 5. Oktbr. 1755 fik Gaarden altsaa en Krobevilling mod en aarlig Afgift af 5 Rigsdl., dog paa den Betingelse, at Holstebroboerne vedblivende skal have Ret til at sælge Øl paa Markederne i Nærheden. I 1759, da Gaarden endnu hører til Herningsholm, holdes den af Ejeren til Fals for 8000 Rdl. plus en Justitsraadstitel; det er den Gang Regeringen tænker paa at købe den til de tyske Kolonister. Gaardens Hartkorn er da 226 Tdr. Det hedder herom, at de 70 Beboere paa Skophus Gods klarer sig meget slet, „thi deres Strømpebinden forvolder, at Jorden løber i Lyng“, og de „vil ej dyrke mere Jord, end de knap kan føde sig af“.

Et Sted læser man, at „dens fire Længder udgiøre et firkantet Indlukke, saa naar Gaardporten er lukket, ingen nogensteds kan komme ind, hvilket er nødvendigt ved saadan en Gaards Beliggenhed; da man fra fordums Tid har Historie om Mordere og Røvere, som have overfaldet Beboerne“.

1704 og 1714 tilhører Skophus Niels Larsen, men kommer igen under Herningsholm.

1845 ansøger Gaardens Ejer,

Nerger, om at anlægge et Brændevinsbrænderi. Og Sogneforstanderskabet med Provst Hübertz i Spidsen anbefaler Andragendet, da det vilde være til megen Gavn for Egnen for at afhænde Kornet og især Kartoflerne, som Jorden her omkring egner sig fortrinlig til.

Som man ser, har Skophus haft mange Ejere, og de er ikke alle sammen nævnte. I flere Aar havde Knud Fenger Gaarden, og han har bygget meget her og paa Marken. Han bor nu i et Sted i Nærheden af Gaarden, som han selv har bygget. Fenger er nu 85 Aar og kan jo fortælle meget herfra. Gaarden er tildels opbygget af Myremalm, som der er rigelig af her omkring. K. Fenger har Billeder af Skophus, som Broderen, Peter Fenger, har tegnet. Det ene er fra 1880, og da er her et morsomt langt Stuehus.

I en 6 Aar har Anton Klemmensen og Hustru boet her og har faaet meget udrettet ved Gaarden. Her er en Besætning paa 40 Kreaturer og 6 Heste. Gaardens Areal er ca. 200 Tdr. Ld., deraf er ca. 60 Hede op imod Lindebjerg.

Paa Skophus Mark er der nu 40 Hjem.

Skophusgaard havde altsaa en Gang lige ved 3000 Tdr. Ld., „og var Danmarks største, men daarligste Gaard“. Ca. 1860 ejedes Gaarden af Boserup paa Sindinggaard. Han lod da ca. 100 Tdr.

Sunds Sogns Historie

Land beplante. Arbejdet udførtes af Plantør Niels Jensen, som samtidig var Bestyrer paa Skophus. 1865 købte Niels Jensen 500 Tdr. Ld., deri de ca. 100 Tdr., som var beplantet af Boserup, for 100 Rigsdaler og opførte Plantørgaarden, som indtil 1929 beboedes af en Datter og Svigersøn, Stine og Peder Lauritsen, som nu bor i Ilskov Stationsby. En stor Ildebrand lagde for mange Aar siden Plantagen øde paa nær 20 Tdr. Land.

Plantørgaarden er senere sammen med Udstykningen, som tog Fart omkring 1870, udstykket, saa der nu er 90 Tdr. Ld. til Gaarden og 7 selvstændige Brug. I Plantørgaarden bor H. Dalgas af den bekendte Dalgasslæg.

Hovedgaarden Skophus havde ifølge „Hedebogen“ 1909 350 Tdr. Ld., og der var oprettet 33 nye Hjem paa dens Grund, det saakaldte Skophus Mark, hvorpaa der holdtes 62 Heste, 252 Kreaturer foruden Faar. Desuden holdtes paa selve Hovedgaarden i 1909 4 Heste, 12 Kreaturer og 8 Faar. Besætningen er nu 5 Heste, 35 Kreaturer, foruden Svin og Fjerkræ. Faareavlen er helt nedlagt. Stigningen i Kreaturholdet fra 12 i 1909 til 35 i 1934 viser Billedet i Tal, som i det væsentlige er analogt fra Ejendom til Ejendom i den rivende Udvikling, som er sket i de 25 Aar.

Ilskov.

Ja, saadan staver man nu Navnet, jeg mener som Evald Tang Kristensen, at Navnet er Ildskov.

Navnet eller Gaarden er nævnt 1496 og kaldes Ildzhuorn. 1579 kaldes den „en Enstedgaard i Sunds Ildtshorn“. 1618 udstedes Skøde til Kongen fra Christen Hansen Baden til Nørgaard paa en Mængde Gods, hvoriblandt Ildthorne i Sunds. Den 18. Juni 1632 udstedte Kongen et „Gavebrev til Sognepræsteembedet i Sunds paa ½ Gaard i Ildtshøj i Sunds, naar Bonden, som nu bor paa den, dør, mod at svare sædvanlig Landgilde“.

Nogle Aar senere gik Gaarden imidlertid ud af Kronens Eje, idet denne den 27. Marts 1646 samtidig med en Mængde andet Gods overdrog Ildshofvet i Sunds til Grev Valdemar Christian „Saltsø ved Næstved“ (Se „Slægten fra Fastingaard“).

Navnet staves noget forskelligt i ældre Tid, men anden Stavelse, orne, er det samme som Skov, saa Navnet betød ogsaa den Gang Ildskov.

Ved Matrikelforandringen 1688 hørte Gaarden under Lundenæs. Dens Landgildehartkorn havde hidtil været 9 Tdr. Ved den ny indførte Landmaalingsmatrikel blev den i Hartkorn ansat til 10 Tdr. 5 Skpr. 3 Fdkr. 2 Alb.

Skønt Ilskov kun var en enkelt

Konrad Understrup

Gaard, havde den dog flere Beboere; i 1688 var der fire Familier, der samtidig boede paa Gaarden. Dette var paa den Tid ikke noget usædvanligt.

De fire Mænd, som i 1688 boede i Ilskov som Fæstere, hed: Niels Thomsen, Christen Pedersen, Milter Christensen og Jens Jensen. Fra Milter Christensen nedstammer „Slægten paa Fastergaard“. (Se Stamtavlen).

I Følge Hardsyssels Aarvog af 1931 takseredes Græsningen til Ilskov i 1683 til 24 Høveder, men i Følge Indberetning fra 1759 siges det „kan ej vel græsses“. Skophus kunde derimod græsse 40 Høveder.

Ilskov havde ca. 1820 et Areal paa 3437 Tør. Land. Men det dyrkede Areal var 1683 kun 101 Td. Land.

Hvornaar Ilskov er kommen under Hald, vides ikke, men det er i alt Fald efter 1688.

En hel Del af Bording Sogn var tiendepligtig til Hald, men Landsdommer Schinckel kunde ikke tvinge Bønderne til at køre de af Ladefogden udtagne Neg til Hald, men derimod til Ilskov, hvorfor han ombyggede Gaarden. Hovbønderne under Hald maatte med Stude, Heste og Køer transportere Tømmeret fra Viborgegnens Skove til Ilskov, hvor Gaarden efter den Tids Byggeskik blev umaadeligt solidt og flot opført som en fire-

længet Gaard. Den opførtes af Egetræs Bindingsværk, Træet var svært og fuldstændig lige og fuldkantet, og Stenene var helbrændte og nærmest paa Størrelse med Munkesten. Saa solidt var der bygget, at selv Skillevæggene i Udhusene var Egetræs Bindingsværk, og Stuehuset havde 6 Trappetrin op til Gulvet. Den vestre Fløj var indrettet saaledes, at Landsdommeren kunde køre ind med sit Fjrespand.

Det fortælles, at Folk fra andre Egne kom rejsende for at se og beundre Bygningerne og Byggemaaden. Et umaadeligt Arbejde var der udført i disse Bygninger med Slemning og Boring af Huller til Sammentøjning, idet der ingen Steder var brugt Søm. Jens Haggelskjær husker hvorledes han som Dreng, naar han skulde stikke op for Tækkemanden, beundrede det Tømmerarbejde, f. Eks. var alle Lægterne sat fast med Træproppe, og saaledes over alt helt igennem Præcisionsarbejde.

Slægten i Ildsgaard.

„Den første vi kender gennem mundtlige Overleveringer er Jens Madsen, der stammer fra Feldborg, og som var Kusk for Landsdommer Friderich Schinckel paa Hald i 12 Aar. Og efter ham kom Navnet Frederik ind i Familien, idet Jens Madsens Søn blev døbt Friderich Jensen.

Sunds Sogns Historie

Det fortælles, at Landsdommer Schinckel var en grusom Herre, men ogsaa en Mand, der forstod at nyde Livet og drikke af Dunken. Det skete ikke saa sjældent, at Kusk Jens Madsen maatte holde halve, ja hele Nætter køreklar i Viborg. En Nat var han falden i Søvn paa Bukken og vaagnede ved, at Vogn døren blev smækket i, og han kørte saa til Hald. Men da han vilde lukke op for Landsdommeren, var Vognen tom, hvorfor han igen maatte afsted til Viborg.

Men der maa have været et godt Forhold mellem Kusken og Herskabet, hvad ogsaa den lange Tjenestetid vidner om. Og det resulterede i, at Schinckel vilde overdrage Jens Madsen Ildsgaard, mod at han ægtede en af Landsdommerens Friller, hvad han gik ind paa, og fik saa Gaarden overdraget. Imidlertid døde Landsdommeren, og Jens Madsen sendte Frillen væk og giftede sig med en Pige fra Vestergaard i Sunds“.

Ja, saadan lyder den mundtlige Tradition, efter den skulde Jens Madsen først have giftet sig efter Landsdommerens Død, som skete 1794. Men har vi lagt Mærke til Folketællingen 1787, vil vi se, at det Aar bor Jens Madsen i Ildsgaard og har Kone og 4 Børn, hvoraf Nr. 2 ganske rigtig bærer Navnet Friderich efter Landsdommeren. Det ældste af Børnene er 8 Aar, saa Jens Madsen skal jo

nok være bleven gift mindst 16 Aar før Schinckel dør. Men Jens Madsen har jo nok faaet det ordnet med Landsdommeren, saa han har faaet den Pige, han helst vilde have, og som ikke har været mere end ca. 20 Aar, da han giftede sig med hende.

Hvad angaar Landsdommer Schinckel skal her fremdrages et Par Træk af Aakjærs Randgloser til Blichers Noveller:

„Gud er Gud og Kongen er Kongen, men jeg er den Onde gale mig den tredje Mand i Landet“ — saadan lyder det Mundheld, som Fjends Herreds Bønder den Dag i Dag tillægger den strenge Ejer af Hald: Landsdommer Friderich Schinckel.

Fr. Schinckel er født 26. Januar 1719, død 1794, blev Vice-Landsdommer 1746. Ikke for intet tillægger Traditionen ham den Udtalelse, at „Uretfærdigheds Penge tætter ogsaa et Hul“. Sch. havde Proces med alle Mennesker. 1759 rager han sig i Strid med hele 5 Provster, idet han indkasserer Lejemaalsbøder til sig selv, som Præsteenkerne tilkommer. Flere Gange forfalskede han Landstingsprotokollen. Men Tiderne var ogsaa den Gang skiftende og Familien gled efterhaanden ind i Fattigdom. Saa fattig blev den, at man solgte det flotte Stuehus for 100 Daler op til Rønkilde i Bording Sogn, hvor det har staaet til for

Konrad Understrup

ganske faaAar siden. Til Erstatning for det solgte opførtes et Stuehus af Skillevæggene fra Udbygningerne, der som nævnt var Egetræs Bindingsværk. Men det blev dog kun en Skygge af det oprindelige Stuehus.

Ildsgaards Jordtilliggende var, da Jens Frederiksen overtog Gaarden 1837, 1600 Tdr. Ld. Men det samme gælder her som allevegne, at Udstykningen tog Fart, og der fraskiltes 14 større og mindre Landbrug, ligesom nogle 100 Tdr. Land er købt og beplantet, dels af Hedeselskabet, dels af private Kapitalister.

I Aaret 1884, da Niels Hagelskjær overtog Gaarden, var den paa 365 Tdr. Ld. Besætningen var 2 Heste, 2 Stude, 4 Køer og ca. 100 Hedefaar. Men nu kom der en anden Tid for Landbruget. Der blev bygget Mejeri i Sunds og Slakteri i Herning. Bindehosen blev lagt paa Hylden, i alt Fald for Mandens og Karlens Vedkommende. Før havde det været Bindehosen, der havde hjemskaffet de kontante Penge, der skulde til, dels til Skatter og Renter og hvad der ellers skulde købes udefrå.

Niels Hagelskjær var en meget dygtig Mand, ligesom hans Hustru, Karen Medom fra Simmelkjær, og de naaede store Resultater. Allerede 1906 blev de hædret med Landhusholdningsselskabets store Sølvbæger, og i 1918 fik de

Hammerum Herreds Plantningsforenings Sølvbæger, begge særdeles velfortjente, føjedes der til.

Det laa altid Niels Hagelskjær paa Sinde at faa alt til at lykkes paa bedste Maade. N. H. var en interesseret og meget fornøjelig Mand, Livet var ikke bare Slid og Slæb for ham, men med hans lyse og friske Sind lærte han Arbejdets Velsignelse, og man havde Udbytte af at tale med ham. Og som sagt, der var den skønneste Samvirken mellem ham og hans Hustru.

Plantagerne ved Iiskov sorterede den Gang under Skovrider Dalgas, Birkebæk. Men den Mand, der bearbejdede Jorden, ledede Plantningen og førte det daglige Tilsyn med disse Plantager — det var afdøde Gaardejer Niels Hagelskjær. Han var ogsaa Plantageejernes højt betroede Mand, og han har udført et fortrinligt Arbejde i Hedesagens Tjeneste, saavel som paa andre Omraader.

1931, da Thorvald Hagelskjær overtog Ildsgaard, var der 170 Tdr. Ld., men Besætningen var da 8 Heste, 30 Køer, 25 Ungkreaturer, foruden Svin og Høns, Faar var der nu ingen af.

Gaardens Ejere af samme Slægt ser saaledes ud:

1. J e n s M a d s e n, Kusk paa Hald i 12 Aar. Overtog Ildsgaard i Fæste vist 1777. Hans Hustru hed Ane Marie Jensdatter og var 30

Sunds Sogns Historie

Aar i 1787. Dette Aar har de 4 Børn fra 8—2 Aar, nemlig Mads, Friderich, Else og Jens. En Datter, Anne Jensdatter af Ildsgaard, viedes 6. Maj 1815 i Sunds Kirke til MadsChristiansen i Bordinggaard; hun var døbt 1. April 1793.

2. F r e d e r i k J e n s e n, født i Ildsgaard 1781. Var med i Napoleonskrigene, og var ukendelig, da han kom hjem.

3. J e n s F r e d e r i k s e n, født 21. Maj 1815, død i Ildsgaard 14. August 1907. Maa have været gift 2 Gange, thi en ældre Halvbroder til Niels Hagelskjær var Frederik Ildskov Jensen, som boede i Talund, og var i mange Aar Sogneraadformand i Ørre.

4. N i e l s H a g e l s k j æ r, født i Ildsgaard 8. Marts 1861, død sammesteds 27. Juli 1928. Gift med Karen Medom fra Simmelkjær. Har 7 Børn, om hvem Moderen siger, at hun ved ikke, hvem af dem, der har det bedst.

5. T h o r v a l d H a g e l s k j æ r, den yngste af de 7. Han er gift med en Datter af Skodborg Jensen i Torup.

I Ildsgaard staar en lille Dragkiste eller Skænk, hvad man nu vil kalde den, hvorpaa staar J. M. S., det vil sige Jens Madsen. Inde i Møblet er et hemmeligt Rum, som var meget almindeligt den Gang. I Dragkisten hænger, vel sagtens fra Jens Madsens Tid, 4 Sølvskeer;

de 2 bærer Aarstallet 1722, de andre 2 1723.

Paa Ildsgaards Mark ud mod Lindebjerg bor Jens Hagelskjær, som er den ældste af Karen og Niels Hagelskjærs Børn, men den, der sidst blev gift, nemlig med afdøde Folketingsmand Jens Clausagers Datter. Jens H. har rigtig været med til at pløje og plante i Heden derhjemme. Det var lange Arbejdsdage og store Jordarealer, der skulde pløjes til Plantning, en Omfure kunde tage en hel Time.

Jens Hagelskjær dyrker en Snes Tønder Land med Kartofler. Han siger, at da han var paa Asmild Kloster Landbrugsskole, talte Forstander Hauch altid om Fordelen ved at dyrke Kartofler, og det gik J. H. i Blodet.

Jens H. har benyttet Tiden til at se sig om; han har rejst i Norge, været ved Verdun, set bl. a. Napoleons Sarkofag i Paris. 1928 var han i Italien og saa de berømte Steder: Pompeji, Vesuvs Krater osv. 1934 var han med paa en Englandstur for Landboforeningen; de blev modtaget som Grever.

Jens Hagelskjær er bl. a. Formand for Karup Kartoffelmelsfabrik og for Sunds, Ildskov og Simmelkjær Landboforening.

Den foran omtalte gamle Gaard hedder nu altsaa I l d s g a a r d og ikke Ildskov.

I Folketællingslisten fra 1787 ses, at i Ildskov er der 3 Fæstebøn-

Konrad Undersirup

der, rimeligvis bor de i de 3 samme Gaarde, som ligger her endnu, selv om de da laa meget nær sammen, maaske tildels under samme Tag. Forresten ligger den næste Gaard ganske nær ved Ildsgaard. Til den Gaard kom i sin Tid Jens Nielsen, som var fra Snejbjerg; han var her i alt Fald 1872, han ligger begravet paa IlskovKirkegaard. Hans Søn Anders Martinus Jensen havde derefter Gaarden i flere Aar; han døde i Sunds Stationsby. Paa hans Mindesten ses, at han var født i Snejbjerg 24. Januar 1850, død i Sunds 30. Januar 1924.

Martinus og Niels Hagelskjær saa man tit sammen, naar de arbejdede for en Sag til Egnens Fremme: Kirken, Jernbanen osv. De var begge gode til at belægge deres Ord, hvad jeg mindes fra Hering Sogneraad, naar de var hos os om Banen. Sønnen, Chr. J. Jensen, ejer nu Gaarden, hans Hustru er en Søster til Jens Vestergaard i Tværmose.

Et godt Stykke i Vest har vi den tredie af de gamle Ilskov Gaarde. Oprindeligt har den jo nok ligget henne ved de andre to. Nu er det den af Gaardene, der ligger bedst for sin Mark.

1872 døde her Otto Knudsen, altid kaldet Ot Ilskov, 58 Aar gl. Hans Arvinger var hans Enke Ane Kathrine Jensen og 7 Børn, hvoraf den ældste var gift med en Hose-

handler i København. Nr. 2 var Mariane Ottosen, 24 Aar og tjene-
nende paa Holtbjerg, som vi senere hører om.

Ot Ilskovs Enke blev i 1873 gift med Gotfred Nielsen fra Sinding. Hun døde 1885 og blev begravet paa Ilskov Kirkegaard, som altsaa allerede da maa have eksisteret. Gotfred blev saa gift med Sognefoged Jens Laursens Datter i Ørregaard, min Skolekammerat.

Gotfred kendte jeg ogsaa ret godt. Jeg kan lige huske, at han tjente hjemme i min Fødegaard. Fra os kom han til at tjene hos vor Nabo Lars Jensen i Ørregaard, og da husker jeg ham særlig, naar han og flere om Aftenen kom til os med deres Bindehose. Gotfred var nemlig saa udmærket til at fortælle Historier af den Slags, som Evald Tang Kristensen har optegnet en Mængde af, og saa vidt jeg ved, besøgte E. T. Kr. jævnlig Gotfred Nielsen, da han kom til Ilskov. Gotfred sad ganske tørt og fortalte, uden at det i mindste Maade hæmmede Bindingen.

Men det var om Gotfreds Steddatter vi skulde høre lidt.

Peder Christensen gik paa Daglejerarbejde i Ilskov og var bleven Kæreste med Mariane Ottosen, Gotfred Nielsens Steddatter.

Pejer og Mariane havde aftalt en Dag, da Pejer skulde komme og tale med hendes Forældre om Sagen. Han mødte ogsaa — men Da-

gen gik, og det meste af Aftenen med, og han kunde ikke faa sit Ærinde forrettet. Gotfred begyndte da paa sin lune Maade at tale om Sagen og spurgte blandt andet, om det var ham, der var Kæreste med Mariane, og om han vilde have hende til Kone. Det var Vand paa Pejers Mølle, nu var Samtalen jo kommen til at dreje sig om hans Ærinde, og han udbrød glædestraalende: „Ja, a vild da gjan, ja de æ nær ve, a vild gjan!“

Saa blev Brylluppet aftalt og holdt, og de levede lykkeligt sammen i mange Aar, boede først i Ilskov og senere i Herning, hvor han ernærede sig og Familie som Murarbejdsmand.

Mariane var ualmindelig stærk af Natur (med hende fik Pejer Tilnavnet Stærk), men Hjertet har nok ikke været saa stærk som Legemet, hun døde i Bedøvelse under en Operation.

Pejer blev senere gift med en Søster til Gotfred Nielsen og døde for nogle Aar siden paa „De gamle Hjem“ i Herning.

Pæ Stærk og Mariane Stærk var i sin Tid et kendt Par i Herning.

Ved Registreringen af Boet efter Ot Ilskov i 1872 skal her lige nævnes det Tal og den Pris Besætningen af Dyr i Gaarden er sat til:

40 Stkr. Faar a 4 Rdl. 160 Rigsdaler (1 Rigsdaler er 2 Kr.). 20

Lam a 1 Rdl. 3 Mk. 15 Rdl. 1 sort-hjelmet Ko, ca. 10 Aar, 30 Rdl. 1 sortstjernet do., ca. 8 Aar, 30 Rdl. 1 sortstjernet do., ca. 5 Aar, 40 Rdl. 1 sortbroget do., ca. 5 Aar, 45 Rdl. En ryget do., ca. 12 Aar, 30 Rdl. 1 sortbroget do., ca. 7 Aar, 30 Rdl. 1 sortbroget Kalv, $\frac{1}{2}$ Aar, 10 Rdl. 1 sortbroget do., spæd, 6 Rdl. 1 sortbroget Kvie, 2 Aar, med Kalv, 40 Rdl. 1 sortbroget do., 1 Aar, 18 Rdl. 1 lille sortbroget do., 1 Aar, 10 Rdl. 1 sorthjelmet do., 1 Aar, 10 Rdl. 1 hvid sorthalset do. 14 Rdl. 1 So med 7 Grise, 14 Dage gl. — Soen 20 Rdl., Grisene a 3 Rdl. 21 Rdl. 1 ung So 18 Rdl. 1 blankbrun Hoppe 150 Rdl. 1 blankbrun do. 150 Rdl.

Mærkelig nok er der ved den Tid ingen Stude i Gaarden, men senere hen ses, at denne drives med 1 Spænd Heste og 2 Spænd Stude.

15 Aar senere siger Kreditfor- enings-Repræsentanten:

Dette Pant gaar stadig fremad i Driften, og Ejeren har siden Taksation anlagt en smuk og større Have, som er godt tilplantet og i frodig Grøde. Besætningen er nu 2 Heste, 2 Føl, 6 Køer, 4 Kørestude, 2 Kvier, 4 Ungkvæg, 20 Faar og 6 Svin. Pantet fortrinligt.

Vildbjerg Mølle, 14. Juni 1887.

Niels Mouritsen.

Gaarden er godt opbygget og har en stor Besætning. Nuv. Ejer

er Jens Ørregaard, opnævnt efter Morfaderen, Sognefogden i Ørregaard. Jens Ørregaard er bl. a. Medlem af Ilskov Sogneraad, i Svinenævnet, Formand for Ilskov Andelsmejeri. Han skriver en nydelig Haand og er et Jern til at tumle med Tal.

Hans udmærkede Hustru er en Datter af Niels Hagelskjær. Hun siger:

„Naar der er sagt, at „De Ilskov Folk er prægtige Mennesker“, saa synes jeg, at det især passer paa den forrige Generation: Ane og Gotfred Nielsen, Kirsten Marie og Martinus Jensen, Karen og Niels Hagelskjær. De tre Par var meget dygtige Folk, om dem kan med Sandhed siges, at hele deres Liv var præget af Flid, Nøjsomhed og Guds frygt. Deres Gaarde fik de drevet meget frem, og ved Siden af fulgte de godt med i det offentlige Liv. — Alle tre var de skiftevis Formand for Sunds Sogneraad og ligesaa for Sunds Mejeri, og meget andet var de med til at sætte igennem: Sunds Mejeri, Ilskov Kirke og Skoleforholdenes Ordning. Men især gjorde de et stort Arbejde for Banen Herning—Viborg. Der blev ingen Steder sparet paa Arbejde, hverken hjemme eller ude, og derfor nævner vi Konerne, for de tog sig af Arbejdet hjemme, naar Manden var ude, saa intet blev forsømt. Der blev ogsaa Tid til at give deres Børn en god

Opdragelse, og trods meget Arbejde levedes et skønt Familieliv i Hjemmene. De levede som et smukt Eksempel til Efterfølgelse. Var sikre Gæster i Kirken hver Søndag, og det kendtes, at de havde Guds Velsignelse over deres Liv og Virke. — Deres Virksomhed er nu endt, men paa deres Børn, der nu bor rundt om her paa Egnen, kan man sikkert spore den gode Opdragelse, da det kan siges om dem alle, at de er dygtige og arbejdsomme“.

I L. Boths Beskrivelse af Danmark staar der: Ildskov var for dum en Hovedgaard, der havde vidtstrakte Jernsmelterier paa den Tid, da det kunde betale sig at tilvirke Jern af Myremalm. Det fortælles, at det skal være disse Smelterier, Egnen har at takke for, at den er bleven skovløs, idet Veddet blev brugt til at smelte Jernet ved. Det paastaas ogsaa, at Gaarden af Almuen har faaet det lignende Navn Ildskov for at betegne, at den Smelteild fortærede Skovene. Og i Frederik den Andens Tid svarede Gaarden endnu Jern i Afgift.

I Egnen heromkring har vi endnu Navne som Malmkjær, Malmhæk, Malmveje.

Om Røvere.

I disse øde Egne var det godt for Røvere at skjule sig i gamle Dage. Paa Lindebjerg og flere andre Ste-

der har man da ogsaa kunnet paa-
vise Røverstuer.

I Litteraturen er der ikke lidet
om Røvere paa denne Egn. Blicher
har flere Historier, Thyregod lige-
saa, bl. a. „Røverne ved Munklin-
de“ og „Bortførelsen“. Men her
holder vi os kun til Sagnene om
Ilskov-Røverne.

Røverne i Ildsgaard.

En hellig Juleaften kom der til
Ildsgaard i Sunds Sogn tolv unge
Karle og spurgte, om de kunde faa
Natteherberge. De saa onde og
truende ud, man kunde godt tænke
alle Haande om en saadan Fløk
mandstærke Karle, for Gaarden
laa meget ensomt, og i gamle Da-
ge var den ikke saa sjældent ble-
ven hjemløst af Røvere. Manden
blev da mistænksom og vilde helst
have sagt dem Nej, men turde næ-
sten ikke.

I denne sin Raadvildhed vilde
han gerne have talt ene med sin
Kone, men kunde ikke faa Lejlig-
hed dertil; for dersom Gæsterne
havde ondt i Sinde, maatte man
være yderst forsigtig med at skaffe
dem fra Halsen. Men Konen, der
var højfrugtsommelig, forstod godt
sin Mands Miner og Hentydninger,
og da han bad dem at more sig det
bedste, de kunde, ved hans Sel-
skab, medens hans Kone gik hen
for at rede Sengene til dem, satte
hun sig i Stedet for i al Stilhed paa
en Hest, som hun havde bundet

Sokker om Fødderne paa, og red
til Hald, den nærmeste Gaard, efter
Hjælp. Den fik hun ogsaa, og de
var saa heldige at fange alle Kar-
lene. Men det var dog ikke almin-
delige Røvere. De havde nemlig
hørt, at naar man drak Hjerteblo-
det af tre frugtsommelige Koners
Fostre, skulde man kunne flyve.

Nu stod al deres Hu dertil, og
for at opnaa den Færdighed havde
de allerede dræbt to frugtsomme-
lige Kvinder og udset Ildskovs-
mandens Kone til den tredie, for at
hendes Fosters Blod skulde give
dem den mærkelige Egenskab.

Forresten fortælles der, at den
ene af dem, da han blev greben,
var kommen saa vidt, at han kun-
de flagre. Da man spurgte dem ud,
om de havde flere i Ledtog med
sig, samt om, hvor deres Forældre
vare, tav de alle haardnakket og
blev derefter dræbte.

Men fire Aar efter kom der til
samme Gaard, ogsaa om den hel-
lige Juleaften, en gammel Mand
og Kone og bad indstændigt om
Nattely, da det var for sildigt for
dem at naa videre. Denne Gang
anede Folkene ingen Uraad og
tillod dem at blive. Den Nat fore-
faldt der da heller intet mærkeligt.
Om Morgenen vilde Manden i
Gaarden til Kirke, og den frem-
mede Mand lod til at ville gerne
med. Men Kællingen blev derhjem-
me hos Konen i Huset, som var
højfrugtsommelig ligesom den an-

den Jul og derfor ikke turde vove at gaa den lange Kirkevej. Hun mærkede snart, hvad den gamle førte i Skjoldet, for hun spurgte hende om, hvor de havde deres Penge. Konen svarede, at de ingen Penge havde, det slog lige til for dem til Udgifterne, men der var ingen Raad til at lægge op. Dog vilde Kællingen ikke tro hende og tvang hende omsider til at paa-vise en stor Klædekiste, hvori de foregivne Penge skulde gemmes i en Lerpotte, som stod i det ene Hjørne. Nu skulde Konen da ogsaa tvinges til at tage denne frem, men hun undskyldte sig med, at hun var frugtsommelig og altsaa ikke kunde taale at bukke sig saa meget. Det fandt Kællingen rime- ligt og bukkede sig selv ned med Hoved og Overkrop i den oplukke- de Kiste. Men Konen var straks tilrede, skød hende helt derned og smækkede Laaget til, samt laasede Kisten, saa den anden dernede var godt forvaret. Nu lod hun sin lille fireaarige Søn, det var den eneste hun kunde sende, gaa til Kirken for at sige Faderen, at han skulde stræbe at komme hjem, da de to gamle var Røvere, og fortælle ham, at hun havde faaet Kvinden lukket ned i den store Kiste. Drengen gik, men mødte paa Vejen den gamle Røver, der havde listet sig ud af Kirken, uden at Manden mærkede det, for at komme hen at faa Gaar- den plyndret ved Kællingens Hjælp,

inden han kom hjem. Drengen var nu saa barnevorn, at han fortalte Røveren, hvordan et Ærinde han skulde forrette til sin Fader. Rø- veren kendte ham jo nok, og saa havde han da nok givet sig saa meget i Snak med ham, at han havde faaet spurgt ud om, hvor han skulde hen.

Nok er det, han siger: Nu skal jeg følge hjem med dig, min Dreng, og hjælpe din Moder, saa behøver du ikke at gaa længere. Saa fulgte den lille med. Men Moderen derhjemme havde af For- sigtighed laaset alle Døre, og da hun saa Røveren komme med Sø- nen, fik hun fat i en stor Buløkse, for nu vidste hun, at der ikke fore- stod hende noget godt. Røveren vilde ind, men det var ham ikke muligt, da Konen iagttog alle hans Bevægelser og var færdig til at tage imod ham, ihvor han viste sig. Da huggede Umennesket Drengens Hænder af og klappede med dem paa Vinduerne, idet han gjorde Regning paa, at Moderen vilde be- svime ved det skrækkelige Syn. Men hun holdt sig mandhaftigt, ihvor meget det gøs i hende. Nu huggede han Drengens Hoved af og puttede det ind ad Hønsehullet, derefter hans Fødder, men lige lidt opnaaede han sin Hensigt, om end- skønt hun tit var ligeved at segne om. Endelig krøb han op paa Hu- set og lod sig falde ned i Skorste- nen og krøb ind i en Pottækakkel-

ovn, men da han saa brød igennem den, kløvede hun hans Hoved med Øksen.

Endelig kom Manden hjem. Det kan nok være, han blev overrasket baade af Glæde og af Sorg; han vidste jo ikke det mindste af, hvad der var foregaaet. Kællingen fik han trukket frem, og nu bekendte hun, at de var de tolv Røveres Forældre, som var komne for at hævne deres Død ved at tage, hvad godt der var. Der blev digtet en Vise om disse Røvere med følgende Omkvæd: De Røvere ligge for Norden under Skoven.

En anden beretter, at da Manden holdt Røverne med Snak, mens Konen var borte, sagde en af dem:

„Tiden gor,
o vi for et gjor“.

Røverens Kæreste.

Det hændte en Gang i Ildsgaard, Sunds Sogn, at der tit kom en Karl dertil og snakkede godt med en Pige, som tjente der, og Folk kunde nok forstaa paa det, at det var godt imellem dem. Saa en Dag siger han til hende om at følge sig et Stykke paa Vej hjemad saa langt, at hun kunde se hans Faders Gaard, der laa i en stor Dal, sagde han. Hun fulgte ogsaa med ham et langt Stykke ud i Heden. Om sider tager han Bladet fra Munden og fortæller hende, at han var en Røver, og nu vilde han tage hende med til hans Røverkule, som hun

aldrig skulde komme levende fra, sagde han. Saa beder hun ham lige vende sig om et Øjeblik, hun skulde til noget, som hun skammede sig over at lade ham se paa, men da han havde vendt sig, løste hun i en Fart sit ene Hosebaand af og sprang saa til, fik det om Halsen paa ham og kvalte ham.

De tre Kvindfolk.

Til den samme Gaard, som ovenfor nævnt (altsaa Ildskov), kom en Aften en Bissekræmmer og vilde gerne blive der om Natten. Manden var tagen til Marked, hvorfor Konen var noget betænkelig ved at lade ham blive, men hun var god af sig, og Karlen saa ærlig ud, saa hun lod ham slaa sig til Ro og anviste ham et lille Kammer at sove i, hvorpaa han gik til Sengs. Men da den her Kræmmer tog Krammet af sig, lagde Konen Mærke til, at han havde Pistoler ved sig; des Aarsag ytrede hun, at han var vel en Røver, siden han var saaledes bevæbnet. „Nej, jeg er saamænd ej“, sagde han, „men Vejene ere, som I ved, usikre, og jeg har Kram for mange Penge, saa det kunde nok betale sig at udplyndre mig; derfor er det ikke af Vejen, at jeg har et Par Pistoler at forsvare mig med i Nødsfald“.

Længere hen paa Aftenen kom der flere fremmede, og det var tre Kvindfolk, der straks spurgte om Penge, saa man kunde da ikke ta-

Konrad Understrup

ge fejl af deres Besøg. Nu blev Konen vis paa, at Bissekræmmeren dog stod i Ledtog med Røverne, og troede, at alt Haab var ude. Da gik hun ind i Kammeret, hvor han sov, vækkede ham og sagde, at hun vidste nu, han havde løjet for hende, han var selv en Røver, ligesom de tre derude i Stuen, og han kunde ligesaa godt have skudt hende straks, han kom, da hun skulde nu miste Livet alligevel. Men Karlen stod op af Sengen og sagde: „Nu skal du dog faa at se, at jeg er ingen Røver“. Dermed tog han sine Pistoler, gik hen i Stuedøren og skød dem alle tre ihjel paa Stedet. Bissekræmmeren blev saaledes en uventet Redningsmand for Konen. Ved Undersøgelsen af Ligene genkendte hun de tre nærmeste Nabomænd, der altsaa vilde have benyttet sig af hendes Mands Fraværelse til at udplyndre Gaarden og maaske gøre mere, for der fandtes en lang Kniv hos hver af dem, men der kom rigtig nok en slem Streg i Regningen for dem.

Røverkisten.

Den Kiste, som Røverkonden blev laast inde i, stod i Ildsgaard til 1915. Det var en stor Egekiste, over 3 Alen lang, og saa høj, at man ikke saadan kunde sætte sig op paa den. Laaget var lidt buet. I den ene Ende var en Læddike, som var almindelig i den Slags Kister. Laas og Nøgle var kraftige

Ting af Smedejern. Kisten havde haft sin Plads baade paa Loftet og i Øverstestuen, hvor der var Stænger for Vinduerne i det gl. Stuehus.

Kisten var i Tidens Løb brugt til forskelligt. Det var nok i 1915, at den gl. Lade blev nedtaget, og af nogle af de gode Egestolper lod Karen Hagelskjær lave en smuk Buffet, og af Røverkisten blev der lavet et Bord, dog ikke saa langt som Kisten, saa der blev savet af Plankerne. Bordet er bødte somme Steder, hvor der har været et mindre godt Sted i Træet. Karen viste mig saaledes det Sted, hvor Laasen havde siddet, men kun hvem, der kender det, kan se, at der er bødte Steder. „Havde jeg endda haft Nøglen til Kisten“, har jeg hørt Karen sige flere Gange, den havde hun jo ofte drejet om. Men Snedkeren i Bording, som skilte Kisten ad, har jo nok beholdt Laas og Nøgle, mener Karen, men Thorvald Hagelskjær siger, at Laasen i alt Fald laa og kyltes i Gaarden i længere Tid.

Bordet og Buffeten staar hos Enkefru Karen Hagelskjær, som bor hos en Søn, der er Tricotagefabrikant i Ikast.

Ilskov Sogn.

I 1929 udskiltes Ilskov fra Sunds og blev en selvstændig Kommune, der altsaa i Aar den 1. April fyldte 6 Aar.

Sunds Sogns Historie

I 1906, da der i Ilskov byggedes Jernbanestation, var her saa godt som ingen Bebyggelse. Nu bor en Trediedel af Sognets Beboere i Stationsbyen, hvor der er Mølle, Brugsforening, Missionshus, Forsamlingshus og alle Slags Forretninger. Den anden Trediedel bor paa Skophus Mark. Og den sidste Trediedel omkring det gamle Ilskov. Kirken blev bygget 1898 i romansk Stil af røde Mursten med aaben Tagkonstruktion, som er godt nok om Sommeren, men om Vinteren gaar Varmen op under Taget, saa man maatte oplægge Bjælkeloft.

Kirken ligger godt i Læ, men det var bedre, om den havde ligget frit og kunde ses i Landskabet, men det kan der vel være delte Meninger om. Nu var det jo bedst, at den laa ved Stationsbyen, men da Kirken byggedes, var der vel ingen, der havde Mening om, hvor Stationen skulde komme til at ligge. Forresten skulde der jo tages Hensyn til hele Kirkedistriktet, som strækker sig langt ind i Bording Sogn.

Den 7-armede Lysestage i Kirken er skænket af Pastor Noach.

Fru Lærer Mandø har skænket Alterdugen.

Døbekanden er skænket af Karen Hagelskjær.

Paa Kirkegaarden stikker Lyn-gen flere Steder Hovedet frem, en Gang var den jo Eneherr her; der

er intet at sige til, at den ikke uden videre opgiver Kampen for Tilværelsen.

Vi læser Indskriften paa nogle Mindestene:

Mette Elisabeth Nielsen, f. Laur-sen, f. i Torning 30. Oktbr. 1867, død i Brunbjerg 9. Maj 1925. El-sket og savnet. Herunder ses et tiltalende Billede af den afdøde.

Jens Laursen, f. 23. Aug 1888, død 31. Oktbr. 1917 i Munklinde. Elsket og savnet. Ovenover Ind-skriften et Portræt af afdøde. Smuk Mindesten.

Saadanne Portrætter paa den Maade som af de afdøde her min-des jeg ikke at have set før; men man maa jo sige, at det hjælper svært til levende at mindes den bortgangne for hvem, der kendte ham eller hende.

Jens Sørensen, f. i Agerskov 1. Juni 1829, død samst. 10. April 1918, og Dorthe Katrine, f. i Ka-rup 20. Aug. 1933, død i Agerskov 22. April 1914. Farvel kære For-ældre.

Det er Th. Sørensens Forældre. Th. S. vil være mange bekendt fra hans Artikler her i Bladet.

Gravpladsen, hvor Jens Frede-riksen og Sønnen Niels Hagels-kjær hviler, er særlig fin holdt.

Den største By i Sunds er dog Sunds Stationsby med ca. 500 Indbyggere. Her er Kirke og ny Præstegaard, Andelsmejeri, For-samlingshus og Missionshuset

Konrad Understrup

„Elim“, som opførtes 1893 henne
ven Søen i Nærheden af Kirken.
1820 blev der bygget et nyt „Elim“
midt i Byen. Her er mange Forret-
ninger.

Afskrift af Indberetning til Biskop Bloch.

Underdanig Besvaring paa
Deres højædle Højærværdighed
Hr. Biskop Bloch i Ribe hans
gjorte Requisition udi høje Circu-
lair Skrivelse til Hammerum Her-
reds Præster den 12. November
1765, mig tilhænde kommen d. 20.
December næsteften 1ste Post, re-
quirerer Efterretning om Præster-
ne til Sunds Sogn saavel før som
siden Reformationen. I underdanig
Følge herved meddeles Copie af
en gl. dog endnu læselig inscrip-
tion i Sunds Kirke, som med Pen-
sel er tegnet paa Kirkens med
Kalk hvidtede Væg paa venstre
Side af Indgangen til Choret saa-
ledes:

Præsterne her til Sunds Kirke
fra Anno 1513 til Nu:

1. Hr. Mogens til Sunds og Bor-
ding 1513.
2. Hr. Simon Michelsen til Sunds
og Bording 1517.
3. Hr. Oluf Lardzon Præst til
Sunds 1537.
4. Hr. Lauritz Præst til Sunds
1561.
5. Hr. Niels Christensen til Sunds
1584.
6. Hr. Berthel Lauridsen til
Sunds 1610.

7. Hr. Anders Willadsen til
Sunds 1612.

8. Hr. Anders Christensen til
Sunds 1621.

9. Hr. Christen Andersen til
Sunds 1654.

10. Hr. Stephan Olufson Aale
til Sunds 1670

lever saa længe i Himmerig
uden Ende.

Af den Inscription sees, at Bor-
ding Sogn, som nu haver sin egen
Præst, før Reformationen haver væ-
ret Combineret med Sunds Kald,
men er venteligt bleven separeret
derfra udi Hr. Oluf Lardzons Tiid
Anno 1555, da Sognets halve Kon-
getiende ved det kgl. Laasebrev
af 9. Maj 1555 blev henlagt til
Sunds Kald (jfr. H. F. Rørdam:
Danske Kirkelove I., 458).

8 store Marmor-Fliser liggende
over Præsternes jordluckte Begrav-
elsessted midt i Altergulvet alle
af lige Størrelse parvis samlede
tæt og net til hinanden, have saa-
dan Inscription som paa næstføl-
gende Side findes betegnet.

De velærværdige og salige
Mænds Been som rolig hviler om
og under disse Steen og før bar
Præstedragt i dette Tempelsted i
sidste Hundred Aar dog nu med
Muld beklædet dem dette er bered
til deres Æresminde saa vel som
andres fleer som her paa er at fin-
de Thi flyt ey deres Been jeg beder
Læser dig Hold det og i Hæud saa
gjør du christelig.

Sunds Sogns Historie

Sal. Hr. Anders Chrestensen Tjørring Sognepræst til dette Sted og Provst over Hammerum Herred tillsammans 42 Aar fra 1621 til 1663 med sin kiære Hustru sal. Birgitte Knudsdatter.

Sal. Hr. Christen Andersen Sunds var Capellan her til Stedet udi 9 Aar og Sognepræst og Provst over Hammerum Herred 7 Aar indtil 1670. Med sin kiære Hustru sal. Abalone Jacobsdatter Barfoed.

Sal. Hr. Stephan Ollufsen Aale var Sognepræst 53 Aar. Døde 1723 den 16. Aug. i sin Alders 87. Med sin elskelige Hustnue sal. Christiane Sørensdatter.

(Han var først gift med Formandens Enke 1670 20. Novbr. Skifteindvarsling efter hende se Hammerum H.s Tingbog 1688—93 S. 146 af 1693 22. Marts).

Sal. Mademoiselle Chatarina Povelsdatter Fabritia, som døde i Sunds Præstegaard den 20. Januar 1718 i sin Alders 35 Aar.

Sal. Ædel Sørensdatter Svenstrup med sin salig Broder.

Sex Uger endte jeg min trange
Svøbe Dragt,
Her ud i Rechoboth jeg hviil nu fra
al Plage.
Min Broder var ey Lius dog seer i
Liuset Gud
Vor Beene hviiler her indtil der
kommer Bud
at vi skal een og hver i Luften Herren møde

og se vor Frelser som for vore
Synder døde,
opstod og himmelfoer at vi skal og
opstaa
og disse muldne Been skal Engle
Lighed naa.

Bekosted 1723 af Hr. Søren Svenstrup.

Om de paa Tavlen mentionerede 7 første Præster haves aldeles ingen Efterretning, men den 8de Hr. Anders Christensen kaldes paa 3 Flisse med Tilnavn Tjørring af Sognet her udi Hammerum Herred som han var føet udi. Faderens Navn var Christen Andersen, Moderens ubekient, ærlige Bønderfolk som boede i bemeldte Tjørring Bye udi en Gaard som kaldes Broe-gaarden.

Hans Hustru Birgitte Knudsdatter var en Datter af Heridsfogden fra Ginding H. afgangne Seign. Knud Christensen, af bemeldte Ægteskab havde han 1 en Søn Christen, om ham heneden skal mærkes, 2. en Datter Kiersten, som kom i Ægteskab med afgangne Hr. Peder Grimstrup Sognepræst for Nøfling og Sinding Menigheder her i Hammerum Herred og blev anden Gang gift med Successor i samme Kald afg. Hr. Søren Winding.

Denne Hr. Anders Christensen sees at have været Provst for Hammerum Herred. I hans Tiid er den anden halve Part af Sunds Sogns Kongetiende bleven henlagt her til

Konrad Understrup

Kaldet efter den kgl. Benaadning af 18. Juni 1632 imod den sædvanlig aarlig Afgift. Item den halve Gaard i Ildthoff uden Fæste, Ægt og Arbejde. Viider blev endnu i hans Tid den anden halve Gaard i Ildthoved henlagt til Kaldet efter kgl. Benaadning af 16. Maj 1648.

Om denne Hr. Anders Christensen fortælles en artig Historie nemlig en Krøbling blev ved Vinters Tid fra Naboe Lauget ført her til Præstegaarden paa en Bærebare; hvorfra Præsten efter de Tidens Brug skulde befordre ham til næste Bye, efterat Præsten nu hafde forfaret, at Krøblingen nu skulde bæres fra Præsten til Sunds Bye beklagede Præsten sig, at hand ikke kunde see ham transporteret paa anden Maade end hand selv skulle tage ved den ene Ende af Baaren, og derfor siden Sunds Søe var lagt, vilde han skyde Gienvej over Søen til Byen, imidlertid hafde Præsten befalet sin Karl, som tog ved den anden Ende af Baaren, at tage en Øxe med sig, og saaledes slæbte de da af med denne Krøbling, indtil de vare komne vel ud paa Issen, saa satte Præsten Baaren for at hviile sig og sagde til Stackelen ongefær saaledes: Nu er jeg træt og kand ikke bære dig længere, du er dog en Vanfør Stakkel, hvor du føres, derfor kand du nu bekiende for mig saa vil jeg afløse; bad der-

paa sin Karl med Øxen at hugge giennem Issen rundt om Baaren at denne Stackel nu kunde puttes ned og faa en god Ende paa det. Krøblingen imidlertid fick Haanden i Lommen efter sin Kniv og skar der med Strikkerne over som hand hafde opbunden sine Been med, sprang saa i en Hast af Baaren og løb frisk og rask til den anden Siide over Søen ad Sunds bye til Baaren, som hand loed staae, tog Præstens Karl hjem med sig, og Præsten loed den til en Amindelse ophænge i sin Forstue hvor samme skal have hængt i mange Aar. Men findes nu ikke mere.

9de Hr. Christen Andersen kaldes paa 4 Flisse med Tilnavn Sunds fordi han var føed her i Sunds Præstegaard. Udi de 9 Aar hand var sin Faders Hr. Anders Christensens Kapellan her i Kaldet boede hand i Ildsgaard og besad dend heele Ildsgaard efter kongl. Benaadninger af 18. Juni 1632 og 16. Maj i 1648 (hvorledes dette Beneficium er bleven i efterfølgende Tiider Sunds Præstekald fravendt, maae Lundenis Stamhuus Ejere bæst viide, som nu i mange Aar siden have brugt og endnu bruge denne heele Ildsgaard uden at give Præsterne allermindeste Kiendelse derimod, enten for Stedsmaal, Egt eller Arbejde som dog saa beviislig findes at være henlagt til Sunds Kald. Det blive vel mere at ønske end at haabe, at

Sunds Sogns Historie

Stiftets høje Øvrighed ville befale Lundenæs Stamhuus for den nem at møde og fremvise Adkomst paa det saa betydelig en Ejendom kunde blive deelt Kaldet enten til eller fra med rette).

Men efter Faderens Død flyttede han her til Sunds Præstegaard. Hans Hustru var Apollonia Jacobsdatter Barfoed, Herredsfoged over Hammerum Herred afgangne Signr. Jacob Barfoed hans Datter, af samme Ægteskab havde hand, 1 Søn Anders som blev Studiosus og kom siden til Norge og blev Inspektør ved Bergeværket

nok 1 Søn Peder som og kom til Norge og blev dansk Skolemester.

Bemældte Hr. Christen Andersen har bekostet den nu i Kirken værende Prædikestoel som sees af inscriptionen paa samme. Døde paa Reise til Aalborg udi Binderup Bye udi Viborg Stift og blev efter sin Død ført til Sunds Kirke og der nedsat i Præsternes Begravelsessted. Hans Enke fik Succesoren her i Kaldet.

10 Hr. Stephan Olufsen Aale en Præstesøn fra AalePræstegaard udi Vrads Herred Aarhus Stift (Søn af Oluf Rasmussen Samsing) udenTviil voceret af Statholder Hr. Greve Friderich von Allefeldt siden han i Mogens Rosenkrantzis Patrocinis dateret Landsting d. 9. Februarii 1670 nævnes Grev Allefeldz Præst. Udi Kirkens gamle

Ministerialbog findes med bemeldte Hr. Stephens egen Haand skreven saaledes Anno 1670 d. 2. Oktbr. skriftede og messede jeg først i Sunds Kirke.

Hans første Hustrue var hans Formands Enke navnlig Apollonia Jacobsdatter Barfoed Udi samme sit Ægteskab avlet:

1 Søn Stephan efter Ministerialbogens Formældende saaledes Anno 1675 18. Aug. forløste den naadige Gud min kiære Hustrue og vor Ægteskab med en dejlig ung Søn velsignet Skaberen være Ære og Lov Anden Dag ved 9 Slætt inddøbte jeg selv hannem kaldet Stephan, utinam sit coronatus Stephanus corona justitiæ 1712 d. 20. Julii min Søn Stephan StephansenSunds examineret af Nobilissimo Aarhusii Episcopo d. 22. Julii ordineret til hæderlige Hr. Johan Eggers Capellan til Hvirring, Hornborg og Tambdrup. Denne Hr. Stephen Stephensen døde Capellan i bemeldte Sted. Af bemelte Egteskab havde Hr. Stephan Olufsen nogle flere Børn Men sees af Ministerialbogen at være døde udi deres unge Aar.

Om denne hans første Hustrues Død mældes udi Ministerialbogen saaledes: Anno 1693 St. Peders Dag ved 3 Slætt Eftermiddag døde min Hjertens elskelig Hustru Apellone Jacobsdatter og begravet den 2 Martii i sin Alders 55 Aar 15

Konrad Understrup

Uger. Saa at Christine Sørensdatter som mældes paa 5te Fliise at have været Hr. Stephans Hustrue har været hans andet Giftermaal. Hun skal have været født i Skaane og haft det Tilnavn Steendorff, Deres Bryllup stoad paa Barratschou, hvor hun tiende for Fruerpige. Med hende avlede han

1 Datter Elisabeth Sophia som blev gift her i Kaldet med Hr. Søren Svenstrup. Døde her i Sunds Præstegaard 1723 d. 16. Aug.

11te Hr. Søren Christensen Svenstrup blev kaldet 1716 af velbaarne Hr. Krabbe til Strandbyegaard at være Hr. Stephen Olufsen adjungeret og tillige at succedere ham i Kaldet. Hans Fader var Hr. Christen Svenstrup til Nøfling og Sinding Menigheder hans Moder Edel Sørensd. Winding Hr. Søren Windings Datter i bemelte Nøfling Kald.

Udi Aaret 1718 blev Hr. Søren Svenstrup gift med Hr. Stephan Olufsens Datter Mad.selle Elisabeth Sophie, med hende avlede hand 9 Børn, hvoraf de 4 endnu ere i Live og tiener alle for deres Brød undtagen 1 Datter Edel, som for nogle Aar siden blev gift med Mølleren i GreisMølle navnlig Rasmus Krarup.

Bemelte Hr. Søren Svenstrup loed Fliiserne bekoste over Præsternes Begravelsessted, som sees af Inscriptionen. Hand Tiid efter anden af nye opbyggede alle Præ-

stegaardens endnu paastaende Huuse og satte over Døren til Ildsted-Ruden følgende Inscription:

S. C. Svenstrup

A. M.DCCXXIV.

Gud skee Ære, Herren Lou som mig hjalp af deris Skou Elfte Præst mig Herren gav saa jeg priser ham i Graf

E. S. D. Aale

d. XXII Maj.

Bemelte Hr. SørenSvenstrup døde her i Præstegaarden A. 1736 hands Hustrue Elisabeth Sophia døde efter ham udi Aaret 1758 saa at Kaldet paa nærværende Tid haver ingen Enke at pensere til.

12te Hr. Dinijs Hiersing fød d. 20. April 1703 i Østing Præstegaard udi HadsHerred Aarhus Stift af Forældre Mag. Jens Hiersing Sognepræst f. Østing og Falling Menigheder og Anne Dinisdatter Winds, efter at han hafde endt sit Cursum academicum blev hand udi Aaret 1726 Hofmæster for afgangne højædle og velbaarne Hr. Cancellie Raad Peder Thyggesen Lasson til Rødslet hans Børn og udi Aaret 1736 af bemelte Herre kaldet til Sognepræst for Sunds Menighed blev ordineret i Ribe af salig Hr. Biskop Mathias Ancher sen og indsat af Provst Vitus Bering, var Præst her i Kaldet i 20 Aar indtil 1756 da hand af højædle og velbaarne Hr. Cammerherre Friderich Berregaard den

Sunds Sogns Historie

Tiid Envoye Extraordinaire ved Chur Saxiske Hoff blev kaldet til Sognepræst for Ørslevkloster Menighed i Fiends Herred Wiborg Stift udi hvilket Kald hand endnu lever med sin Hustrue Cathrine Lassen sal. Hr. Lauritz Lassen, som var Præst her i Ikast og blev siden forflyttet til Karby i Refs Herred hans Datter, med hende hand i sit Egteskab har avlet 9 Børn, hvoraf de 5 endnu leve og dend ældste Søn Jens Hiersing blev forleden Aar Conrector i Viborg Cathedralskole.

13de Hr. Jacob Scharschou Giesten blev kaldet til Sunds Kald af højædle og velbaarne Hr. Krigsraad Hielmcrone udi Aaret 1756 og udi Aaret 1758 forflyttet til Sneibjerg og Tiøring Menigheder ... i hvilket Kald hand endnu lever ...

14. Hans Adolph Høeg nuværende Sognepræst for Sunds Menighed blev voceret d. 25. April 1758 af velbaarne Hr. Krigsraad Hans Adolph von Hielmcrone til Herningsholm confirmeret af hans kgl. Majst. af 12. Maj næstefter ordineret udi Ribe d. 25. Oct. 1758 af højsalig Hr. Biskop Hans Adolph Brorson indsat Alle Helgens Dag næstefter af Provsten Hr. Vitus Bering.

Føed 1726 d. 17. Maj af ægte Forældre. Faderen var afgangne Herredsfoged over Middelsom og Sønnerliung Herreder Peter Høeg, som udi Aaret 1752 døde paa sin

Ejendeelsgaard Leesøegaard udi Medelsom Herred Viborg Stift beliggende. Moderen var afgangne Seignr. Jens Lassen, som boede paa Helstrupgaard udi Helstrup Sogn hans Datter Anne Cathrine Lassen, som døde udi Aaret 1736 og efterlod 3 Sønner af dette sit Ægteskab nemlig Hr. Jens Lassen Høeg føed 1721 d. 9. Juni. Sognepræst for Hammel Sal og Wolbye Menigheder udi Gjern Herred Aarhus Stift, Hr. Marcus Høeg føed 1723 4. Januar, Sognepræst f. Hiermind Lee og Hiorthede Menigheder udi Medelsom Herred Viborg Stift og Hans Adolph Høeg her i Sunds Kald som Anno 1759 8. Septbr. kom i Egteskab med Mademoiselle Christine Sophie Lihme salig Hr. Otto Christian Lihme hans Datter, som var Provst over Giern Herred og Sognepræst f. Hammel Sal og Voldby Menigheder, samme vores Egteskab har Gud velsignet med 4 Børn, hvoraf de 2 ere døde de 2 endnu leve nemlig en Søn Otto Peter føed 1762 19. Oktbr. og en Datter Edel Cathrine føed 1764 24. Juli.

Mit Leineds Beskrivelse er kortelig saaledes efterat jeg haføe udstaaet mine Examina ved Academiet, forblev jeg hjemme i min salig Faders Hus indtil udi Aaret 1752 da hans højædle Højjærværdighed Hr. Anders Wøldike Biskop over Viborg Stift antoeg mig til sin Amanuensis, udi huilken sta-

tion jeg forblev, indtil jeg som melt udi Aaret 1758 blev voceret her til Sunds Kald hvor jeg, saa længe det dend allerhøjeste behager endnu lever.

2. Post requirerer Kirkens Navn efter hvem?

Kirken fører ej Navn efter nogen Helgen i Almanaken men nævnes efter Sognet Sunds Kirke. Ligger strax hos Præstegaarden, mit inde udi Præstegaardens Ejendom og ligesom udi Hiertet eller Midten af Sognet ongefær $\frac{1}{4}$ Mil fra Sunds Bye.

Kirkens Alder? Herom har mand ingen Efterretning.

Udvortes Skikkelse? Baade liden og kuldet uden Taarn opmuret af Kampsteen størstedels og holdes i god Stand af Ejeren.

Stoer Kirkens Gavl og Ende vender mod Vesten hvorudi Klocken hænger med Træværk forsynet.

Indgangen til Kirken er paa Stoer Kirkens søndre Siide igiennem et lidet tilbygt Vaabenshus af Bindingsværk.

Lille Kirkens eller Choret's Gavl og Ende vender mod Østen.

Stor Kirkens Længde uden til er 20 Al. Viide uden til 13 Al. 2 Kv. Højde fra Grunden til Tækket 5 Al. $1\frac{1}{2}$ Kv.

Lille Kirkens Længde er 9 Al. 2 Kvarter. Viide 10 Al. Højde 5 Al. $1\frac{1}{2}$ Kv.

Vaabenshusets Længde er 6 Al.

$1\frac{1}{2}$ Kv. Viide 5 Al. $1\frac{1}{2}$ Kv. Højde fra Grunden til Tækket 2 Al. 2 Kv.

Store Kirkens Tække paa nordre Side er med Tagsten paa søndre Side ligger Blye over den halve Deel og Tagsten over den anden halve Deel.

Lille Kirkens Tække bestaar af Blye over alt baade paa den nordre og søndre Side. Den haver et Vindue paa søndre og et paa nordre Side. Denne endskønt liden Kirke kand dog magelig rumme sin Menighed siden velbaarne Justice Raad Thøger Lasson til Aekier udi Aaret 1744 som daværende Kirkeejer loed Kirken indvendig forsyne med et smukt rummelig Poupeltur eller Pulpito auditorio.

Kirkens Ornamenteer?

Fonten er af Kamp uden nogen Inscription med et ordinaire og slet Messing Døbefad udi og med en hængende Træhimmel over. Kalk og Disk findes meget smuk af Sølv forgyldt indvendig., udvendig med Aarstal 1655 og et dobbelt adelig Vaaben samt nogle Bogstaver paa hver Side af Vaabnet som næsten er udslidt og ukienkelig men synes at være de Bogstaver C. C. E. R. paa den ene Side og M. A. B. R. paa den anden Side af Vaabnet. Der fortælles at en Rantzou af Bredenburg som ejede Kirken fik Lyst til en mindre uforgyldt Kalk som Kirken var givven af Dronning Margrethe, og

Sunds Sogns Historie

gav denne i Steden, som hand loed gjøre meget større end dend forrige.

Prædike Stoelen har sin hængende Himmel uden Anstrygning gjort paa gammel Viis, øverst paa dens 4 Sider findes denne Inscription:

Sunds Kirke
gaf HCAS
og AJDB
Denne
Prædike
Stoel
Den IXX
Mai 1664

Alter Tavlen er just icke saa ziirlig, som ellers sterck og god nok til sit Brug. Malningen forestiller vor Frelsers sidste Paaskeholdelse med sine Disciple. Neden under sees Herrens Bøn tegnet med forgyldte Bogstaver. Nederst paa den ene af Alterets Piller er udhuggen dette Aarstall og Bogstaver 1611 P. V. Alter-Klædet er af Hørgarns Dreyl. Messeskiorten er af Kramlærret. Messesaglen er af rød Plydss, stafferet med ægte Sølv Gallauner med et Christi Kors af bredere dito paa Ryggen.

1 Pr. gamle Malm Lysestager uden Inscription.

1 Alter Bog.

1 Tavlepung af rød Plyds.

1 Klokke efter Kirkens Størrel-

se af god Resonantz med nogen Munkeskriift som moxen er ukendelig.

Skriftestolen uden Inscription.

Det nordre Vindue udi Choret presenterer udi Blye disse bogstaver

H
S O S A

hvorai sluttes, at Hr. Stephan Olufsen Aale har laet dette Vindue bekoste.

Til Kirken ligger et Stk. Eng ved Skinderholm, som af gamle Tiider er lagt dertil fra Hollingholt, men hvem der har gjort denne Donation viides ikke. Paa nærværende Tiid har Kirkens Eyere overladi Præsten samme imod Viin og Brøds Holdelse til Sognets Communicanter. Efter en af gl. Tiid erhvervet Dom af Herningsholms Eier Baron Rindskat Friherre til Freybohm er Herningsholms Eiere berettiget frem for nogen at have den i Fæste. Paa den Tiid var Herningsholm ej Ejer af Kirken, men af Hollingholt, som Engen er given fra. Kirken har ellers ingen Legata.

* * *

Nu værende Kirke Ejer er Generalkrigskommissær Marius von Hielmcrone til Herningsholm, som udi Aaret 1759 fik Kirken af sin Fader Krigsraad Hans Adolf von Hielmcrone, der 1750 havde tilforhandlet sig samme cum jure

Konrad Understrup

patronatus et vocandi af Justitsraad Peder Thygesen Lasson til Rødslet, der udi Aaret 1734 købte den af Anders Holst, Sognepræst til Vivild og Vejlbj Menigheder, som havde arvet den efter sin afd. Fader Just Andersen Holst paa Trøstrup udi Timring Sogn Ulvborg H.

Krabbe til Strandbyegaard maa have ejet Sunds Kirke 1716, da han kaldte Hr. Søren Svenstrup, og at Greve Allefeldt maae have været Kirke Ejer 1670 saasom Hr. Stephan Olufsen udi Mogens Rosenkrantz' Patrocinio dateret Landting d. 9. Februarii 1670 kaldes Grev Allefeldts Præst og at Jus vocandi maa tillige med Kirken være solgt fra Kronen, men naar og til hvem er aldeles ubekendt.

* * *

Gæsteri Penge gives aarlig til Lundenæs Stamhus 2 Mk., men hvorledes Stamhuset dertil er berettiget vides ikke.

Konge Tiendens Hartkorn? Jeg kan ikke forvist mælde, Konge Tiendens Hartkorn, men slutter at Konge-Tienden maa være matriculeret lige med Kirke-Tienden, som da er 10 Tdr. 4 Skp. 3 Fdk. ³⁾/₅ Alb.

Der findes i Stiftskisten et kongelig Laasebrev dateret København Anno 1555 9. Maj hvorudi mældes om Sunds Præstekalds Indkomst og Tillæg saaledes:

Præsten til Sunds Kirke skal have Halvparten af vor og Cronens Tiende af fornævnte Sunds Sogn. Efter den kongelig Benaadning have mine Formænd i Embedet saavel som jeg uden Dispute nydt den halve Sunds Sogns Konge Tiende. Hvad Tiendens anden halve Part er anlangendes, da findes ligesaa i Stifts Kisten højlovlig i Hukommelse 6 4ti Benaadningsbrev af 18. Juni 1632 paa en Del Kalds udi Ribe Stift deres Forbedring (se Rørdam: Danske Kirke Love III, 218 f). Imod denne kongelige Benaadning, hvorefter Præsterne her i Kaldet holde sig berettigede til denne anden Kongetiende. NB. uden Fæste mod sædvanlig Afgift beraabe Lundenæs Stamhus Ejer sig paa et Skøde fra Cronen, som skal være yngre end Præsternes Benaadning, Præsterne derimod formene, at Benaadningens Ælde bør just ansees med og ikke imod dem, da det ville synes ganske absurd ja criminelle tænkt end sige talt at hans Majt skulde have bortskiødet det hand ikke kunde hiemle og saalænge den kongelige Benaadning ikke er kaldet tilbage paastaar Præsterne, at Lundenæs Stamhus ej er berettiget efter deres Skiøde til at disponere over denne halve Tiende anderledes end at de hos Præsterne her i Kaldet kan kræve den sædvanlig aarlig Afgift, som deraf er gangen i Hs. Majestæts

Sunds Sogns Historie

Ejetid uden at kunne obligere Præsterne enten til Fæstetagelse eller Afgifts Forhøjelse.

Sunds Sø kan mulig i gamle Tider være kaldet eller af fremmede Rejsende anset for et Suun og Byens Navn altsaa derfra kand deriveres efter Udtalen Suunds.

Skinderholm ... fordi Stedets tilliggende Eng og Jordsmaal største Del om ej altsammen skal være skindret i gamle Tiider fra de paagrændsende Naboer skinder dvs. Pellio (et Skind).

Kølbeck dvs. Kulbek, da gamle Folk i Sognet ved endnu at sige af, at Sognets Smed har boet her som venteligt kand selv have brændt de Kull, hand smiddede ved

Mølsted dvs. Møllested

Sognets bedste Næring drives ved Hose-Pinden saa vel her som i andre omliggende Sogne. Om dette fordeelagtige Strikkerie i Hammerum Herred og dets Egne har Publicum allerede fuldstændig Efterretning udi Danmarchis og Norges oekonomiske Magazins 3 Bind No. XXIII.

Det Slags Korn her i Sognet fornemmelig avles er Rug, som falder meget reen og goed siden Marken er sandig, sjelden avler Bonden deraf meere end hand behøver til egen Huus-holdning, dernæst Boghveden, som ellers er en vanskelig Sæd, men slaar sjelden Fejl her paa Sognets Marker, af Byg

og Havre avles kun karriglig.

Af Mineralia findes Jern Ertz, som ved Schaathuus fornemmelig er meeget riig paa Jern. Samme Ertz noget udglødet paa Ilden er meget smukkere og mere gluend i sin Farve end Umbra, er brugt her af Skiildere og fundet bedre end Umbra. Materien er her saa riig paa Jern, at saasnart dend lidet er glødet paa Ilden, trækker Magneten dend ganske til sig i lange Taader som fiil spaaner. N. B. Her findes ej en Steen saa stor som en knyttet Næve paa nogen Mands Mark eller Ejendom i det hele Sogn (undtagen hvad Skiellstene kand være anlangende) med mindre den kunde være ført ud af Gaardene formedelst Møgagningen paa Agerne.

Hverken paa Mark eller i Hauge skal mand kunne nogensinde blive et Muldvarp Skud vaer, ja meget mere de fleste Sognets Indfødte kiende ikke disse skadelige Dyr, som jeg mange Gange har mærket, ej heller veed de hvad Rotter er for Dyr.

Til Fiskeri kunde Sunds Sø give Sognet største Opmuntring saasom dens Fiske ere meget vel smagende af den sandige Grund de gaar paa, men Beboernes naturelle er som Kattens efter Ordproget cattus amat piscem, sed aqua intrare recusat, hvorefter ald Fordeelen som kunde have af Søen overlades af Herningsholms

Ejere til nogle faae Personer, disse ved Vaad, Nidgarn og Lyster forsyne smukt deres egne Huusholdninger med skiøne store Gedder, Aborrer og Skaller, som de veed efter Smag at behandle, smaae Fisk af berørte Sorter tar de sig ikke Umage ved, men falholder samme for deres frygtsomme Naboer, der hellere staar rede med Skillingen end de mod Naturen skulde bløde deres Fødder. Og er dette at mærke, at Fiskerne som paa nærværende Tid ikkun bestaar af 3 diverse Huusholdninger alle ere fremmed for Sognet, ikke saaledes at de jo ere bosatte her, men komme hertil fra wiit liggende Egne.

Aaen som tar sit Udspring fra Sunds Søe og løber forbi Sønderaas og Linaa ebetaler rigelig Beboerne i disse 2de Byer Omkostningen paa deres i Aaen slagne Aalegaarde.

Bemærkninger til Pastor Høegs Indberetning.

De 8 store Marmorfliser over Præsterne synes ingen nu at vide noget om. Derimod har man ladet Præsternes Ben urørte.

Stephan Aale har efterladt sig en lille Bog, hvori han har indført en hel Del om Præstegaardens Avl. Om Offer m. m. Er hos Museumsforstander H. P. Hansen.

Den Bjelke med Inskription, som Pastor Søren Svenstrup lod sætte

over Ildstedet, er til endnu; en Tid stod den i det gl. Stuehus, som siden blev Præstegaardens Lade. Saa fik Jeppe Jeppesens Søn i Lindaa Brug for den, og her er den endnu. Skriften kan tildels tydes.

„Gud ske Ære, Herren Lou som mig hjalp af deris Skou“.

Disse Ord har man villet fortolke saaledes, at Træet til Præstegaardens Opbygning skulde være stjaalet. Men dette er sikkert en forkert Opfattelse. Var dette sket, skulde man nok have tiet dermed. Det er snarest at forstaa saaledes, at enten er Pastor Svenstrup blevet antaget for en Skovtyv, og som saadan blevet antastet, eller hans Liv paa en eller anden Maade har været i Fare i Skoven.

En Tavlepung af rødt Plyds har været sat paa Skaft for at række ind i Stolene for at modtage Offer.

Skriftestolen stammede vel sagtens fra den katolske Tid.

Nu mangler det ikke paa Muldvarpeskud i Sognet. Man har ogsaa i mange Aar kendt til Rotter. Nu sidste Efteraar lagde Jeppe Jeppesen tilfældig ude ved sit Bryggers en Fiskeruse, og kort efter var der 9 Rotter i Rusen, som saa maatte lade Livet. For nogle Aar siden, da samme Mand havde Præstegaarden, ødelagde Rotterne Straataget paa østre Hus, saa

der maatte lægges Zinktag op; det var en Bekostning paa 1000 Kr.

Pastor Høeg havde en Søn, Erhard, der var gift og boede i Sunds. De havde en Søn, Jens Ringstrup, som boede i Ringstrup. En Søn af ham var den bekendte Musiker Erhard Jensen, som man mente kunde mere end sit Fader-vor, han kunde saaledes sidde hjemme og malke en anden Mands Ko. Povl Kjærgaard mener, at Grunden var, at han var i Besiddelse af Oldefaderen Pastor Høegs Bøger om den Slags Ting. Erhard kom vistnok til Norge.

De dødes Skrifte.

Der var en Præst i Sunds, som var saa klog, at han kunde gaa ud om Natten paa Kirkegaarden, naar en død var bleven jordet om Dagen, og kalde ham frem, for at han skulde skrifte for ham, og Præsten kunde nok ogsaa hjælpe en saadan lidt til Rette, naar han ikke var kommen i Himmerig, saadan at baade hans Pine blev lindet, og han snarere kom ud af den. Saadan en Nattevandring foretog han jo, naar han havde nogen Mistanke om, at vedkommende ikke havde det godt. Han kaldte da den døde frem og gav ham det Spørgsmaal: Hviler du vel?

Den Præst hed Høeg. En Gang fandtes en Mand død i sit Kohus, idet han var hængt ved Bæslingen og laa med Knæene paa Jorden.

Ham gaar han ogsaa op til og siger til: „Hviler du vel?“, og han hvilte vel, for han havde ikke taget sig selv af Dage, men en anden havde gjort det.

Da Morderen saa døde og blev begravet, gik Præsten op og spurgte ham om det samme; men det Spørgsmaal var paa urette Sted, han blev ham for stærk, og Høeg blev fra den Time saa syg, at han faa Dage efter var død.

Den lamme Præst.

Pastor Høeg i Sunds fik det underlige Tilfælde, at han ikke kunde gaa ene over Kirkegaarden, men alle andre Steder saa godt som en af vi andre. Naar han kom til Kirkestetten begyndte han at ryste paa Benene, og saa maatte to Mænd have ham hver under sin Arm hen til Kirkedøren; naar han kom der, saa kunde han godt gaa. Flere gamle Folk kan endnu mindes at have set den Besynderlighed. Han skal have faaet denne Lamhed paa følgende Maade: En Mand fra Ørre, Lars Krog, havde været i København i Kongens Tjeneste. Der havde han narret en Enke og bildt hende ind, at han vilde have hende, men var saa rejst hjemad med hendes Midler. Da han saa skulde over Storaen, var det en hel Storm. Den Gang var der ingen Bro, som der nu er, men de havde en Baad at sætte over i. De var tre i Baaden, og da

de andre begyndte at frygte for, de skulde gaa und'er, sagde Lars, det skulde gaa dybt, før det kom i hans Støvler. Men det gik alligevel saadan, at Baaden kændrede og Lars druknede, men de andre to kom levende i Land. Efter den Tid saa man hver Aften en gloende Stang komme fra Lars's Hjemstavn, Gaarden Krog, og gaa lige ad København, men saa faldt dens Vej lige gennem Sunds Præstegaard, og der blev tillige anden Urolighed i Gaarden. Nok er det, Folkene blev kede af det her og meldte det til Pastor H. for at faa det til at forsvinde. Præsten gaar da ud en Aften at møde Genfærdet, men han havde glemt at to sig den Morgen, og derfor tvang Gengangeren ham til at gaa tre Gange baglæns om Kirken. Men saa maatte han herved under en stor Sten, der stod ved Kirkestetten, men nu er ved Præstegaardens Port. Han, Præsten, fik det da saadan, at han kunde aldrig siden gaa ene paa Kirkegaarden.

(Lægger man en Lineal paa Kortet fra Krog i Ørre til København, passer det godt nok, at Sunds Præstegaard ligger i Lini-en.)

. Spørgsmaal til en død.

Der fortælles og saaledes:

Der var den Mærkelighed ved Præsten Hr. Høeg i Sunds, at det ikke var ham muligt at gaa ene i det Øjeblik, han kom paa Kirke-

gaarden, han maatte bestandig have en til at tage sig under Armen, og saa rystede Benene paa ham, som om han aldrig kunde støtte det mindste paa dem; men saa snart han kom udenfor Kirkegaardsstætt'en, kunde han gaa lige saa godt som en af vi andre. Folk fortalte, at han skulde have faaet den Svaghed en Gang, han gjorde Spørgsmaal til en død. Der havde nemlig været et stort og blodigt Slagsmaal i Ildsgaard, og en Mand var bleven slaaet ihjel. A kan nu ikke huske, enten det var, da han blev begravet, eller den Gang hans Morder blev det, at Hr. Høeg gik op om Natten, som han næsten altid plejede efter en Begravelse, og kaldte den døde op for at gøre ham Spørgsmaal, men den Gang var Præsten svirende, han vilde gerne have sig en stor Dram, og saa fik han det, som han aldrig forvandt. Hvordan det saa ellers gik, det er der ingen, der ved, for der maatte jo aldrig være Vidner til saadan noget.

Der var en Rude i et Vindue, som vendte ud til Kirkegaarden, og den kunde aldrig være hel; saa snart der blev sat en ny ind, var den grottet næste Morgen. Det stammede vel sagtens fra en Genganger.

Pigerne som Vidner.

Pastor Høeg kunde ogsaa mane. Folkene i Præstegaarden havde meget at fortælle om en Gengan-

ger, der gik og spøjede lige norden for Gaarden. Det hørte Præsten da, og en Aften sagde han til dem, at nu vilde han gaa derud, men de maatte ikke se efter, hvor han gik hen, eller lægge Mærke til, hvad han foretog sig. Det lovede de nok, men nu havde Pigerne deres Kammer i det nordre Hus, og de var grov nysgerrige, saa de kunde ikke bare dem for at kigge ud af Vinduet. Da var allerede Præsten i Lag med Gengangeren og var ved at kommandere med ham, men saa var Pigerne saa uheldige at trykke en Rude ud i deres Ivrigheid efter at komme til at se, og Gengangeren tager da Ordet: „Hvordan kan du tænke at ville faa Magt med mig, da du ikke en Gang kan raade med dine egne Tjenere?“ Præsten var nu nær ved at maatte bukke under, men fik dog Magten og manede Spøgelset ned under en stor Sten vesten for Gaarden. Den Sten har der ingen maattet røre ved, for bliver den væltet om, kommer han igen op.

Den stjaalne Hest.

Pastor Høeg i Sunds var ogsaa klog paa at vise igen. En Gang kom der nogle Folk til ham og sagde, at en af deres Heste var bleven stjaalen om Natten, og nu vilde de da gerne bede ham om et godt Raad, og maaske han kunde sige dem, hvor den var bleven af. Han svarede, at de maatte da

ikke forlange af ham, han skulde være saa klog, Tyven var maaske langt borte, og det var ikke nemt at faa at vide, hvor langt Hesten var kommen hen. Men saa meget vidste han, at dersom det havde været hans Hest, saa vilde han rejse ned til Skjern Bro og lede efter den. Anden Besked fik de ikke, og saa tykte de ikke, de kunde rejse saa lang en Vej uden at faa noget nærmere at vide. De havde næsten opgivet at se Hesten mere, men saa kom der Bud, at der havde holdt en Karl paa en Hest i tre Dage og Nætter nede ved Skjern Bro, og han holdt der endnu. De rejste straks derhen, og det sædende godt nok, at Hesten var deres.

Jomfruen i Kirken.

Pastor Høegs Datter, Trine, havde en Gang forset sig ved Bordets Dækning, idet hun havde lagt en Fiskehale fejl for nogle fornemme Gæster, Præsten havde. Til Straf derfor maatte hun op i Kirken en Nat; hun sad i sin Moders Stol bag Kirkedøren. Præsten gik og spadserede udenfor Kirken for at passe paa, at ingen skulde lukke hende ud. Moderen var saa want for Datteren, og saa fik hun Karlen, Lars Vodde, til at tage et Lagen over sig og gaa op paa Kirkegaarden for at se, om han ikke kunde kyse Præsten og saa faa Pigen ud. Men det blev der intet af. Da Præsten saa den hvide

Konrad Understrup

Skikkelse, raabte han: „Hvem er du?“ men fik intet Svar. Han raabte anden Gang, men det var lige nær. Da han nu raabte tredie Gang, føjede han til, at hvissom han ikke svarede, skulde han mæne ham ned i den sorte Jord. Han blev ligegodt ved at tie. „A tykte, te a var nede til mine Knæ!“ sagde Lars siden, naar han fortalte den Historie til andre. Han blev da saa ræd, at han gav sig til Kende og fortalte, hvorfor han var kommen, samt bad for Jomfruen. Hun kom da og ud, men havde mistet Forstanden, for hun havde set saa meget derinde.

Efter Faderens Død kom hun til at gaa omkring i Sognet som et andet Fattiglem og var paa ét Sted i otte Dage og andre otte paa et andet.

Et andet Sagn om Pastor Høegs Datter siger, at hun blev lukket inde i Kirken sammen med en sort Hund.

Kirken.

Disse Byer i Sunds, som nu er omtalt, har nok omtrent alle ligget her, da Kirken blev bygget, ellers var der jo ikke videre Mening i at bygge Kirke.

Det maa antages, at Kirken er bygget ved Aar 1200. Gellerup Kirke bærer jo Aarstallet 1140. Ved Aar 1325 er Kirken nævnt sammen med 16 andre Kirker i Herredet. Den gamle Kirke, der var

uden Taarn, var opført af raa Kampesten, ligesom Skibet i Tjørning Kirke. Men vi har jo set, at i Sunds Jord er der ingen Sten, saa de maa jo være kørt hertil fra andre Sogne, og det har været et stort Arbejde ad de lange og daarligere Veje. Vognene var jo ogsaa ringe den Gang. Studene maatte velsagtens gøre det meste Arbejde, Hestene har hentet Kalken i Daugbjerg. Hvis man nu tror, at Kirkens Mure af raa Marksten var daarligt opførte, tror man helt fejl, det viste sig ved Nedrivningen, at de snart ikke var til at skille ad, det maatte ske ved Donkraft, og det var særlig Kalkens Skyld, som der blev lagt et umaadeligt Arbejde paa, en Mand havde en hel Dag til at slaa 1 Skæppe Kalk. Da Nordmuren blev væltet, gik den lange Kampestens-Overligger over Døren i 3 Stykker, den letteste og mest spidse Trediedel, var der flere Mand til at læsse paa Vognen. Den staar nu paa Herning Kirkegaard som Minde over Murermeister Laugesen, som for faa Aar siden faldt ned fra en Mejeriskorsten, som han var ved at opføre.

Forresten har Pastor Høeg for godt halvandet Hundrede Aar siden givet en udmærket Beskrivelse af den gamle Kirke, baade Bygningen og Inventaret (se denne). Interessant er det, at der da fandtes en Skriftestol i Kirken,

som jo nok er fra den katolske Tid. En Tavlepung af række ind i Stolene fandtes ogsaa her, som i saa mange andre Kirker. Det er nu 50 Aar siden jeg første Gang var til Kirke i Sunds. Man skulde nok lægge Mærke til det Træstativ tæt ved Kirkedøren, hvori Kirkeklokken hang. Klokken bærer Aarstallet 1459, er altsaa en gammel Svend paa næsten 500 Aar, men endnu har den en god Røst, og det er mange Slægtled, der har hørt efter, hvad den havde at forkynde. Der staar mere paa Klokken end Aarstallet, men det lader det ikke til, at nogen kan tyde. 1897 opførtes den nye Kirke paa den gamle Kirkes Plads (Arkitekt R. Frimodt-Clausen) i romansk Stil af røde Mursten paa Granitsokkel, bestaar af Skib og Kor samt Taarn med Spir. Altertavle fra 1611. Alterbilledet er nu Jesus i Getzemanen. Prædikestol fra 1664 (Aarstallet blev dog savet af for at Prædikestolen kunde passe til Væggen i den ny Kirke). Den smukke Granitdøbefont med Relieffer og et Krucifiks er fra den gamle Kirke, ligesom det gamle Timeglas ved Siden af Prædikestolen.

Kirken er ikke for stor, thi Sundsboerne er flittige Kirkegængere, og en Fornøjelse er det at se saa mange helt unge, som kommer der.

Efter Sunds' Forhold ligger Kirken ret højt, og Kirkegaarden har

et passende Fald fra Kirken til alle Sider, og den er godt holdt, og her er mange smukke Mindestene. Digerne er af Kampesten, men af mindre Dimensioner end ved de fleste andre Kirker. Stenene maatte jo hentes fra andre Sogne. Ingen Kirke i Herredet har saa smuk en Beliggenhed som Sunds her ovenfor Søens Bred. Forleden var jeg til Højmesse her, da vi gik ind ad Kirken, laa der en let Taage over Egnen, saa man knapt lagde Mærke til Søen. Da vi gik ud af Kirken, skinnede Solen i al sin Glans over den stille Sø, et vidunderligt Syn!

Det fejler næppe, at Søens forskellige Ansigter i Tidens Løb har givet Stof til flere Prædikener.

Præster i Sunds.

Som vi har set, blev Hans Adolph Høeg kaldet til Sunds 1758, og var den fjortende Præst i Sognet, man ved noget om. Kirkebogen siger om ham:

„Døde udi Kierke Aaret 1799 Den 14de September S: T. Hr. Høeg Sogne Præsten 73 Aar gammel“.

Han var altsaa Præst i Sunds i over 40 Aar.

Det er en interessant Indberetning, han har sendt til Biskop Bloch om Sunds; den viser bl. a., at han har haft megen historisk Sans. Og Sagnene om ham vidner

Konrad Understrup

om hans store Deltagelse for sine Sognebørn.

Han interesserede sig ogsaa for Lægevidenskaben; paa Herning Museum findes en Lægebog, som har tilhørt ham; den er ikke original, men en Afskrift.

Om de ældste Præster i Sunds, se Pastor Høegs Indberetning.

15. Efter Høeg blev 22. November 1799 kaldet **C o n r a d Z i m m e r** fra Veterslev i Sorø Amt. født 1769. Han var her kun ca. halvandet Aar, idet han 8. Maj 1801 blev kaldet til Veggerby og Bislev. Aalborg Amt, Viborg Stift. Død 27. Juni 1827. Under Veggerby staar der om ham: Som ung var han dygtig, siden efterladen; havde hyppige Stridigheder. Var en god Rytter, vældig Jæger, duelig Snedker og Drejer, driftig Avlsbruger.

16. 19. Juni 1801 **M a g n u s E r n s t B o j e s e n**. Kaldet 22. November 1805 til Simmerbølle. Kom 1810 til Lindelse.

17. 28. Marts 1806 res. Kapellan paa Holmsland, **H a n s B r i n c h**, født i Døstrup 11. December 55. Faderen Joh. Hansen, Gaardejer, siden Borger i Ribe. Moderen Maren Andersdatter, 5 Sønner, 4 Døtre, død 26. Juli 1815.

18. 4. Oktbr. 1815 **N i c o l a u s H e g e l a h r**, som kom fra Skarvild og 1819 flyttede til Gellerup, hvor han 1821 fik Sunds til Anneks, død 23. Februar 1822. Viet

i S. Felding 25. Oktober 75 til Maren Andersdatter Skouby, 2 Sønner og 5 Døtre.

Hegelahr var først Præst i Skarvild 1773—1815. Et Sted siges der om ham, at han var „gammel og fattig, men velmenende og from.“

Poul Kjærgaard, hvis Bedstefader har kendt ham, siger, at Hegelahr var lam, han havde nemlig været Lærer for Kong Frederik d. Sjette, og denne skubbede engang sin Lærer nedad Volden, vel for Spøg, saa han fik denne Skade.

Poul Kjærgaard siger, at han til endte sin Prædiken med de Ord: Gud er en Aand, og han skal tilbedes i Aand og Sandhed. Menigheden er i Sandhed altfor knap ved deres Sognepræst.

Mærkelig nok, at man i den Tid kunde finde paa at lægge det vidtløftige Sunds Sogn til det folkerige Gellerup Sogn.

I ca. 80 Aar, nemlig fra 1822—1898, havde Gellerup og Sunds Præst sammen; Hegelahr er nævnt, de andre skal lige omtales.

C a r l J o h a n M a x i m i l i a n S u c k o w 1822—28, født i Kristiania. Han prædikede godt, men levede ej derefter, blev irettesat for sin ukristelige Vandel af en Bondekone i Østergaard i Lund.

L o r e n t z P e t e r H a n s e n 1828—34.

H a n s P e t e r H ü b e r t z 1834—48. Provst. Var en alvorlig

Sunds Sogns Historie

Mand, men der siges, at han ikke forstod de vakte. Biskop Daugaard i Ribe skriver efter en endt Visitatsrejse: „Det var mig en Glæde at høre Provst Hübertz varme evangeliske Forkyndelse i Gellerup Kirke.“

Jak. Frederik Aagaard 1848—71.

Frederik Thorvald Tesch 1871—77.

Helmer Blom 1877—91. Provt. Lever endnu. En veltalende Mand. Var en udmærket Ordstyrer ved Skolemøder og lignende.

Da han indsattes i Sunds, var der stor Opstandelse i Kirken, hvad mange kan fortælle om.

Kirken var stuvende fuld, ogsaa oppe paa Pulpituret, æ Hemmel. Ved Nordsiden hældede Karlene sig ud, vel for at se Præsten, men herved løsnedes Træværket fra Muren, det var allerede skredet et Kvarter. Dette mærkede Folk ovenpaa ikke, men de nedenunder saa, hvad dette kunde føre til, og gjorde Anskrig. Og nu blev der en svær Panik for at komme ud. En lille Skræder hente fra Frederiks var svært i Klemme, og flere Gange skreg han: A kan it tolet!

Gudstjenesten og Indsættelsen skete nu ude paa Kirkegaarden, men Pulpituret i Nordsiden af Kirken kom ned.

A. Kastrup 1892—1909.

Sunds Sognekald

oprettedes paany som selvstændigt Embede ved kgl. Resolution af 4. November 1898, tidligere var det annekeret til Gellerup.

Den gamle Kirke ombyggedes fuldstændig i 1897 og indviedes d. 12. December 1897. Og en ny Kirke opførtes i Ilskov i Sognets nordøstlige Del; denne Kirke indviedes 18. December 1898. Og den 6. Januar 1899 kaldedes til Sognets Præst cand. theol. Emil Georg Ludvig Valerius, som efter at være ordineret i Ribe Mandag 15. Februar indsattes i sit Embede 1. Søndag i Fasten den 19. Februar 1899 af Provsten for Hammerum Herred, Sognepræst til Herning, P. G. Koch.

Valerius er født 11. Maj 1870 i Usserød, Hørsholm Sogn i Nordsjælland, af Forældre Peter Ludvig Valerius, Maskinmester paa den kgl. militære Klædefabrik, og Sidse Kirstine, f. Pedersen. Tog Studentereksamen fra Birkerød 1889 med første Karakter. Teol. Embedseksamen 1894 med en meget høj Karakter. Den 1. Marts 1899 ægteviedes han i Mathæuskirken i København til Anna Margrethe Henrichsen, f. 21. Spt. 1870.

De nye Præstefolk flyttede ind i den nyopførte Præstebolig, som i 1898 blev bygget lidt Øst for Sunds Sø i Nærheden af den gl. Vandmølle. Mølleren, Laust Thomsen, skænkede Byggegrunden med

Konrad Understrup

Haveplads. Den 3. Juni 1899 synde Provst Koch den nyopførte at Staten bekostede Præstebolig.

Pastor Valerius kom paa flere Maader i Strid med sin Menighed. Første Del af en Klage til Provsten lyder saaledes:

Undertegnede Søren Jensen Sigaard i Sønderaas, Sunds Sogn, fremkommer herved med min Besværing over Sognepræst Valerius i Sunds for den ærede Hr. Provst Nyholm i Vibbjerg: i længere Tid har Pastor V. brugt de mest (et ulæseligt Ord) Udtale mod Indremissionsfolkene fra Prædikestolen og kaldt dem skinhellige, Hyklere, hovmodige Farisæerer, frafaldne, som dem der begyndte i Aanden, men endte i Kødet. Følgen deraf blev, at vi forlod Kirken, men nu ser det næsten ud til, at han ikke kan taale at se os paa offentlige Landeveje osv.

Den 22. April 1901 havde mange Beboere i Sunds sendt Provst Nyholm en Skrivelse, der begynder saaledes:

Undertegnede Beboere med Familier, alle af Sunds Sogn, fremsender herved Begæring om at løse Sognebaand fra Sognepræst Hr. Pastor Valerius til Hr. Pastor Kastrup i Gellerup. Derefter Navnene paa 26 Beboere.

Denne Sognebaandsløsning voldte Valerius mange Kvaler, men den blev opretholdt, saa længe han var i Sunds. Men kort efter at

Pastor Fledelius var bleven Præst i Sunds, meldte alle Sognebaandslødere sig tilbage til Sognepræsten i Sunds ifølge Skrivelse af 19. November 1906.

Pastor Valerius holdt Afskedsprædiken i Sunds og Ilskov Søndag 5. August 1906 og flyttede til Kværndrup paa Fyn, hvorfra han har taget Afsked.

Under 29. September 1906 beskikkedes cand. theol. P e t e r C h r i s t i a n F l e d e l i u s til Sognepræst for Sunds Sogn, ordineredes den 14. November i Herring Kirke af Biskop Koch, Ribe, og indsattes i Embedet 23. Søndag i Trin. den 18. November 1906. Født i Nyborg 6. September 1872 som Søn af Stabssergent J. G. Fledelius og Hustru Margrethe, f. Andersen. Præliminæksamen ved Nyborg Realskole 1890, Kontorist paa Herredskontoret i Nyborg 1890—92, Student 1893, teologisk Kandidat 1899 (laudabilis). Derefter Lærer i Fjerritslev 1899—1903, i Fredericia 1903—04, i Børkop 1904—06. Gift 15. Oktober 1901 med Minna Marie Sofie Müller af Vedsted ved Ribe.

Under 29. December 1910 blev Fledelius beskikket til Sognepræst for Ikast Menighed.

Fru Fledelius er Forfatterinde og har bl. a. i „Hjemliv og Tros liv“ skrevet interessante Artikler om Sunds og Ikast.

Sunds Sogns Historie

Den 10. April 1911 beskikkes cand. teol. **V i l h e l m H e n r i k B u c h** til Sognepræst for Sunds Sogn og blev indsat i Embedet 4. Søndag efter Paaske, den 14. Maj 1911, efter at være ordineret i Ribe 3. Maj 1911 af Biskop Koch.

V. H. Buch er født i København 8. August 1876 som Søn af Kirkebetjent ved Sct. Johannes Kirke, **H. P. H. A. Buch** og Hustru **B. C. H.**, født Hoff. Tog Studentereksamen 1894. Teologisk Embedseksamen 1902, blev derefter ansat som Sekretær i Kristelig Forening for unge Mænd, først ca. 2 Aar i København som Hjælpesekretær, dernæst i godt 3½ Aar i Esbjerg og Omegn og endelig i 1907—11 i Vejle og Omegn. Viet 8. Maj 1908 til **Camilla Christine Madsen**, Kildeby.

Den 1. April 1913 afskedigedes han efter Ansøgning i Naade fra 1. Maj s. A. at regne for at overtage en Stilling som Lærer ved Indre Missions Højskole og Efterskole i Børkop.

Den 23. Oktbr. 1913 beskikkes præsteviet Medhjælper ved Nazarethkirken i København **C a r l F r e d e r i k A u g u s t L u n d A u g u s t s e n** til Sognepræst for Sunds og indsattes den 16. Novbr. 1913.

Han er født den 9. Aug. 1880 i København, Søn af Skræddermester **A. P. Augustsen** og Hustru,

Emma Lund. I Handelslære i 3 Aar i København. 1900 og 1901 paa Rejse i Tyskland. Atter nogle Aar i København ved Handelen. Student 1904. Teologisk Kandidat 1910, og s. A. Præst ved Nazarethkirken. Søndagsskoleforstander og Sekretær i **K. F. U. M.** Som Student Lærer ved Realskole i København. Som Præst tillige Skolebestyrer af Østerbro Realskole. Derefter 1913 Sognepræst til Sunds. Gift 1911 med **Inger Sofie Henriette Jappe**. Under 4. Aug. 1919 udnævnt til residerende Kapellan ved St. Olai Kirke i Helsingør.

Den 29. Maj 1920 beskikkedes cand. teol. **C a r l W u l l f N o a c k** til Sognepræst for Sunds Sogn, og efter at være ordineret i Ribe Domkirke af Biskop Koch d. 9. Juni, indsattes han 2. Søndag i Trin., d. 13. Juni i Embedet af Provst Smidt, Timring.

Født i Ribe d. 21. Nov. 1885. Frekventerede Ribe Katedralskole og demitteredes derfra Sommeren 1903. Filosofikum og Hebraikum 1904. Lærer ved Gammelholm Latin- og Realskole til Aug. 1908. Derefter til April 1911 i Tyskland. Beskæftiget med legemligt Arbejde. Aftjent Værnepligt Sommeren 1911. Lært Landvæsen til Novbr. 1913. Selvstændig Landbruger fra April 1914 til Juni 1920. Teologisk Kandidat Januar 1920.

Forældre: Afdøde Købmand Joh. Peter Noack og Hustru Johan-

Konrad Understrup

ne Metdine, f. Barkentin i Ribe. Gift 1914 med Elisabeth Jørgensen af Grandløse v. Holbæk.

Efter Ansøgning fik han sin Afsked fra 31. Maj 1921 for at overtage Stillingen som Præst for den danske Menighed i Flensborg.

11. September 1921 beskikkedes Anton Sofus Jensen Krogsøe til at være Sognepræst for Sunds Sogn og blev indsat i Embedet 18. Søndag efter Trinitatis (25. Septbr.)

Født i Sdr. Onsild 14. Januar 1883, Søn af Baneformand Søren Jensen og Hustru Kristine, f. Carlsen. Fik Lærereksamen fra Ranum 1904, var Landsbylærer og Realskolelærer, men tog saa Artium 1908; fik samme Aar Navneforandring til Krogsøe og viedes i Sunds Kirke 17. August til Mette, f. Kildsgaard af Linaa i Sunds; blev Lærer ved Nexø Seminarium fra 1908—10 og ved Nr. Nissum Seminarium og Højskole fra 1910—19; Forstander for Højskolen fra 1911 og for Seminariet fra 1914; teologisk Embedseksamen 1920; ordineret 12. September 1920 af Biskop Ostenfeld, præsteviet midlertidig Medhjælper hos Sognepræsten ved Esajaskirken i København indtil Overtagelse af Embedet i Sunds. Udnævnt til Kaldskapellan ved Apostelkirken 18. November 1929. Afskedsprædiken 15. December 1929.

Den 14. Februar 1930 beskikke-

des cand. teol. Arnold Frøkjær-Jensen til Sognepræst for Sunds Menighed i Viborg Stift, ordineredes den 2. Marts 1930 af Biskop Ostenfeld i Solbjerg Kirke paa Frederiksberg og blev indsat i Embedet 1. Søndag i Fasten, den 9. Marts 1930.

Født i Middelfart den 19. Februar 1903, Søn af Trikotagehandler Jens Frøkjær-Jensen og Hustru Dorthea, født Jensen. Præliminæreksamen ved Kolding Realskole 1919. I Toldvæsenets Tjeneste paa Christianshavn i København 1920—22. Studentereksamen fra Døckers Kursus 1924, Hebræicum og Filosofikum 1925. Teologisk Embedseksamen Januar og Juni 1929.

Viet den 18. Marts 1930 i Sct. Johannes Kirken paa Nørrebro til Ellen Margrethe Johanne Iversen, Datter af Malermøster B. I., København.

Endnu kan man høre det gamle Ord: Han spiser Vælling med en Syl ligesom Sunds Præst.

Jeg har ogsaa set det skrevet saaledes: „Kjønt langsomt“, sa han Sunds Præst, han aad Vælling med en Syl.

Da Sunds igen blev et selvstændigt Pastorat, blev der bygget en Præstebolig ved Sunds Vandmølle, det var jo et centralt Sted dengang og ved Vejen ad Ilskov. Mange

Sunds Sogns Historie

mente, at Jernbanen vilde komme den Vej.

Præsterne holdt imidlertid ikke af at bo her, maaske var Huset ogsaa daarligt opført. I hvert Fald fik Pastor Noack det ordnet saaledes, at Præstegaarden skulde flyttes til Sunds, og her ligger den nu godt, nær ved Søen og kun en Agers Længde fra Sunds gamle Præstegaard.

Præsterne har jo nu Bil og kan let komme til Ilskov og alle andre Steder i Pastoratet.

Kirkebøger.

De fleste Kirkebøger i Hammerum Herred har ondt ved at naa tilbage til Aar 1700. Men i Sunds har vi dem fra 1670. Den første Kirkebog er fra 1670—1710, den næste fra 1758—1815. Desværre mangler Kirkebogen ganske fra 1710—58.

Pastor Stephan Olufsen Aale kom til Sunds 1670, og samme Aar begyndte han den da nye Kirkebog, af hvilken vi her tager de første Indførsler:

Til din Ære Gud lad alting skee.

Anno 1670

d. 1. October berettede jeg Jesper Christensen i Torup, den 1. jeg communicerede.

d. 2. October skrifftede og messede jeg først i Sunds Kjerøke.

d. 14. October trolovede jeg Søren Jenssen og Maren Christensdatter i Torup.

a. 20. October Jesper Christensen begravet.

d. 15. November døde et Drengbarn hos Forældrene Jens Smid i Sunds oc hands (Resten ikke udfyldt).

d. 20. November stod min oc min kjere Hustrue Apollone Jacobsdatters Bryllup. Her Esbern Rasmussen Halling i Blegind copulerede os, min k. Broder her Rasmus Olufssøn i Aale predickedede.

d. 27. November døde Jep Jenssøn i Torup begravet d. 1. Septemb. (sic!)

d. 4. Decemb. copulerede jeg Søren Jenssøn oc Maren Christensdatter i Torup.

Eodem die døbte jeg Christen Pederssøns Barn Søren i Linne her i Kircken.

d. 14. Decb. Niels Ildschous Barn Dorethe for Svagthed inddøbt.

d. 28. Decb. Las Christensens Hustru i Skophus forløst.

Finis hujus anni.

Iøvrigt kan af Kirkebogen fremhæves:

1688 d. 27. Julj et locket Quindfolck sc. Kjersten Jensdatter Møllers inddøbt et suagt Barn for, kaldet Hans Jacob, Birgitte Jensdatter holdte Barnet. Testes Thomas Jensen, Christen Erichsen, Niels Grauersen, Maren Knudsdatter torup, Anne Christensdatter Sunds. Udlagde til sin barne fader en Hamborger aff Kjøbenhaffn vid naffn Hans Mengs.

Konrad Understrup

Ellers kun de sædvanlige Forsyndelser mod 6. Bud samt Absolveringer af Kvinder, der havde opprimeret (kvalt) deres Børn ved at ligge paa dem.

Saa tager vi nogle Uddrag af Kirkebøgerne op imod vor Tid.

1850 død 21. Juni: Poul Iversen. Gdmd. Iver Christensens Søn i Kjærgaard, 9 Aar, druknede ved at bade i Sunds Sø.

— død 8. Septbr.: Graves Jensen, Gdmd. i Sønderaas, født i Isen, 55 Aar, hængte sig selv. Begravet uden Jordpaakastelse og øvrige Ceremonier ifølge Herredsfogdens Skrivelse.

1851 død 11. Aug.: Søren Jensen, Bordinggaard, Enkemand og Aftægtsmand i Torup, født i Linaa, 92 Aar.

1852 død 28. Marts: Jacob Winkler. Enkemand og Aftægtsmand i Sønderaas, født i Frederiks Sogn, 77 $\frac{3}{4}$ Aar.

— død 18. Juli: Søren Hansen Smidt, Husmd. i Kjærgaard, født i Sunds, 32 Aar, dræbt af Lynild.

Samme Aar og Dag dræbt af Lynild Søren Sørensen i Kjærgaard, 14 Aar. Begravedes begge samme Dag.

1854 død 5. Septbr.: Niels Nielsen Salholt, Aftægtsmand i Hollingholt, født i Salholt, 85 Aar.

1855 død 8. Marts: Frederik Jensen, Aftægtsmand i Ildsgaard, født samme Sted, 73 Aar.

1856 død 28. Aug. begr. 4 Sept.: Lars Jensen Kongensholm, Gdmd. og Kromand i Sunds Kro, 63 Aar, født i Bundsbæk Mølle, (Faderen, Jens Kongensholm), hængte sig selv. Begravet paa Kirkegaarden med Jordpaakastelse ifølge Herredsfogdens Skrivelse af anden Septbr. 1856.

1862 død 28. Februar: Peder Jensen, Aftægtsmand i Ildsgaard, 88 Aar, født i Gellerup.

— 15. Marts, begr. 22: Søren Christensen, Gdmd. i Sunds, 62 Aar, født i Tvermose, gift, hængt sig selv. (Forfatteren Thyregods Svigerfader, han byttede Gaard med Jens Vestergaard i Sundsby, men dette fortrød han).

1862 død 20. Maj: Karen Laursdatter, Aftægtskone i Skinderholm, 88 Aar.

1863 død 3. April: Maren Sørensdatter, Enke efter Skolelærer Smith i Sunds, 86 Aar.

— død 5. Maj: Graves Pederesen, Aftmd. i Linaa, gift, 82 Aar.

— død 27. Juni: Rasmus Jensen, Tjenestekarl i Sunds

Sunds Sogns Historie

- Præstegaard, født i Gellerup, 26 Aar.
- død 30. Sept.: Else Udesdatter, Almisselem. Peder Nielsens Hustru i Sønderaas, f. sammest. Faderen Ude.
- 1864 død 8. Nov.: Mette Kirstine Christensen, Husmd. Niels Kjærulfs Hustru i Hollingholt, f. i Vildbjerg. Faderen Chresten Poulsen. (Niels Kjærulf var sikkert en Præstesøn fra Ørre).
- I de ældre Kirkebøger ses, at mange Børn dør stadig som Små af forskellige Børnesygdomme.
- 1868 død 22. Marts: Jeppe Christensen, Aftmd. i Kølbæk, f. i Salling, gift, 95 Aar.
- 1869 død 28. Maj: Jacob Clausen, Enkemand og Strømpehandler i Sunds, født i det Slesvigske.
- 1870 død 8. Febr.: Inger Kirstine Jensdatter, Almisselem i Kjærgaard, Enke efter Jens Nielsen, født i Sinding, 90 Aar.
- død 13. Febr.: Ane Kirstine Jensdatter, Aftægtsk. i Sunds, Enke efter Aftgtmd. sammest. Niels Sørensen, f. i Sunds Mølle, 90 Aar.
- død 28. Marts: Peder Larsen, Aftmd. i Hollingholt, f. i Vildbjerg, 85 Aar.
- 1870 død 28. Decbr., begr. 5. Januar 1871: Knud Knudsen, Sognefoged og Grdmd. i Torup, f. sammesteds, 40 Aar, gift. Faderen Knud Knudsen.
- 1871 død 16. Aug.: Poul Sørensen, Husmd. i Hollingholt, f. i Sunds, 39 Aar. Omkommen ved Drukning.
- død 17. Aug.: Thøger Christjan Nielsen, Søn i Sunds Præstegaard, 10 Aar.
- 1872 død 13. Jan.: Niels Merrild Ottosen, Husmand i Kvalsholm, f. i Lonnebjerg i Sinding, 68 Aar.
- 1873 død 23. Juli: Ane Christensdatter, Fattiglem i Hollingholt, f. Gellerup Sogn, Enke, 88 Aar.
- 1874 død 3. Jan.: Kristine Laursdatter, Aftægtskone i Sundsby, f. i Roien, 87 Aar.
- 1874 død 26. Febr.: Jørgen Sørensen, Aftmd. og Enkemand i Sunds By, 83 Aar.
- død 2. Okt.: Peder Pedersen fra Linaa, 22 Aar. Omkom i Herning Sogn ved at en Mergelgrav skød sammen om ham. Begravet paa Sunds Kirkegaard.
- død 6. Dec.: Lars Pedersen, Skrædder, frasepareret Mand, f. i Tjørring, 37 Aar. Funden død paa Sønderaas Mark, norden for Sunds Kirke.
- 1876 død 22. Marts: Ane Katrine Sønderby, f. Jørgensen, Sko-

Konrad Understrup

- lærer Sønderbys Hustru i Sunds Degnebolig, f. i Rind, 49 Aar.
- 2. Nov.: Maren Bertelsen fra Sønderaas, knust i en Tærskemaskine paa Lindbjerggaard i Gellerup.
- 1877 død 1. Jan.: Hans Vilhelm Stendorf, Aftmd. i Hollingholt, f. i GjØrring Sogn, 85 Aar, Stensygdum.
- død 8. Maj: Abelone Johanne Jensen, ugift Fruentimmer i Tvermos, 89 Aar.
- 1881 død 15. Nov.: Thomas Laurssen, Gaardmand, fhv. Møller i Sunds, 61 Aar. Hans Hustru, Maren Johannesdatter Hagelskjær, døde først 13. Sept. 1904 som Aftægtskone i Sunds By, 81 Aar; begravet af A. Kastrup.
- 1888 død 15. April: Karen Jensen, 2 Aar, skoldet ihjel.
- død 3. Nov.: Mariane Bitsch, Plejedatter af Grdmd. Mikkel Knudsen i Torup. Døde ved at et Skab væltede om paa hende.
- 1889 død 13. Nov.: Jens Peter Hansen, Tjenestekarl, 17 Aar, hængte sig.
- 1890 død 15. Juni: Anders Knudsen, 2 Aar, druknede i Møllebækken.
- Degnebolets Grund tæt ved Kirken ca. 1742. Den første Degnebolig opførtes samme Aar; den faldt ned i Degnen Rømers Tid og var 1810 endnu ikke genopført paa Grund af de vanskelige Tider; men samme Aar var Skolehuset paa 4 Fag i god Stand. Den næste Degnebolig opførtes ved Sunds Mølle, hvorfra den i 1856 flyttedes til sin nuværende Plads og blev 1896 ombygget. Længe før Fundatsen af 1742 har der dog været Degne i Sunds hvis Navne og Biografi er følgende:

1) J e n s R a s m u s s e n, 1656—94. Degn her til sin Død, begravet 2. Jan. 1694. 1682 nævnes han som gift. 1640: Degnen er en arm Stakkel og Betler, har ikke 2 Rigsd. i det allerhøjeste til hvert Højtidsoffer og 17 Skp. Rug med Besværlighed aarligt af disse forarmede Sogne, bekommer og aldrig en Skillings Værdi derudover. Han har sit Værelse i et jordløst Hus.

2) C h r i s t e n J e n s e n R y d a h l, 1694—99, født i Marts 1661, begravet 3. Septbr. 1699. Stamfader til en udbredt Degneslægt, se: Lærerne og Samfundet, III. Bd. S. 319. Datteren Johanne absolveret Fastelavnssøndag 1697. Chresten Degns Datter, Ane Marie, døbt 4. Juli 1697.

3) M a d s S t e p h a n s e n, 1699—17... Degn, ugift 1699. 1714: „er meget arm og fattig,

Sunds Sogns Skolevæsen.

Fundats af 20. Jan. 1742. Det første Skolehus byggedes paa

Sunds Sogns Historie

hvis Hustru med 4 smaa Børn, gaar med et spædt Barn i Armen og tigger til de smaa. — Ingen Degnebolig, bor i et jordløst Hus under Herningsholm“. Maa dog betale 3 Mark i Krigsstyr. Børn: 1) Ingeborg, f. 1702, 2) Stephan, f. 1704, 3) Jens, f. 1708.

Der nævnes en Skolemester Niels Skive 1706, men han var nok Huslærer i Præstegaarden.

4) Jens Nielsen Bjerregrav, Degn her, betaler i Kopskat 1743 2 Rigsd. 1749 var hans Indkomst = 15 Rigsd., hvoraf 4 Mk. 8 Sk. betales i Ekstraskat.

5) Andreas Jørgensen Frits, født 1725, Student, var Degn her 1755, fik 1758 „for Skolehold og øvrige Optørsel godt Vidnesbyrd!“ Han var gift med Ingeborg Adler, f. 1726 i Gjellerup, Datter af Degnen der. Degnen A. J. Fritz er begravet 4. Jan. 1795. De havde en Søn: Søren.

6) Jens Peter Rømer, Lærer her til 1807; han er født 1759 og betegnes i 1801 som Degn, Skoleholder og Boelsmand i Sunds. Kaldet til Ørre 1807 af Biskop Middelboe. Død 1. Febr. 1823. Gift med Karen Nielsdatter, f. 1745 og død 18. Marts 1827 i Brændgaard, Ørre. Datteren, Dorthe Marie, blev 28. April 1804 gift med Niels Kjærulf, Præst i Ørre.

7) Hans Fogh Smith, 1807—38, født 1772. Student

1791, kaldet 10. Juli 1807. Det hedder i 1810: „Degneboligen faldt ned i den forrige Degns Tid og endnu ej opført paa Grund af de vanskelige Tider. Degnen bor i et lidet Ejendomssted.“ 1834 boede han i et Boelsted. Død 15. Marts 1838. Gift med Maren Sørensdatter, født 1777 i Lyne, død 1863 i Sunds. De havde 4 Børn.

8) Niels Chr. Jeppesen Damgaard fra 1838—50, f. 1795 i Ølgod. (Søn af Jeppe Hansen Bank). Dim. fra Ranum 1821, i Borris 1822 Hjælpelærer og 1826 Lærer i Vildbjerg, 24. April 1838 Lærer i Sunds; død 1. Juli 1856. Gift 1. Gang med Kirsten Jørgensen, f. 1785 i Ølgod og død 12. Novbr. 1853, og 2. Gang med Karen Nielsen, født 7. Decbr. 1821 i Torup i Sunds. Flyttede 1866 til Rind. Der var 4 Børn.

9) Anders Jensen 1856—61, født 22. Novbr. 1824 i Kølvråa, Haderup Sogn. Fra 1. Maj til 1. Novbr. 1845 Biskolelærer i Ørre, fra 1. Novbr. 45 til 1. Novbr. 46 Hjælpelærer i Haderup. Dim. fra Ranum 1848. 1. Novbr. 1848: Hjælpelærer i Estvad, 1. Novbr. 1850: Lærer i Thyregod og 24. Aug. 1856 Lærer i Sunds. Død 4. Marts 1861. Gift med Dorthea Hansdatter, f. 2. Juli 1824 i Skovby, død 16. Decbr. 1899 i Sunds. 4 Børn i Ægteskabet.

10) Niels Jensen Sønderby fra 1861—88, f. 19. De-

Konrad Understrup

cember 1819 i Bølling. Dim. Jelling 1851. 1841—49 Biskolelærer i Dejbjerg, 1. Decbr. 1851 Hjælpe­ lærer i Vilstrup, Hjælpe­ lærer i Nr. Snede, 20. Jan. 1856: Lærer i Sinding, 19. Maj 1861: Lærer i Sunds, entl. 30. Juni 1888, død 29. April 1903 i Gjellerup. Gift med Ane Katrine Jørgensen, f. 5. Marts 1827 i Rind. Død 22. Marts 1876 i Sunds.

11) **Kristian Kibæk** 1888—94, f. 30. April 1866 i Hammerum. Dim. Ranum 1885. Lærer i Faurholt, Ikast, 1. Maj 1886. Hjælpe­ lærer i Sunds 1. Nov. 1886, Vinterl. i Ølgod 1. Maj 1887, atter Hjælpe­ l. i Sunds og 21. Aug. 1888 kaldet til Lærer i Sunds; 15. Oktober 1894: Lærer i Sindbjerg v. Vejle; entl. 1. Maj 1925. Var i 8 Aar Censor ved Seminariernes Optagelsesprøver, i 15 Aar Fælles­ korrespondent til 26 Dagblade og har forberedt 50 unge Mennesker til Seminariet. Død 2. Decbr. 1931 i Vejle. Gift I) med Kirstine Elle­ bæk, død i Sindbjerg. II) Lærer­ inde Marie Haahr, Sindbjerg. Sø­ nen Alfred Kibæk var fra 1914—18 Lærer i Ringkøbing, senere Se­ minarielærer i Gedved. Død 21. Jan. 1930 paa Rigshospitalet i Kø­ benhavn.

12) **Chr. Rasmus Christensen**, 1895, f. 22. Jan. 1869 i Silkeborg. Dim. Silkeborg 1888. Vikar i Silkeborg. Vinterl. i Nør­ bølling. Vikar i Flade. Hjælpe­ lærer

i Stadil. Fra 1. Marts 1893 kaldet til Lærer i Yllebjerg, Hodsager, og 3 Jan. 1895 kaldet til Lærer og Kirkes. i Sunds. Gift 16. Maj 1893 med Anna Caroline Thomsen, f. 1. Septbr. i Flade v. Frederikshavn.

Der var foruden Degneskolen tillige fra 1742 en Omgangslærer, og saaledes var Ordningen i ca. 100 Aar, hvorefter der oprettedes 4 Biskoler.

Af Omgangs- og Biskolelærere kan nævnes Søren Olsen, der 1758 fik godt Vidnesbyrd. Omgangs­ læreren nævnes 1790, 1810 og 1825, men uden Navn. Niels Mehlsen, f. 1818 i Vildbjerg; var her 1845 og 1850.

Jørgen Jensen Lundgaard, 1850—61. Da blev han fast Lærer ved Fønnesbeck Skole i Ikast. Død 8. Decbr. 1880.

Niels Andersen Uglsø, i. 2. Juni 1817 i Birk, Gellerup, og var Hjælpe­ lærer dér, kom 1861 fra Velling og blev Biskolelærer i Sunds, fik Kollats 1874, entl. Nyt­ aar 1882, død 7. Marts 1899 i Sunds.

Hollingholt Skole.

En Skole med 2 Stuer opførtes 1886. Linaa og Tværmose var Bi­ skoler hertil indtil 1900 og 1909. Af Biskolelærere her kan nævnes Jens Larsen, der var født i Snej­ bjerg 1795, og havde siden været Biskolelærer der før han kom til Hollingholt.

1) **Peder Christian**

Sunds Sogns Historie

N i e l s e n fra 1885—1901. Han var den første fastansatte Lærer her, er født 10. Aug. 1860 i Damgaard, Hodsager. Var ueks. 1. November 1882 Vinterlærer i Hal-lundbæk, Hodsager, 30. Maj 1885 Lærer i Hollingholt. 2. Marts 1901 kaldet til Lærer og Kirkesanger i Christianshede (Bording S.), entlediget 1. Juni 1928, død 6. Novbr. 1928. Gift 20. November 1888 med Ane Marie Laugesen fra Krag-snap i Sinding, f. 15. Novbr. 1868. Flyttede efter Mandens Død til Horsens.

2) G r a v e s K r i s t e n s e n fra 1901. Født 20. Decbr. 1868 i Herning Landsogn. Var først Hjel-pelærer i Vorgod, tog Forberedel-seseksamen fra Herning Realskole 1886, Elev paa Gedved Sem. 1. Jan. 1891 Biskolelærer i Ylle-bjerg, Hodsager. 1. Novbr. 1892 Biskolel. i Vorgødhede og 1895 i Trælund, Tjørring S. 9. Septbr. 1901 kaldet til Lærer i Hollingholt. Gift 1894 med I) Ane Marie Mad-sine Andersen, Aamosegaard, død 1901 i Trælund. II) 1. April 1903 med Karen Pedersen, Hollingholt. III) 17. Oktober 1930 med Marie Kærgaard, Herning.

Linæa Skole

var forhen Biskole til Hollingholt. Fast Embede 1900.

1) K a r l A d o l f K a r l - s e n fra 1900—13. Født 15. Maj 1853 i Gamtofte ved Assens. Dim.

Schmidt Sem. 1886. Vikar og Hjælpelærer indtil 1. Oktbr. 1900, da han blev kaldet til Linæa. Entl. 30. Septbr. 1913. Gift 1899 med Birthe Kirstine Larsen fra Høje Taastrup.

2) H a n s K l a u d i u s J ø r - g e n s e n 1914—21, f. 7. Juni 1888 i Husby paa Fyn. Dim. N. Niss. 1913, 1913—14 Vinterlærer i Marup ved Skjern. 1914 Lærer i Linæa, 1921 Lærer i Lebølgaard pr. Tandslet.

3) M a d s P e t e r J e n s e n B u n d g a a r d 1921, født 6. No- vember 1896, dim. N. Niss. 1920, Lærer i Linæa 1921.

Thorup Skole.

Embedet er oprettet 1909 for Thorup og Tværmosse.

1) J e n s K r i s t i a n K u - d a h l 1909—10, født 24. Juni 1883 paa Bjørnkjærgaard i Sevel. Dim. Jell. 1906. 1. Septbr. 1906 Vikar i Bredbjerg. 1. Juni 1907 Lærer i Raasted ø. Skole. 1. Jan. 1909 Lærer i Thorup og Org. i Sunds. 1. Juni 1910 Førstelærer og Ks. i Hvam. 1. Decbr. 1912 Lærer i Rynkeby v. Ringe. 1. Ok- tober 1914 Førstel. og Ks. samt fra 1. Maj 1915 tillige Inspektør ved Brande Byskole.

2) M. J. K j æ r g a a r d 1910, i. 24. Aug. 1886, dim. Ribe 1909. Anciennitet fra 1911.

Røjen Skole.

Var først Biskole til Ilskov.

1) **H o l g e r A n d r e a s R ø r b æ k M a d s e n** 1910—11. Født i Bording Skole 4. Novbr. 1887. Dim. Haslev 1909. 16. Juni 1909: Vikar i Ilskov, 16. Novbr. 1909: Vikar i Vallerbæk, 1. Jan. 1910: Lærer i Røjen, 1. April 1911: Lærer og Kirkesanger i Freløse, 1. Marts 1912: Lærer og Ks. i Faurholt, 1. Maj 1915: Lærer og Kordegn i Hasle. 1. Marts 1921: Lærer i Gullestrup, Herning Landsogn.

2) **A n t o n K r i s t i n u s B i r k e l a n d** 1911—21, f. 4. Juni 1886 i Vorgod v. Herning. (2 Brødre er Lærere og en Søster gift med en Lærer.) Dim. N. Nis. 1910. Vikar i Tulstrup v. Ikast, 1911 Lærer i Røjen, 1921 Lærer i Sønderborg. Gift 27. Aug. 1912 med Kathrine Kristensen fra Sunds.

3) **J ø r g e n C h r i s t i a n N i e l s e n** 1921—27, f. 11. Febr. 1893. Dim. fra Jell. 1914, 1. Oktober 1914 Vikar i Lovns, 1. November 1914 Vinterlærer i Gjesten ved Lunderskov, 28. Aug. 1915 Lærer v. Tørring Realskole, Lærer ved Monstrup Privatskole, 1921 Lærer i Røjen. 1927 Lærer i Hjortkjær.

4) **J. K. F r a n d s e n** fra 1927, f. 1889 i Torslev Sogn, Hjørring Amt. Udlært Tømrer 1908. Afgangseksamen fra teknisk Skole i Aalborg 1911. Tømrer og Tegne-

lærer i Aalborg. Dim. Ranum 1925. Vikar ved Ranum By- og Øvelses-skole i 2 Aar. 1. Novbr. 1927 Lærer i Røjen.

Ildskov Sogn.

I l d s k o v S k o l e. Her undervistes først i lejet Lokale, saaledes i Gotfred Niensens Gaard, Jørgen Jakobsens Gaard, „Myremalmgaard“ og Kristen Jakobsens Gaard, indtil Skolen byggedes 1900.

1) **J ø r g e n J a k o b s e n** 1882—1907, f. 21. Oktbr. 1839 i Lind, Rind Sogn. Han var Tjenestekar i 6 Aar, Murer, Soldat 1864, 1867 Vinterlærer i Lund og Busk til 1874, atter Haandværker. 1879: Vinterlærer i Trælund i Tjørring og Kæret i Herning. 1882: Lærer i Ildskov og Røjen, fast Ansættelse 17. Maj 1883, entl. 1. Novbr. 1907 og flyttede til Herning, død der 1915. (Broderen Kristen var Lærer i Nøvling.) Gift 1864 med Margrethe Cathrine Christensen fra Hammerum. De ejede en Tid „Myremalmgaard“.

2) **K r i s t e n K r i s t e n s e n B a k** 1908—13, f. 1. December 1886 i Hundstrup, Thy. Dim. Jelling 1907. Aarskursus, Hjælpelærer i Kastrup ved Hjørring, 1. Maj 1908 Andenlærer i Dollerup og Organist i Skanderup, 1. Aug. 1908 Lærer og Kirkes. i Ildskov, 1. Oktober 1913 Lærer og 1931 Vicein-

Sunds Sogns Historie

spektør i Herning. Gift 11. Juni 1924 med Mary Christine Bergmann, Herning.

3) G. V. E l k j æ r 1914—16, f. 2. Juni 1888, dim. Gedv. 1912. Andenl. i Hornsyld, 1914 Lærer i Ildskov, nu er han Lærer i Helsingør.

4) N i e l s M a n d ø 1916—23, født 1. Aug. 1887 paa Manø. Dim. Gedved 1911, Andenlærer i Løvel, 1916 Lærer i Ildskov, 1923 Lærer i Rind. — Gift med Laura Bundesen, der er født 11. Marts 1890 paa Manø.

4) F r e d e r i k M a g n u s J e n s e n 1923, født 6. Septbr. 1896 i Brandholt pr. Sandved (Sjæll.) Dim. Gedved 1921, 1. Septbr. 1921 Vikar i Bryndum pr. Guldager, 1. Septbr. 1922 Lærer v. Vægger private Skole, 1. Novbr. 1923 Lærer i Ildskov, 1931 Navneskifte til Brandager. — Gift 24. Aug. 1922 med Anna Marie Nikoline Nielsen, der er født 30. Maj 1900.

Skaaphus Skole.

Indtil 1901 hørte Distriktet under Ildskov Skole. Fra 1901 til 1904 undervistes i lejet Lokale hos Gaardejer Anders Chr. Pedersen, Skaaphusmark, ældste Klasse af Jørgen Jakobsen og yngste Klasse af Peder N. Damgaard fra Simmelkjær. 1904 opførtes en Biskole og 1908 tilbyggedes Lærerboligen.

1) R a s m u s P e t e r J e n-

s e n 1909—13, f. 12. Septbr. 1882 i Vitved Skole v. Skanderborg. Dim. Gedved 1906. 1. Novbr. 1906 Andenl. i Vemb, 1. Septbr. 1908 Vikar i Ringkøbing, 1. Jan. 1909 Lærer ved Skaaphus Skole, 1. Juni 1913 Lærer i Virring v. Skanderborg, 1914 KommuneLærer i Herning, Aarskursus 1929, ved Gymnasiet. Gift 18. Novbr. 1917 med Inger Kathrine Østergaard Jensen, f. 1895 i Gjellerup.

2) C h r i s t i a n M a r i u s J e n s e n 1913—14, f. 27. Maj 1888 i Hjern. Dim. fra N. Niss. 1912. Lærer ved Harboøre Friskole, 1913 Lærer ved Skaaphus Skole, 1. Novbr. 1914 Lærer ved Sejersminde Sk., Vestervig, nu i Himlingøje, Sjæll. Gift 30. Marts 1915 med Henriette Marie Christensen, Lærerdatter fra Hjern østre Skole.

3) P. H j ø r n h o l m 1914—20, f. 22. Marts 1891 i Hammerum. Dim. N. Nis. 1912, Vikar, 1914 Lærer i Skaaphus, 1920 Lærer i Assing. — Gift 9. Juni 1916 med Kathrine Møller Fastrup.

4) J e n s K r i s t i a n J e n s e n 1920—22, f. 8. Decbr. 1890 i Hjern. Dim. Ran. 1913. 1. November 1913 Lærer ved Karise Højskole, 1. Novbr. 1914 Vikar i Skaaphus, 1. April 1915 Andenl. i Handbjerg, 1. April 1920 Lærer i Skaaphus, 1. Aug. 1922 Lærer i Allerup pr. Tjæreborg. (Broder til Nr. 2 her.) Gift 16. Septbr.

Konrad Understrup

1927 med Bertha Katinka Nielsen, født 1898 i Grundfør.

5) H o l g e r E m i l J e n s e n 1923—27, f. 15. Novbr. 1895 i Ans Skole, Grønbæk Sogn. Dim. Silkeborg 1920, Vikar i Faarup ved Randers, Gaarslev ved Børkop og Lisbjerg ved Aarhus. 1. Marts 1922 Andenl. i Frørup, Sønderjylland, 1. Juni 1923 Lærer i Skaap-hus, 1. Marts 1927 Lærer, Ks. og Org. i Laasby. Gift 7. Jan. 1924 med Ellen Nielsen, født 1895 i Vedbysønder v. Sorø — Eks. fra Sorø Sem., i ca. 8 Aar Lærerinde i Aidt pr. Thorsø.

6) F o l m e r N i e l s e n 1927, f. 27. Marts 1902 i Esbjerg. Urmager i Faderens Forretning i Esbjerg, Kontorist, Handelsskoleeks. 1918, dim. Tønder 1924. 1. Novbr. 1924 i Aulum, Gaaskjær-Fodsbøl og Varnæs, 1. Septbr. 1925 Andenl. og Org. i Tømmerby, Han Herred, 1. Juli 1927 Lærer i Skaap-hus. — Gift 13. Aug. 1926 med Lærerinde Margrete Rossen fra Sønderborg. Dim. fra Tønder 1926.

(Efter Lærer E. Poulsen:
„Hardsyssels Degnehistorie“.)

Lidt om to af de omtalte Lærere.

Udenfor Sunds Kirkedør staar vel den simpleste Mindesten paa hele Kirkegaarden. Her hviler Karen Uglsø. Det er Lærer Niels Uglsø's Kone. Selv ligger han ogsaa begravet her, men hans Navn

er ikke bleven ristet paa Mindestenen. Ligeledes ligger Sønnen, Peder Uglsø, her. Og snart vil den gamle, døve Datter, Mine Uglsø, ogsaa havne her. Endnu træffer man Folk, der i hele deres Skoletid har haft Uglsø til Lærer. Han var en ret interessant Mand, der boede paa Sønderos Mark. Han tog som de andre Bønder i den Tid en god Dram og satte ogsaa jævnlig en Trumf paa. Han kunde sige til Børnene: „D e n S a l m e s k a l I lære Fandens godt, for den er til Provsten.“

Han holdt dog ogsaa paa Værdigheden. Engang Uglsø og Landpost Peder Jakobsens Fader fulgte hjem fra Gilde, siger Uglsø: „A v i l d g j a n , d u e t s n a k k e r t e m æ , n æ r v i æ f l i e r , n æ r v i æ j e n t o v , v e l a g o d t s n a k m æ d æ .“ Hvad den anden blev fornærmet over.

Niels Uglsø var en klog Mand, og man siger, at han skal have været Sognefoged i Snebjerg en Gang. Han har fortalt en Mængde Historier til Evald Tang Kristensen.

Om Lærer Jørgen Jakobsen i Il-skov siger Viceskoleinspektør i Horsens, C. C. Boel, der er fra Munklinde og i sin grønne Ungdom var Biskolelærer i Sunds i 1½ Aar, at han var en god Type paa de gammeldags Lærere. Han var en enestaaende Fortæller. „Jeg har siddet i hans Hjem i Ilskov Skole mange Aftener og hørt ham

fortælle. Han kunde fortælle Time efter Time om gamle Dage eller om sine Krigsoplevelser paa det herligste Jysk. Knap og rammen- de kunde han give en Situation, et Billede, saa det var, som man levede med i Tildragelsen.“

Lindebjerg.

Lindebjerg er en saakaldt Bakke, der ligger i Karupfladens sydøstlige Rand, og hvorfra man skuer milevidt ud over det flade Land, som fordem var et mægtigt Lynghav og for en stor Del er det endnu, især ude i Nord. Men her har man ogsaa et levende Overblik over den store Fremgang, der er sket i Opdyrkning, Beplantning og Bebyggelse.

Paa Lindebjerg mødes tre Sogne: Ikast, Sunds og Ilskov. Men hvordan er Bjerget opstaaet her paa den jævne Jord?

Ja, det har mange grundet over, lad os høre nogle af Sagnene derom. Vi har jo allerede hørt det om Sunds Sø og Lindebjerg. Et andet lyder saaledes:

En Dreng tændte en Gang Ild paa den store Hede i Sunds, som kaldes Ilskov Hede. Men der havde en Lindorm sit Tilhold. Da Ilden omspændte den, skød den sig i Bugtninger henad Jorden, til den traf paa et Hul deri, og der borede den sig ind. Men da Ormen nu i det samme skød Ryggen op, blev Lindebjerg Bakke til, som altsaa

deraf har faaet sit Navn, idet den først kaldtes Lindormsbjerg, og det er siden blevet fordrejet til Lindebjerg.

Den kloge Mand og Lindormen.

For mange Aar siden var der i Egnen om Lindebjerg en uhyre Mængde Hugorme, og de var en sand Plage for Beboerne af Gellerup, Sunds og Ikast. Saa kom der en klog Mand og tilbød sig for Betaling at skaffe dem af Vejen, saafremt der ikke var nogen Lindorm i Nærheden, for de andre smaa Orme kunde han nok faa Bugt med, men en saadan vilde tage Magten fra ham, og han maatte da tilsætte Livet. Folk forsikrede ham, at det ikke var Tilfældet, og saa byggede han sig et Stillads paa Gellerup Bys Hede, det lignede næsten et Taarn og var indrettet saaledes, at han kunde sidde oppe i Taarnet og se ud over Egnen. Underne samlede han en Mængde Lyng, Træ og Tørv og stak derefter Ild i det, saa der blev et stort Baal, og selv krøb han op i Taarnet ovenover, hvor han begyndte at læse over Hugormene. Mange nysgerrige havde forsamlet sig for at se paa hans Kunster. Eftersom han læste, kom Ormene fra alle Kanter og krøb ind i Ilden. Men saa knagede og gav Lindebjerg sig, den slog en stor Revne, og en svær Lindorm væltede sig ud, idet dens mægtige Krop slog Bugter. Saa

snart den kloge Mand saa Dyret, vidste han, at han var fortabt, og raabte til de andre: „Stræb at frelse jert Liv!“ Lindormen kom nu nærmere og nærmere, skød sig først gennem Ilden to Gange og derefter rundt om Ilden og Stilladset, og idet den snoede sig om det hele, tog den det med sig og forsvandt.

Lindormens Unge.

Lindormen i Lindebjerg maa nok have faaet Unger nu, for da Mads Povlsen fra Fastrup kørte fra Tem til Holstebro Marked med et Læs Træsko og kom over Bakken, saa han en Lindormeunge foran Vognen. Den skød sig lige tværs over Vejen og var saa lang som en Stigelægte (altsaa en 12 Alen lang). Han var da saa klog at holde stille, til den var kommen over og havde faaet Halen til sig, saa kørte han videre.

I de Aar, jeg som Dreng hjemme i Ørre passede løse Faar, havde jeg stor Fornøjelse af Lindebjerg, som jeg havde en udmærket Udsigt til fra Understrup Bjerg. Somme Tider lagde man ikke Mærke til Bjerget, til andre Tider kunde det hæve sig højt op i Luften (Luftspejlinger) og saa da meget romantisk ud. Man saa tydeligt baade Krop og Hale, og disse forskellige Størrelser, som Bjerget kunde antage, vidnede jo godt nok om, at Bjerget var levende, og derfor kunde jeg bedst

slutte mig til det Sagn, der fortalte, at Bjerget var en mægtig Lindorm, der en Gang havde brudt op fra Sunds Sø og var paa Vandring mod Øst, men paa en eller anden Maade var blevet standset her, hvor den nu laa. At Bjergets Omkreds var paa Størrelse med Sunds Sø's tydede jo godt nok derpaa. Jeg tror derfor, at Sagnet har givet Bjerget Navn, og ikke Lindetræer, som der næppe har groet nogen af her.

Paa Lindebjerg er en Del Egekrat, som er kraftigst paa Synden af Bjerget. Her i Egenes Skygge holdes hver Sommer et Missionsmøde, og Folk stævner hertil langvejs fra. Talerstolen staar i en Sænkning fra Aar til andet.

Der er ogsaa en Del Granskov, særlig paa Vestsiden, men det er dog Lyngen, der dominerer her paa Bjerget.

Her er et Eldorado for Mikkelt Ræv og al Slags Vildt. Her er ogsaa Raadyr, som man kan se græsse i Korn og Græs udenfor Bjerget. Røvere har jo ogsaa holdt til her engang.

Her findes ogsaa forskellige Jordarter, som Egnen her omkring ellers er fattig paa: Ler, Grus m. m., og langt nede skal der sine Steder være et tykt Lag Brunkul.

Midt paa Bjerget har vi en gammel Gravhøj, Degnshøj kaldet, og i Nærheden af denne har vi Helligkilden, som er det berømteste

Sted paa Bjerget. Denne Kilde rinder saa godt som ikke nu, men det ses, at Jorden er meget fugtig her. Kilden skal være benyttet som Lægedomskilde indtil for ca. 50 Aar siden. Her i Næromheden har ogsaa gaaet en gammel Vej over Bjerget.

Men nu bliver vi nødt til at bekende, at hvad her er nævnt at Lindebjerg slet ikke hører til Sunds eller Ilskov, men til Ikast Sogn, som ejer det meste og det interessanteste af Lindebjerg.

Alligevel bliver der en Del Tønder Land, som hører til Sunds og Ilskov, og hvorfra man nyder den prægtige Udsigt udover Egnen, særlig flot tager Ilskov Gaardene sig ud her lidt Norden for Bjerget.

Var det mig, der raadede, skulde Lindebjerg slet ikke beplantes, især ikke ovenpaa; man trænger til saadan et mægtigt Udsigts-taarn, hvorfra man skuer ud over de vide Landskaber.

Bindepinden.

1766 skrev Pastor Høeg i Sunds, at Sognets bedste Næring havde man ved Bindepinden. Og dette var sikkert ganske rigtigt, man har mange Vidnesbyrd derom ogsaa fra andre Sogne.

Bindingen af Strømpær, Trøjer osv. var i ældre Tider langt mere end Husflid. For 70 Aar siden gav Bindehosen ofte selv i Bøndergaarde indtil Halvdelen af Indtæg-

terne. Men ofte slugte den ogsaa den halve Arbejdskraft.

For en 70 Aar siden bandt man i en almindelig Bondegaard Uldvarer for ca. 80 Rigsdaler, og hermed klaredes alle Udgifter i rede Penge; den største Post her var Skatterne.

Sunds og Simmelkær har altid syntes mig at være Bindingens rette Hjemstavn; der hører man endnu den egne Klang, naar Staalpindene smelder mod hverandre, og her har man i alt Fald for kort Tid siden kunnet se Koner gaa og binde, naar de f. Eks. var ude at flytte Kreaturer.

Den berømteste Binder herude var vel Mikkol Holstener paa Sunds Nørremark, der kørte de 5 Mil til Viborg med sin Trillebør, hvorpaa var lidt Smør m. m. til Salg paa Torvet. Men Mikkol havde det ordnet saa snildt, at han paa een Gang kunde køre Børen og binde paa sin Hose.

Bindestuer.

Der er vist intet Sogn i Herredet, hvor de gamle Bindestuer holdt længere ud end i Sunds. Det var en rigtig Bindeegn, og Landsbyerne laa ret tæt sammen, saa det var nemt at samles paa Omgang.

Hjemme i Ørre havde vi omkring 1870 en Pige fra Simmelkær, Kirsten hed hun, men hun kom fra Sunds, og hun fortalte om,

hvordan de dér gik sammen om Vinteraftenerne, og det var svært morsomt. Hjemme var Bindestuerne imidlertid den Gang omtrent helt holdt op, men jeg skulde tage meget fejl, om ikke det var Kirsten, der igen fik sat Gang i Bindestuerne, men hun var ogsaa den, der bl. a. holdt vi mindreaarige til ikke helt at glemme at binde ved saadanne Lejligheder.

Sunds i Folkemunde.

De forskellige Sogne har gerne noget at sige om hverandre. Sunds har saaledes maattet høre for, at det var det ringeste og fattigste Sogn i Egnen.

Naar man spurgte en Fremmed, hvor han var fra, og der blev svaret: Fra Sunds. Saa kunde den første se nøje paa ham og sige: Naa er du fra sølle Sunds!

En meget kendt Mand i Herning, sagde for flere Aar siden til sin Tjenestepige, der skulde giftes til Sunds: Ja, alle andre Steder kunde jeg tænke mig, men at du vilde flytte til Sunds, havde jeg dog aldrig troet.

Krarup siger i sin Bog om Hammerum Herred: Ikast Sogn har i gamle Dage her i Herredet altid haft Ord for at have angivet Moden og Sunds at være lidt bagefter i saa Henseende, hvorfor der er et gammelt Ordsprog, der siger: „Han er bagefter som Sunds Piger med Moden“.

Om Sunds Piger sagde man ogsaa, at man kunde kende, hvor de var fra, naar de i Flok og Følge en Markedsdag gik op og ned ad Herning Gade og spiste Tøres Kager.

Vor før omtalte Pige, Kirsten (Kjesten), der tjente hjemme i min Barndom, havde tjent i Lindaa og Sønderos i Sunds, før hun kom til os, og det blev hun sommetider drillet med. Men Kirsten tog altid Sunds kraftigt i Forsvar. Det var nogle udmærkede Folk deroppe. Og hvad Kirsten sagde, troede jeg paa som et Evangelium, derfor har jeg altid haft gode Tanker om Sunds, og de er ikke blevet ringere, nu jeg har lært flere derude at kende.

Kirsten gik forresten jævnligt til Kirke i Sunds. Vi mente, det var noget langt, men Kirsten sagde, der var kun 1 Mil fra Ørre Kirke, og det var ikke noget at regne; hun besøgte jo ogsaa nogle i Sunds paa Vejen.

Nu kan man vist ikke med Grund sige, at Sunds er bagefter i nogen Henseende. Og hvad man en Gang halvt nedsættende sagde om Sundsboerne, var vel deres allerbedste Egenskaber, eftersom man altid har prist denne Egns Folk for deres Flid, Nøjsomhed og Guds frygt.

Viceskoleinspektør C. C. Boel i Horsens, der er født i Munklinde

og et Par Aar var Omgangslærer i Sunds, siger bl. a.:

Naar jeg nu tænker tilbage paa disse dejlige Ungdomsaar som Vandrelærer i Sunds Sogn, saa er der mange udmærkede Mennesker, mange gode Hjem, jeg mindes med Tak. Med særlig Glæde tænker jeg paa Hjemmet i Tværmosen hos de to brave Mennesker Jens Lund og Edel Johanne. Her mærkede man i udstrakt Grad den Gæstfrihed, Jævnhed, Oprigtighed og Trofasthed, som saa ofte præger Hedeheim. Det var en hel Fest, naar jeg en tidlig Morgen vandrede ad Hedevejene ud til Tværmosen, for jeg vidste, jeg vilde faa en hjertelig Modtagelse — Dagen helt igennem blive en Oplevelse. Det var, som man hørte med til Familien osv. (Skolen holdtes den Gang i dette Hjem.)

Det er før nævnt, at Sundsboerne altid har været flittige Kirkegængere, naturligvis har det vekslet noget under de forskellige Præster, som man jo ikke altid har syntes lige godt om. Det kan godt nævnes her, at Skærtorsdag var der over 100 Altergæster i Sunds Kirke.

Originaler.

Hvert Sogn har haft sine Originaler. Jeg tænker saaledes paa Niels Tværmosen. Allerede som Dreng hørte jeg Andreas Kjær i Nybro Mølle fortælle f. Eks. om den Gang N. T. red paa en Gedde

over Sunds Sø. Niels Tværmosen er der mange Historier om, ikke alle lige pæne: Naar han drak vel meget, lod han sig somme Tider falde om som død. Kammeraterne morede sig saa med at lægge ham paa Langholm.

Vi har herovre ogsaa haft Kristian Kjeltring, ogsaa kaldet Sunds Amerikaneren, som bl. a. købte Gaarden uden at have noget at betale dem med.

Her kan ogsaa nævnes Erhardt, der kunde sidde hjemme og malke P. Tværmoses Ko.

Ja, det var altsaa ikke af de bedste Originaler, her er nævnt. Jeg skal ellers ikke gaa videre om den Ting, men henvise til H. P. Hansen, især hans sidste Bog: „Trange Kaar“, hvori der er meget om Sunds.

Gammelt og nyt Landbrug i Sunds.

Det er sært at tænke paa, at det ikke er mere end ca. 30 Aar siden, at den gamle Maade at drive Landbrug begyndte at afløses af det nye. Gnisten, der tændte, var særlig Mergelen. Og da Jernbanen 1906 kom gennem Sognet revolutionerede Mergelen fra Kølsen ganske det gamle Landbrug. Gnisten tændte hele Sognet i Brand, og Kløveren groede nu godt paa de fordums tørre Agre. Morsomt var det at se i den tørre Sommer 1934, da Kornet kom ind, skulde man ikke tro, at der var Liv i Udlægs-

markerne, og det var der heller ikke, men en Tid efter at Regnen kom, saa man det smukke Syn, at Kløveren myldrede frem.

I Sunds dyrkes mange Kartoffler. I Krigsaarene kostede fra 10—20 Kr. pr. Td. Ja, det var den Gang.

Men om Fremskridtene giver vi nu Ordet til Landboforeningens Formand Jens Hagelskjær i 25 Aars Jubilæets Skrift for 1930:

For 25 a 30 Aar siden hørtes jævnlig Benævnelsen „sølle Sunds“ — og helt ved Siden af var det ikke, thi det var ikke saadan et Sted, hvor der flød med Mælk og Honning, og hvad der laa endnu længere ud mod de store Hedeflader, som Simmelkær og Ilskov, var noget, der laa helt uden for Lov og Ret.

Jeg ved ikke, om Sunds fremdeles benævnes „sølle Sunds“, det høres ialtfald ikke saadan som dengang; men maaske er det Høflighedshensyn, at det ikke siges.

I Aarene omkring Aarhundredskiftet gærede det rundt om i Landbefolkningen. — Tiderne var ved at blive bedre efter de daarligere Aar i Firserne og Halvfemserne. Der oprettedes Landboforeninger flere Steder, og ogsaa omkring i Sognene Nord for Herning drøftedes Planen om Oprettelse af en Landboforening. Nogle Mænd paatog sig den Opgave at gaa fra Dør til Dør og tegne Medlemmer,

og det lykkedes at tegne saa mange, at der var Grundlag for Dannelsen af en Landboforening for Sunds og omliggende Sogne. — Daværende Formand for Hammerum Herreds Landboforening, Direktør J. Westergaard, Viborg, var behjælpelig med Udkast til Love. Den 27. Februar 1905 holdtes stiftende Generalforsamling og vedtoges Love.

Saa fortræffelige var disse Love, at de med kun en enkelt Ændring vedrørende Kontingentet fremdeles gælder.

Der meldte sig straks Opgaver for Landboforeningens Bestyrelse, saasom foruden Dyrskuerne en Mængde Gødningsforsøg paa Mark og Eng, Fremskaffelse af Sædekorn og ny og bedre Sorter af Kartoffler. Kornavlens lod meget tilbage at ønske. — Paa de fleste Ejendomme avledes der sjældent mere, end Hestene kunde fortære. Kunde der tillige blive til Sædekorn, var det i Almindelighed godt. Hvad Svinene skulde have maatte — saa godt som — købes det hele.

Her er sket et mægtigt Opsving, især siden Krigen. Nu bliver der ikke saa ganske lidt af egen Kornavl til Flæskeproduktion. Ogsaa Udbyttet af Kartoffler er steget enormt i de 25 Aar, noget paa Grund af bedre Sorter, men særlig paa Grund af Gødskning og bedre Renholdelse og Pasning i det hele taget. Det var den Gang

ikke ualmindeligt, at en Kartoffelmark var saa fyldt med Ukrudt, at man bogstavelig skulde lede mellem Ukrudt for at finde Kartoffeltoppene.

Omtrent samtidig med Landboforeningens Start blev Jernbanen anlagt mellem Viborg og Herning, og skal man nævne en enkelt Ting, næst efter de stadig bedre Tider for Landbruget, da maa det blive Jernbanen. Den kom i Drift Sommeren 1906. Nu var Muligheden til Stede for rigtig at tage fat paa Opdyrkning af Heden, idet der nu blev langt lettere Adgang til Mergel, end der hidtil havde været, thi der blev truffen en Ordning med Statsbanerne, saadan at der blev en Række Aflæsningssteder langs med Linjen, hvilket var noget ganske andet og lettere end hidtil, hvor Mergelen maatte hentes ad lange og daarlige Veje. Mergelens Kvalitet blev ogsaa bedre.

Det maa siges til Befolkningens Ros, at den tog fat med godt Mod, og mægtige Arealer er gennem de 25 Aar inddraget under Kultur. I en længere Aarrække blev der i Ilskov, Sunds og Simmelkjær aftaget over 1000 Vognladninger Mergel aarlig. Et enkelt Aar aftoges endog 2000 Vognladninger.

Adgangen til Kunstgødning og Byggematerialer blev jo ulige lettere. Før var man henvist til at transportere det fra Herning, som var den nærmeste Jernbanestation.

Disse 2—3 Mil ad ikke altid særlig velholdte Veje var ikke rart. Det kunde være en noget blandet Fornøjelse at køre en saadan Tur i al Slags Vejr, hvor hver Vej tog sine 3—4 Timer, og endda længe for de, der boede længst ude i Herning Opland.

Efterhaanden som Hederne blev opdyrkede og kom i Kultur, skulde der flere Bygninger til, og det er ikke enkeltvis af nye Bygninger, der har rejst sig indenfor Sunds Landboforenings Omraade, men i Massevis, og ikke alene ved Om- og Tilhygning af bestaaende Landbrug, men ved Oprettelse af en Mængde nye Hjem.

Det har vel ikke saadan været en Dans paa Roser for Befolkningen; men Levevilkaarene er dog meget forbedrede — her maaske ogsaa mere end i Gennemsnit for Landet som Helhed.

Husdyravlen er ogsaa meget forandret. Der holdtes for 25 Aar siden Faar, ja, saa godt som paa alle Ejendomme, hvorimod det nu er helt undtagelsesvis, at der holdes Faar. Det er Kvægavl og Svineavl, der nu særlig lægges Vægt paa, og det er ikke alene Antallet af Køer, der stiger, men endnu mere Ydelsen fra de enkelte Køer. Jeg kan til Eksempel oplyse, at paa Ilskov Mejeri leveredes der lige saa meget Mælk i 4 Maanedre i 1930, som der leveredes i et helt Aar i 1919, og nogenlunde

Konrad Understrup

samme Fremskridt er der vel gjort paa de andre Mejerier.

Før Krigen var det særlig det sortbrogede jyske Kvæg, der var det fremherskende, dog var nogle mer eller mindre vellykkede Krydsninger heller ikke ualmindelige. Da Krigen kom og de dermed følgende høje Kødpriser, skabtes Interesse for Korthornet, hvorfor det havde stor Fremgang nogle Aar, men er nu i Tilbagegang og i Stedet importeres rødt dansk. Det bliver sikkert om disse to Racer (jysk og rødt), Interessen i Fremtiden vil samle sig. I de senere Aar har der været en levende Interesse for Kontrolforeringsarbejdet, og det vil sikkert vise sig at være til Gavn for det jyske Malkekvæg. Naar man rigtig faar at se, hvad det kan yde, vil vi sikkert kunne undvære nogle af Fynboernes Køer til Fordel for vore egne.

Jens H a g e l s k j æ r.

Uddrag af Sogneforstanderskabets Forhandlingsprotokoller.

Det kan nu snart blive 100 Aar siden der i Sognene blev valgt Sogneforstandere til at bestyre Sognenes Anliggender. Efter nogle Aar blev disse Forstandere til Sogneraad.

I Overensstemmelse med Forordningen af 13. August 1841, Paragraf 7, udnævnte Amtet:

Hr. Provst Hübertz i Gellerup,

Hr. C. Clemensen til Skophuset, og Lars Jensen Kongensholm til Sunds Præstegaard til at bestyre Valget af Sogneforstandere i Sunds Sogn.

Dette Udvalg forbereder nu Valget ved Bekendtgørelser, Fremlæggelse af Valgliste m. m.

Der er 64 paa Valglisten, og ingen af dem har under 1 Tønde Hartkorn — Clemensen har endog 9 Tdr. Men Christen Graversen i Linaa er under 25 Aar, og kan hverken stemme eller vælges. Saa er der 6 Gaardmænd over 60, og de undslaar sig alle ved at tage mod Valg.

Valget holdes i Sunds Hovedskole den 24. Nov. 1841, og Sognet kan tilkomme 5 Forstandere, valgte blev:

Prop. Lars Kongensholm	44	St.
Prop. Clemensen	41	„
Grdm. Peder Graversen	39	„
Grdm. Knud Laursen	36	„
Sognefoged Knud Knudsen	23	„

Disse 5 indstilles altsaa som valgte, og Amtet har intet herimod at erindre. Den 15. Decbr. samles de 5 Medlemmer for sammen med Præsten at vælge en Formand. Alle 5 stemte paa Provst Hübertz, som vel fandt, at han paa Grund af sin Alder kunde have Aarsag til at undslaa sig for at modtage Valget, men vilde dog modtage dette for det første Aar. (Provsten vedblev dog at være Formand indtil sidst paa Aaret 1847, ganske faa Maa-

Sunds Sogns Historie

neder før han døde, og Forhandlingsprotokollen vidner om, at han har været en udmærket Formand.)

Aar 1842, den 2. Januar samledes Forstanderskabet i Sunds Skole.

Formanden forlangte, at der maatte foretages Valg af en Skolepatron og en Incassator i Fattigvæsenet.

Sognefoged Knud Knudsen blev enstemmig valgt til Skolepatron. Ligeledes blev Gmnd. Peder Gravversen enstemmig valgt til Incassator for Fattigvæsenet.

Ved Mødet 1. Marts 1842 skal der efter Amtets Ordre vælges en Mand af Raadet til at deltage i Amdsraadsvalget. Man forespurgte, om den valgte kunde faa fri Befordring, da Rejsen paa de ca. 8 Mil ellers blev en stor Byrde for den, paa hvem Valget maatte falde. Formanden vilde forespørge Amtet. Sognefoged Knud Knudsen i Torup fik alle Stemmer paa sin egen nær.

Saa forhandles om Skoleforholdene i Linnehjerg, man ønsker at arbejde sammen med Ikast.

Præsten fremlagde dernæst en Skrivelse fra Formanden for Gellerup Sogneforstanderskab, Hr. Tronhjem til Lindbjerggaard, angaaende Aaens Oprensning ved Gudenkær.

Endelig en længere Historie om Skolesager i Hollingholt.

Den 18. Marts samledes For-

standerskabet i Sunds Mølle med Undtagelse af Sognefoged Knud Knudsen, der var rejst til Ringkøbing i Anledning af Amdsraadsvalget.

Først forhandlede nogle Fattigsager og derefter flere Skolesager.

21. Marts holdtes atter Møde om Skolesager. Underskriverne er H. P. Hübertz, C. Clemmensen, Peder Gravversen, K. Knudsen, Lars Jensen Kongens Holm, Knud Laursen.

De 6 Sogneforstandere møder næsten altid fuldtalligt.

Vejvæsenet og særlig Skolevæsenet tager den meste Tid af Forhandlingerne ved Møderne.

Ved Mødet i Sunds Mølle den 1. Decbr. 1842 vælges atter Provst Hübertz med alle 5 Stemmer som Formand for næste Aar.

1843, den 11. Januar forsamles Forstanderskabet i Sunds Mølle, hvor man først blev enige om Besvarelsen af de fra Hollingholt og Tværmose til Amtet indsendte Klager, hvilken Besvarelse bliver at tilføre Skoleprotokollen.

I dette Møde melder Forstanderskabets Medlem, Hr. Clemmensen, at han havde solgt sin Gaard, Schaafhuset, og i denne Maaned fraflyttede samme, saa han ikke kunde være Medlem af Raadet længere, end han blev her i Sognet, der maatte altsaa foranstaltes nyt Valg. Og Formanden bad, at man vilde stemme paa de to Med-

lemmer, der sammen med Præsten skulde danne Valgbestyrelse. Knud Knudsen og Lars Kongensholm valgtes, og det bestemtes, at Valget skulde holdes i Møllen, men Datoen udsattes.

Efter at Valglisten havde ligget til Eftersyn den tilbørlige Tid i Præstegaarden, blev Resultatet af Valget, at Gaardmand Otto Knudsen i Ilsgaard blev valgt med 23 Stemmer, hvorimod ingen andre erholdt mere end 6 St.

1843, den 17. Marts saaledes Forstanderskabet i Sunds Mølle, hvor 2den Kvartal af Almissekornet for 1843 blev modtaget og uddelt.

Den ny Ejer af Schaafhuset, Hr. Nerger, fremlagde to Ansøgninger og forlangte dem anbefalede af Forstanderskabet; begge vare af 16. Marts. Den ene er en Ansøgning om Bevilling til i sin Gaard at holde Kro for Rejsende, den anden om Bevilling til at have Udsalg i sin Gaard af Tømmer, Brædder, Søm, Jern, Tjære og Salt.

Derefter er indført følgende i Protokollen:

Aaret 1843 den 28. April have vi undertegnede Synsmænd for Sunds Sogn foretaget Syn over Søndervaas Aa, og befundet den som f. A. meget eftergaaet med Sand, der udskylles af Søen. Aaen fra Sømunden og til Breinholm bør være efter en gammel Forening 6

Alen bred i benævnte Længde, og af de højeste Grunde bør aftages $\frac{1}{4}$ Alen af Bunden, og maaske denne Dybde maa være liden nok, hvilket vi ej nøje nok tør bestemme førend Rydningen er foretaget, men grundere bør Aaen ikke at være, naar Vandet skal have sin tilbørlige Flugt. Ogsaa skønner vi, at Rydningen burde foretages 2 Gange aarlig. Christen Jensen. Lars Sørensen. Christen Svendsen. Jørgen ...

Vedlagte Synsforretning af 28. April viser, at Aaen i Sunds Sogn trænger til Rydning, hvorfor vi undertegnede paa egen og flere Beboeres Vegne af Sunds Sogn paa det underdanigste tillader os at bønfalde om Deres højvelbaareheds gunstige Medvirkning i denne Henseende. De Grunde, der taler for vor billige Fordring tillader vi at fremsætte:

Sunds Sø, omtrent $\frac{3}{4}$ Mil i Omkreds, var for nogle Aar siden meget mindre, da vi den Gang havde god Græsning rundt med Søkannten, hvilket var af stor Vigtighed for os, der havde saa yderst sandede Marker, der næsten ingen Græsning afgiver til Kreaturerne. Denne Grønne er nu forvandlet til Sø, der bestod af Sandunderlag og en tynd Grønsvær, der neemt lader sig opløse i Stormvejr af den store Vandmasse, der er sammenpresset i Søen.

Om Vinteren i Stormvejr er det

især at Vandet bortriver vores Grønne, hvoraf der nu er intet Spor, og paa mange Steder tager det nu Agrene, hvorfor vi anser det først nødvendig, at Aaen ryddes af de tilstødende Lodsejere, nemlig: Jens Jensen, Jacob Christensen, Thomas Larsen, Knud Christensen, Jens Olsen og Jens Pedersen.

Sluttelig tillader vi os at ytre, om det ikke kan findes billigt at benævnte Aastrækning maatte ryddes inden denne Maanedes Udgang, og ligeledes atter ryddes i Oktober Maaned og saa fremdeles aarlig, og ifald den da til disse Tider ikke efter Synsmændenes Skjønnende er ryddet tilbørlig, at da den ved førne Synsmænd maatte paalægge at foranstalte Arbejdet fuldført ved lejede Folk paa de forsømmeliges Regning.

Det resp. Sogneforstanderskab for Sunds Sogn ville behageligen anbefale denne for os saa vigtige og billige Andragende, og i Samme at foreslaa hvordan Arbejdet efter Fordeling bør foretages med Rensning inden for Sømunde, da den er nødvendig, førend Vandet kan faa sit tilbørlige Løb, da det bliver Jens Jensen en Umulighed ene at forrette dette, skønt hans Ejendom støder dertil paa begge Sider, og vi undertegnede ere villige til, efter ligelig Fordeling at forrette vor Anpart deraf.

Sunds, d. 1. Maj 1843.

Underdanigst

Niels Sørensen, Christen Christensen, Niels Jørgensen, Jacob Christensen, Graves Jensen, Peder Pedersen, Jens Pedersen, Christen Olesen, Jørgen Sørensen, Christen Thomsen, Lars Kongensholm.

Ovenstaaende Andragende finder Sogneforstanderskabet grundet og billigt og anbefaler det.

Sogneforstanderskabet i Sunds
5. Maj 1843.

H. P. Hübertz. Lars Kongensholm. O. Knudsen. Peder Graversen. Knud Knudsen. Knud Laursen.

Til Højvelbaarne Hr. Amtmand
— Ridder etc. — Tillisch.

Ved et andet Møde kommer Nergers Ansøgning om Krohold i Skophus og Ret til at handle med forskellige Ting til Forhandling paa hvilket han ønskede Forstanderskabets Anbefaling. Men herom var man ikke enig i Forstanderskabet, saa der maatte stemmes om de to Sager.

Formanden, Otto Knudsen, Peder Graversen og Knud Laursen stemte for, at der blev Krohold i Skophus.

Lars Kongensholm og Knud Knudsen stemte imod.

For den anden Ansøgning, at der blev Handel i Skophus, stemte Formanden, Hr. Hübertz. Alle de andre erklærede, at de ikke kunde inklade dem paa at anbe-

fale den, da de forment, at en anden Mand af samme Sogn var i Begreb med at gøre samme Ansøgning.

1843, den 28. Maj var Forstanderskabet samlet i Anledning af en Ansøgning fra Ejeren af Sunds Præstegaard, Lars Jensen Kongensholm, om paa denne sin Gaard at holde Krosted for Rejsende, hvorpaa man ønskede en Erklæring fra Forstanderskabet.

Dette kan ikke nægte Rigtigheden af de anførte Bevæggrunde, at der til nærmeste Kro i Vester var 2 Mile. I Øster, naar den korteste og derfor meget sædvanlige Vej bruges, $3\frac{1}{2}$ Mil til nærmeste Krosted Lille Hølund. Det ansøgte staa aldeles ikke i nogen Forbindelse med, hvad Ejeren af Schaafhuset under 16. Marts har ansøgt, da sidste bor paa Vejen, som fører fra Viborg til Ringkøbing, men Præstegaarden ligger derimod ved Vejen, som fører fra Holstebro til Aarhus, Horsens, Vejle etc. Begge Steder ligger ogsaa, som Ansøgningen opgiver, $\frac{3}{4}$ Mil fra hinanden og enhver i sin Egn af Sognet. Da man desuden er vidende om, at mange benytte den Lejlighed, som der uden Bevilling kan have, saa finder Sogneforstanderskabet sig anlediget til at anbefale denne Ansøgning til allernaadigst Bønhørelse.

Dette er underskrevet af de 5 Medlemmer; Lars Kongensholm

har ikke villet være tilstede ved en Sag, der gjaldt ham personlig.

1843, den 14. Juni samledes Sogneforstanderskabet i Sunds Mølle, hvor man 1) undersøgte nogle Fattiges Trang og Skoleforsømmelserne i Maj Maaned, hvorefter 2) det nødvendige blev tilført Fattig- og Skoleprotokollerne.

Forstanderskabet, som indtil Dato havde benyttet et Værelse i Møllen til sine Forsamlinger uden Betaling, ønskede at beholde samme Lejlighed i Fremtiden og betale 3 Rigsdaler halvaarlig.

I Mødet 10. Novbr. 1843 oplæste Formanden forskellige Cirku-lærer:

1) Hvis der endnu er dem, der brænder Brændevin, da maa denne Ulovlighed standses.

2) Ved Ungdomsgilder for Almuen skal nu ikke alene Sognefogden, men ogsaa en af Forstanderskabet være tilstede for at erfare og medvirke til Ordens og Sædeligheds Opretholdelse i Sognet.

3) Formanden oplæste en Skrivelse fra Overkontrollørerne i Jylland til Herredsfogden i Hammerum Herred af 6. Oktbr. 43, hvori dels forespørges: Om det for fremdeles at afværge ulovlig Brændevins Brænding i Sognet maatte anses nyttigt at stationere et Par Politibetjente i Egnen, stillede til Herredsfogdens Disposition. Om der ellers behøves at gøres noget for i denne Egn aldeles at standse

al ulovlig Brændevinsbrænden.

4) Om Omførsel af Brændevin til Salg finder Sted i Herredet, og om der haves Formodning eller Vished om, hvorfra det udgaar.

5) Endelig forespørres der, om det maatte anses tilraadeligt at foranledige lovligt Oplag og Udsalg af godt Brændevin i denne Egn.

Hele Forstanderskabet mener ikke, at der findes et eneste Brændevinstøj i hele Sognet og det er derfor aldeles overflødigt at sende Politi hertil.

Ingen kender til nogen Omkjøring af Brændevin i Sognet.

Men alle er enige om, at det vil være særdeles hensigtsmæssigt at etablere i det mindste et lovligt Oplags- og Udsalgssted paa et passende Sted eller passende Steder og hos en retskaffen og ærlig Mand, naar kun det tillige maatte sikres Køberen altid at kunne faa rent, sundt og godt Brændevin, og for passende og billig Pris. Tillige var alle enige om, at det maatte gøres til en udtrykkelig Betingelse, at der aldrig maatte ske Udsalg af Oplaget i ringere Maal end 1 Potte, og aldeles intet af det solgte fortæres i Huset, hvor Oplag haves.

Præsten tillader sig herved at bemærke, at han anser det her foreslagne Middel som det eneste sikre og varigt paalidelige Middel til ogsaa i Fremtiden at forebygge

de Uordener i den Henseende, der desværre forhen have fundet Sted.

1844, den 27. Januar, samledes Sogneforstanderskabet i Sunds Mølle. Hübertz foreslog at vælge en ny Formand i hans Sted, men man valgte paany den forrige Formand. Det var det eneste i dette Møde.

Ved Mødet d. 22. Marts forelæste Formanden Herredskontorets Skrivelse om Subskription paa Frederik den Sjettes Bondekrønike og forespurgte hvad man forment dermed kunde foretages. Man besluttede, dels at gøre den almindelig bekendt i Sognet dernæst at subskribere paa 4 Eksemplarer i den Hensigt, derved at faa Bogen gjort bekendt af Sognets Beboere.

Fremdeles oplæstes en Skrivelse fra Herredskont. om Brændevinsbrænding, og om man var forvisset om, at alle Redskaber til Brændevinsbrændingen var tilintetgjorte. Formanden spurgte de andre Medlemmer, om de var forvissede, at der intet Brændevinstøj fandtes, og de havde aldeles ikke nogen Kundskab om det modsatte, hvilket ogsaa stemte med Præstens egen Overbevisning. Fremdeles oplæste Præsten et Andragende fra Hr. Nerger i Schaafhuset om at faa Bevilling til Brændevinsbrænderi. Og Forstanderskabet maatte antage, at en Egn som denne er Mangel af et stort og lovligt Brænderi et meget stort Savn, nu

da man tror og antager, at intet ulovligt Brænderi finder Sted her, ikke alene fordi Brændevins Anskaffelse i smaa Partier er i det mindste uforholdsmæssig bekostelig, saa længe man anskaffer sig samme fra længere bortliggende Steder, men især fordi Landalmuen her aldeles ingen Lejlighed har til at afsætte sit Korn, hvilket han umuligt kan transportere til en langt fraliggende Købstad, helst da en større Del Beboere kun benytte Stude til Trækdyr. Transportens og Afsætningens Vanskelighed er altid anset som en Fordels Grund til de ringe Fremskridt, Jorddyrkningen har gjort her i Egnen, og ved at muliggøre Afsætning vilde Egnens Bedste i høj Grad fremmes. — Fremdeles egner denne Egn sig fortrinlig til Kartoffelavl, og mange Jorder vilde langt fuldkommere opdyrkes, dersom man i Nærheden havde en sikker Lejlighed til at afsætte sine Kartoffler. En betydelig Mængde af disse vilde kunde frembringes i de uhyre Jordstrækninger, der nu tildels ligge aldeles ubrugte.

Det er saaledes klart, at Bevilning af det foransøgte vilde være til uberegnelig Gavn for en betydelig Omegn. Der gives desuden næppe noget virksommere Middel til at forebygge Smaabrænderiers Opkomst igen, efter at de nu ere aflagte, saa at det nødvendige Brændevin kan faas med Lethed

og ikke i for lang Afstand, og følgelig ser Sogneforstanderskabet sig forpligtet til at anbefale denne Ansøgning.

Da intet videre var at forrette, sluttedes Forhandlingerne med alle Vedkommendes Underskrift. Det vil sige de 6 Forstandere.

Nu kommer en mærkelig Historie. Sunds Sogneforstanderskab har gjort den Opdagelse, at Sognet i de nye Matrikuls Lister savner 6 Skpr. 3 Fjdkr. $\frac{5}{7}$ Album gammelt Hartkorn, som lige indtil den nye Matrikels Affattelse har hørt til Sognet og til Gaarden Schaafhus, og som derfor ogsaa stedse har været medtaget i Lægdenes Inddeling til Frikørsler, men nu savnes. Dette Hartkorn ejes af nogle Mænd i Ørre Simmelkjær, Ørre Sogn, hvilket Sogn altsaa er formodentlig forøget urigtigt med dette Hartkorn. Man tillader sig herved at underrette Amtet derom med ærbødig Begæring med sammes gunstige Medvirkning at faa denne Fejl rettet og Sognet igen tildelt dette Hartkorn til fremtidig Deltagelse i de sædvanlige og lovlige Kørsler.

Lund Præstegrd., d. 13. Aug.
1844.

Paa Sogneforstanderskabets
Vegne og som Formand
Ærb. H. P. Hübertz, Sognepræst.
Copi.

1844, den 20. Novbr. holder
Forstanderskabet Møde. Forman-

den oplæser Amtets Skrivelse af 4. Okt. betræffende de ca. 7 Skpr. Hartkorn fra Schaafhus Ejendom, der nu er indlemmet i den nye Matrikul i Ørre Sogn. Denne Skrivelse erklærer, at denne Ejendom nu skal tilhøre Ørre Sogn overensstemmende med Matrikelen paa den Grund, at samme er beliggende inden Ørre Sogns Grænser. Men det er Forstanderskabet bekendt, at det omtalte Hartkorn ikke ligger under Ørre Sogns Grænser, men i Forening med Schaafhus' Ejendom, nemlig i dens vestre Side liggende til Ørre Skel. Flertallet af Forstanderskabet mente derfor, at der burde ske Indstilling paa højere Steder, hvad ogsaa skete, men det lader ikke til at have nyttet noget.

Ved Slutningen af 1844 skal ved Lodtrækning af Forstanderskab 2 af de 5 gaa af. Sognefoged Knud Knudsen ønsker sig fritaget og ved Lodtrækning afgaar Knud Laursen.

Den 23. Decbr. stemmes der i Sunds Præstegaard. Der er kun mødt 31 valgberettigede af Sognet, de 29 stemmer paa Nerger, og 26 St. faldt paa Lars Sørensen.

I Efteraaret 1845 faar Nerger Lov til at oprette et Brændevinsbrænderi i Skophus.

Ved den Tid er der kommen en Forespørgsel om Kartoffelsygen, som er begyndt andre Steder, er optraadt i Sognet, men ingen ken-

der noget til den.

1846, den 6. Febr. samledes Forstanderskabet paa sædvanlig Sted, Lars Kongensholm har Forfald, hvad ellers saa godt som aldrig sker for nogen af Forstanderne. Provst Hübertz genvælges igen som Formand.

I Henseende til Ligkister til de Fattige bestemte man, at samme skulde udliciteres.

Den 23. Marts er man igen samlet. Ejeren af Skaaphusgaarden, Hr. Nerger, androg at være tilbudsind at overdrage Gaarden til et Aktieselskab og ønsker nogle Udtalelser af Forstanderskabet i den Anledning om Gaarden, som ogsaa faaes.

Fremdeles fremlagde Otto Knudsen en Forespørgsel fra Jens Frederiksen og Mikkjel Jensen af Ilsaard om Kirkeværgerne var berettigede til at indkræve Bidragene til Kirken efter det nye Hartkorn, hvilket de forment at være urigtigt, da disse Udgifter hviler paa Avl og Tiender. Præsten lovede at spørge Amtet.

En Fortegnelse over valgberettigede i Ringkøbing Amt overleveres Lars Kongensholm, for at den kan ligge til Eftersyn 14 Dage i Sunds Præstegaard.

I Forhandlingsprotokollen er nu indført følgende:

Velbaarne Hr. Kammerjunker, Herredsfoged Toxwerdt!

I Bording Forstanderskabs Møde,

som afholdtes i Dag, fremkom Sogneforstander Hans Christian Andersen med Forslag til Sogneforstanderskabet om, at dette burde indgaa med Forestilling til Herredets Politi om, at det maatte blive Beboerne i Gjellerup forbudt at aabne deres Huse som offentlige Danseboder paa Markedsdagene. Dette Hans Christian Andersens Forslag bifaldtes af Sogneforstanderskabet, der overdrog undertegnede at affatte den forønskede Forestilling og at indsende den til Herredets Politivrighed. Uagtet Bording Sogneforstanderskab erkendtligen indrømmer, at Herredets Politi allerede hidtil vistnok har indskrænket den i Gjelleruplund paa Markedstidene stedfindende Dans ved at forbyde Dansen hele Natten igennem, saa anser Sogneforstanderskabet det dog for saare ønskeligt, om den nævnte Forlystelse paa de omtalte Dage og Aftener kunde blive aldeles forbudt. Thi 1) maa man, og det vistnok med Grund antage, at saadant offentlig Dansebodsuvæsen kan være farligt for mange unge Menneskers Sædelighed, hvilket er saa indlysende, at det ikke behøver at demonstreres. 2) bliver den nævnte Forlystelse ogsaa skadelig for de i samme Deltagendes legemlige Helbred, ikke blot ved den voldsomme Bevægelse i snævre og kvalme, med Mennesker opfyldte, Stuer, men ogsaa og for-

nemmeligen derved, at de unge Mennesker, efter at have holdt ud i Dansen saalænge som muligt, begive sig svedende og ophidsede hjemad, og saaledes vistnok meget ofte i den kolde Aften og Natteluft paadrage sig slem Forkølelse eller vel endog farlige Sygdomme, til Skade saavel for dem selv som for deres Forældre eller Husbonder og Kommuner.

Naar nu endeligen hertil kommer, at saavidt Sogneforstanderskabet bekendt, det ikke ellers i nogen Jurisdiktion her i Egnen, saasom Thyrsting—Wrads og Lysgaard—Hids Herreder tillades, at der paa Markedsdagene afholdes offentlig Dans i Markedsbyerne — fremdeles at Ungdommen ved at øde Penge til Dans og den dermed i Almindelighed forbundne Drikken forhindres i at forskaffe paa saadanne Nødvendigheder, som den kunde behøve, og da dette vistnok er til Skade for dem, som paa Markedet handle med Berettigelse, medens Ungdommen maaske senere i Hjemstavnen afkøbe Bissekræmmerne saadanne Ting, som af berørte Grund ikke bleve købt paa Markedet — saa formener Sogneforstanderskabet, at Herredets agtede Politi vil ved ganske at forbyde de omtalte Danseforlystelser under Markedet i Gelleruplund gøre sig fortjent saavel af Ungdommen som af deres foresatte og af det Offentlige.

Sunds Sogns Historie

Bording Sogneforstanderskab, d.
25. August 1846.

Bentzon.

I Anledning af vedlagte Skrivel-
se fra Sogneforstanderskabet i
Bording tillader jeg herved ærbø-
digst at udbede mig de neden-
nævnte ærede Sogneforstanderska-
bers Formening behageligst med-
delt og Bilaget hertil remitteret.

Hammerum Herreds Kontor,
Nørholm, d. 18. Septbr. 1846.

Toxwerdt.

Aar 1846, den 12. Novbr. sam-
ledes Sogneforstanderskabet for
at forhandle, hvad der siden før-
ste Møde var indløbet og behøve-
de Forhandling. Allerførst oplæste
Formanden foranstaaende Skrivel-
se fra Politimesteren, hvorefter
man blev enige om at besvare sam-
me saaledes:

Sogneforstanderskabet i Sunds
indser ikke, hvorfor det skulde
være mere farligt for Sundheden,
mere upassende eller mere util-
børligt at danse i Lundby eller i
Markeds Tiden end paa ethvert
andet Sted. Med Hensyn til Sund-
heden og de farlige Følger af For-
kølelse og Ophidsningen, da ere
disse de samme her og ved en-
hver anden stor Forsamling til
Dans. Om Politiet skulde finde det
passende at forbyde Dans i Almin-
delighed paa ethvert Sted, indlader
vi os ikke paa, men tror dog, at
disse tvende Forbud maatte være
samtidige, hvis Dansen forbydes

af Frygt for de mulige Følger. Man
maatte dernæst spørge, hvad der
vilde være mere uskyldigt at sætte
i Steden derfor, naar en saa stor
Folkemængde maa være sensen-
treret i en saa liden Omkreds. Og
noget maa dog det vaagne Menne-
ske have at beskæftige sig med,
hvor han ikke har Lejlighed til
Søvn og Hvile. Man vil vel ikke i
Dansens Sted foreslaa Kortspil
med Tilbehør eller Samtaler i
Kreds om Bordene med Flasken
paa Bordet. Og vil man tænke sig
den Mængde unge Mennesker, der
paa et saadant Sted var samlede
uden Forbindelsesmiddel, saa er
det saare meget at befrygte, at de
vilde grupere og forurolige de faa,
som baade kunde faa og behøve
Søvn og Hvile, ikke at tale om
den Usikkerhed, som i dette Til-
fælde vilde være for alle Nærboen-
de, da en talrig Mængde af Grub-
ber umuligt stadigt kunne contra-
heres. (Formanden, Provst Hül-
bertz, boede jo i Lund og kendte
af Selvsyn de store Markeder der.)

I samme Møde oplæste Præsten
Orla Lehmanns behagelige Skrivel-
se af 1. Febr. 1846, der havde væ-
ret udleveret til Underretning for
Sognets Beboere, om den fordel-
agtige Maade, hvorpaa Sognet
kunde komme i Besiddelse af et
gavnligt Bibliothek. Af de tilstede-
værende ytrede kun to Medlemmer
af Forstanderskabet Lyst til at
deltage deri og Ønsker om Opret-

telsen, saa at man altsaa maatte iade det bero for det første.

I samme Møde er flere Sager at ordne: Den kendte Ane Marie Grønning er liciteret til Jørgen Sørensen for 1 Tønde Rug. Jens Vestergaards Søn, Søren Jensen, er henliciteret til L. Kongensholm for $2\frac{3}{4}$ Skp. Rug. (Det er jo sikkert for et Aar, skønt det ikke nævnes.)

Den 2. April 1847 er Forstanderskabet samlet i Sunds Præstegaard. Formanden oplæste bl. a. en Skrivelse fra Rentekåmret med Forespørgsel om, hvordan Kartoflerne har holdt sig sidste Vinter. De har holdt sig godt, uden hvor de er groet paa for fugtig Bund. (Kartoffelskimmelen er jo nu i Tiltagende.)

1847, den 16. Juni er Forstanderskabet samlet for at foranstalte Valg af et Medlem til Forstanderskabet i Stedet for Neger i Skophus, der fraflytter Kommunen. Valgt bliver Grdmd. Thomas Thøgersen i Sunds med 8 Stemmer.

I Forstanderskabets Møde d. 8. Septbr. 1847 frasiger Formanden, Provst Hübertz, sig denne Bestilling. Man maa altsaa sige Farvel til denne kloge og udmærkede Mand, der nu i 6 Aar paa bedste Maade har ledet Sognets Anliggender.

Han fører fremdeles en sikker Pen, men under 8. Septbr. 1847 staar hans Navn for sidste Gang

i Forstanderskabets Protokol. Allerede 4 Maanedg efter, nemlig 11. Januar, døde han, 77 Aar.

Forstanderskabet valgte til Formand Kapellan p. p. M. S. Fausing, men allerede 25. Juli 1848 er Pastor Aagaard Formand.

Møderne holdes stadig i Sunds Mølle.

Den 7. Decbr. 1848 forelaa Ansøgning fra Sognefoged Knud Knudsen om Handelsrettighed i Torup. — anbefaledes paa det bedste.

1849, den 31. Jan. holdtes atter Møde. Peder Gravesen i Linaa indgav Ansøgning om Handelsrettighed i Sunds Sogn. Det blev enstemmigt anbefalet, bl. a. fordi Beboerne havde 4 Mil til nærmeste Kjøbstad og Vejen ofte var daarlig.

I samme Møde ser man, at i Sognet er 33 Husmænd med Jord. 10 Indsiddere og 24 Aftægtsmænd.

Da Gaardmand Lars Sørensen i Torup ønskede at fritages for at være Skolepatron valgtes i hans Sted Grdmd. Christen Madsen i Linaa.

Fredagen den 23. Marts 1849 Møde i Sunds Mølle.

En Ansøgning fra Jens Madsen i Sunds om at maatte drive Tømmmerprofessionen i Sunds og Gellerup m. fl. Sogne.

Enstemmigt anbefalet.

1850, den 13. Marts.

I Skrivelse af 8. Marts havde Sogneforstanderskabet i Ørre an-

modet Sogneforstanderskabet om at meddele Erklæring angaaende en Vej over Aaen ved Sneftrup.

I Anledning heraf tillader Forstanderskabet sig at erklære, at det i den Sag ganske henholder sig til den Erklæring som Hr. Pastor Sølling, Jens Christian Beckgaard Pedersen og Peder Madsen har afgivet, idet ogsaa vi anser det for ufornødent at bekoste en Bro over Aaen, da de tvende Sneftrupgaardene have en anden Vej til Kirke og Mølle, der ikke er betydelig længere, og til alle Tider af Aaret kan passeres. Ligeledes maa Sogneforstanderskabet tilstaa at Tiderne, der for mange er besværlige, og for Øjeblikket ikke synes at ville vorde bedre, egner sig for saadanne Foretagender, der ikke ere ganske uundgaelig nødvendige. Sogneforstanderskabet maa derfor enstemmigen erklære, at det anser Anlægget af Broen over Aaen ved Sneftrup bør sættes i Bero indtil videre, som et ikke aldeles nødvendigt Arbejde. Endnu tilføjes, at det kun er til visse Tider af Aaret, og overhovedet kun en kort Tid af Vinteren, at den gamle Vej og det hidtil brugte Kørested kan kaldes upassabel, men den øvrige Tid af Aaret ret godt kan passeres.

Aagaard. Jørgen Jensen, Thomas Thøgersen. Chr. Madsen. Lars Sørensen, Mikkell Jensen m. f. P.

1850, den 28. Juni.

Da de nuværende Synsmænd over de mindre Vandløb i Sunds Sogn, Jørgen Jensen i Torup, Christian Madsen i Linaa, Mikkell Jensen i Ilsgaard og Jens Thøgersen i Roin, der nu havde tjent i 3 Aar, ønskede at afgaa, saa foreslog Sogneforstanderskabet til Synsmænd i deres Sted: Gaardmændene Jens Frederiksen i Ilsgaard, Marcus Pedersen i Sunds, Christen Sørensen i Torup, og Christen Thøgersen i Roin.

Torsdagen den 7. Novbr. 1850.

Formanden forelæste en Ansøgning af Hr. Blach om Bevilling til at anlægge et Brænderi paa Skophuset. Denne Ansøgning blev enstemmigt anbefalet.

Til Voldgiftsmand for Afløsningen af det Gaarde og Boelsteder paahvilende Hoveri og lignende Pligtarbejde i 11te Landstings Kreds udvalgte Sognefoged Knud Knudsen i Torup.

Til Voldgiftsmænd for Afløsningen af det Pligtarbejde, der er betinget af Huse og Boliger paa Landet, udvalgte Gaardmand Christen Gravesen i Linaa og Gaardmand Otto Knudsen i Ilsgaard.

Søren Christensen androg om en Overkørselsbro maatte blive anlagt paa Vejen ved Havedige. Man besluttede for det første at foranstalte en Rende gravet, der belægges med Marksten i Stedet for Bro.

Konrad Understrup

Det overdroges til Sognefogden at besørge Arbejdet udført.

Til at deltage i Vejenes Opmaalning i Forening med Sognefogden udvalgte Thomas Thøgersen i Sunds og Jens Frederiksen i Illsgaard.

Onsdagen den 27. Novbr. 1850 Møde i Sunds Skole for at vælge to nye Medlemmer til Sogneforstanderskabet i Stedet for Thomas Thøgersen og Lars Sørensen. Valgt blev Gaardmd. Christen Sørensen i Torup med 14 Stemmer og Gaardmd. Knud Christensen i Sunds med 6 Stemmer.

Fredagen den 21. Marts 1851 holdtes Møde i Sunds Præstegaard. Der fremlagdes en Skrivelse fra Amtet angaaende Grundforbedringer paa Vejen fra Holstebro til Vejle. Forstanderskabet var af den Formening, at det ikke paa Sognets Vegne kunde indlade sig herpaa.

Skolestuen i Roin, der hidindtil har været hos Christen Thøgersen, flyttes derfra 1. Novbr. Jesper Dinesen mødte for Sogneforstanderskabet og tilbød sig at ville overlade Skolevæsenet en passende Stue, forsynet med forsvarlig Kakkelovn. Der blev sluttet Akkord med ham om, at Skolen i Roin begynder hos ham fra 1. Novbr. 1851, og i Betaling for samme modtager Jesper 4 Rbd. 3 Mk. aarlig.

Jesper Dinesen
m. f. P.

Torsdagen den 15. Jan. 1852 Møde i Sunds Præstegaard med 8 Sager paa Dagsordenen; den interessanteste er, at Forstanderskabet sender:

En Protest til Rigsdagen i Anledning af Opkrævningen af den bebudede Indkomstskat.

Men der er vel flere Kommuner om den Sag.

Onsdagen den 24. Novbr. Møde i Præstegaarden. En Ansøgning fra Husmand Peder Simmelkær Nielsen i Illsgaard fremlagdes, og Sogneforstanderskabet anmodedes om at anbefale den. Da Peder Nielsen er Forstanderskabet bekendt som en flittig og driftig Mand, blev hans Ansøgning anbefalet, om at han af Landhusholdningsselskabet maatte erholde en amerikansk Svingplov.

1853, den 3. Febr. Møde i Præstegaarden. Christen Madsen og Jens Chr. Jensen fremlagde en Ansøgning om at faa en Bro over Aaen ved Linaa. Skønt Forstanderskabet maa erkende, at den omtalte Aa til visse Tider af Aaret ikke kan passeres, saa kunde det dog ikke afgive nogen Erklæring angaaende denne Sag før end Lokaliteterne nøjere bliver eftersete af Vedkommende og Overslaget gjort over Bekostningen, samt nøjere bestemt, hvorvidt en Bro er uundgaaelig nødvendig, da Omkostningerne, hvis de skulde udredes af Sunds Sogn alene, vilde

Sunds Sogns Historie

være uoverkommelige.

Lørdagen den 2. Maj 1854 Møde i Præstegaarden, hvor Skolelærer Damgaard gav Møde i Præstens Sygdomsforfald for at lede Forhandlingerne. Underskriverne er N. C. Damgaard. Christen Sørensen. Jens Frederiksen. Knud Kristensen. Christen Gravesen. Jens Thøgersen.

22. Nov. 1855 holdtes Valg af den mindre Halvdel af Forstanderskabets Medlemmer. Valgt blev Husmand Niels Mehlsen med 24 Stemmer, og Grdm. Peder Jensen i Linaa med 20 Stemmer.

30. Nov. 1855 holdtes Valg af den større Halvdel af Sogneforstanderskabets Medlemmer. Valgt blev Grdm. Jens Frederiksen i Ildsgaard med 12 St. Husmd. Niels Ottosen i Qvalsholm 12 St. Grdm. Lars Sørensen i Torup 11 St.

Ved Forstanderskabets Samling den 30. Januar 1856 valgte de af dets Medlemmer Niels Mehlsen til Formand, Lars Sørensen til Skolepatron, Niels Ottosen til Fattiggasserer og Peder Jensen til Kasserer for Kommunekassen.

Niels Mehlsen viser sig at være en udmærket Formand, der skriver godt og former klart. Formanden fører altid selv Forhandlingsprotokollen.

Den 17. August 1856 modtog Forstanderskabet fra Biskoppen 7 Ansøgninger om det ledige Skole-

lærer- og Kirkesangerembede i Sunds, nemlig:

Skolelærer og Kirkesanger Anders Jensen i Tyregod. Skolelærer N. A. Pedersen i Østervedsted. Skolelærer S. M. Stokholm i Frederikshaab. Skolelærer S. Chr. Sand i Tulstrup i Ikast. Skolelærer Chr. T. Jensen i Lille Andst. Skolelærer P. I. Pinholt i Lemvig. Skolelærer M. J. Stokholm i Ørre.

Følgende blev indstillet:

Anders Jensen i Tyregod. S. M. Stokholm i Frederikshaab. S. Chr. Sand i Tulstrup.

1860, den 31. Maj er Forstanderskabet samlet. Niels Ottosen lovede at rejse til Struer for at gøre Opkøb af Tømmer til Broen over Aaen ved Linaa, hvorfor han blev tilstaaet 2 Rdl.

1864 er Knud Knudsen i Torup Formand. Ved Møderne i dette Aar forhandles forskellige Ting i Anledning af Krigen, der forvolder Kommunen adskillige Udgifter.

Jo længere man kommer frem i Tiden, jo længere bliver i Regelen Referaterne af Møderne i Forstanderskabets Protokoller, men ikke saa interessante som i de første 30 Aar.

Man gør jo i Aarenes Løb bl. a. Bekendtskab med adskillige Formænd for Forstanderskabet; de er ikke alle lige stive i Dansk, men deres Skrift er i Regelen let læselig.

Indholdsfortegnelse :

	Side		Side
Indledning	3	Røverne i Ildsgaard	55
Ilskov—Karup-Vejen	4	Røverens Kæreste	57
Ulve i Sunds	5	De tre Kvindfolk	57
Jernbaner	7	Røverkisten	57
Sunds for 300 Aar siden	7	Ilskov Sogn	58
Sunds for 200 Aar siden	8	Indberetning til Biskop Bloch ...	60
Sunds Sø	8	Bemærkninger dertil	70
Sunds Søg og Lindebjerg	10	Sagn om Pastor Høeg	71
Folketælling i Sognet 1787	11	De dødes Skrifte	71
En Runde i Sognet	18	Den lamme Præst	71
Præstegaarden	18	Spørgsmaal til en død	72
Fra E Bindstouw	21	Pigerne som Vidner	72
Qualsholm	24	Den stjaalne Hest	73
Sunds By	26	Jomfruen i Kirken	73
En Landstingsdom for 350 Aar siden	31	Kirken	74
Torup	34	Præster i Sunds	75
Sønderos	36	Det nyoprettede Sunds Sognekald	77
Hittebarnet	37	Kirkebøger	81
Rojen	38	Uddrag af nyere Kirkebøger	82
Lindaa	39	Sunds Sogns Skolevæsen	84
Hollingholt	41	Lindebjerg	91
Skinderholm	41	Den kloge Mand og Lindormen ...	91
Kølbæk og Mølsted	42	Lindormens Unge	92
Kjærgaard	43	Bindepinden	93
Tværnøse	43	Bindestuer	93
Skophus	44	Sunds i Folkemunde	94
Ilskov	47	Originaler	95
Slægten i Ilskov	48	Gammelt og nyt Landbrug i Sunds	95
Om Røvere	54	Uddrag af Sogneforstanderskabets Forhandlingsprotokoller	98

Rettelser.

- Side 9. I 5. Linie fra oven staar: . . . kun et lille Udløb, læs: kun et Udløb.
- Side 10. I 8. Linie fra neden staar, at Metalfadet findes i Herning Museum, skal være i Nationalmuseet.
- Side 36. I 3. Linie fra neden staar: Men Knuds noget ældre Broder . . . skal være Søster.
Under Sønderos (Side 36) staar, at Byen 1507 kaldes Søner Odsy, skal være Sønder Oesy.
- Side 64 foroven staar Ildsted-Ruden, læs Ildsted-Raden. Paa samme Side staar 2 Gange Østing Præstegaard, læs Ørting.

Kilder.

I denne Bog er medtaget en Del Sagn om Pastor Høeg, Røvere m. m. De allerfleste er taget fra Evald Tang Kristensens rige Samlinger.

For det meste vil man ellers se, hvilke Kilder jeg har øst af.

